ପ୍ରେମ ଓ ମଣିଷ

ପ୍ରଗତି ଉତ୍କଳ ସଂଘ ଲାଇବ୍ରେରୀ
ନଂ. 0/511
ତା.....................
* ରାଉରକେଲା *

ଉମାନ୍ଦସାହୁ

ମଲ୍ଲୟ ପ୍ରକାଶନୀ
କଟକ-୨

ବଧୂର ଜୀବନର ଆର୍ଦ୍ରସଜଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ ବି ଅତୀତ ଦିନର ଛୋଟ ବଡ଼ ବଡ଼ ସମସ୍ତ ଅନୁଭୂତି ରହି ରହି ଚେଇଁ ଉଠେ । ହେଲେ ସେ ପାଏ କଣ ? କଣ ମିଳେ ତାକୁ ! ସେଇ ଅଡୁଆ ସୂତା ଖିଅ ଭିତରେ ? ?·· ···

ତଥାପି ଗତି ତା'ର ଥମିନ—ଥମିବାର ବି ନୁହେଁ । ଦୁଃଖର ସାଗର ଭିତରେ ହସର ତରଣୀ ଭସାଇବାର କଳ୍ପନା ଧରି ବିଗତ ଦିନର ମଧୁର ସ୍ମୃତିରେ ମାଳ ଗୁନ୍ଥି, ସେ ଦିନର ସେଇ ଜିତେଲା ଲଗ୍ନରେ ଏକାକିନୀ ଧାଇଁ······

ଆସିଥିଲା ଅଭିମାନିନୀ

ତା'ରି ଭିତରେ ଆପଣ ପାଇବେ ଏକ ବିରହିଣୀ କୁମାରୀ କନ୍ୟା ଜୀବନର ଚରମ ସମାଧାନ ।

ଲେଖିଛନ୍ତି

ସୁପରିଚିତ ତରୁଣ କଥାଶିଳ୍ପୀ

ମହେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ବେହେରା

ମୂଲ୍ୟ, ଦୁଇଟଙ୍କା

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ

ସାହିତ୍ୟ ସଂସାର ବାଙ୍କାବଜାର

କଟକ—୨

Registered under Press and Registration of Books Act, 1867, Registration No, R. N. 4058/59

ଶ୍ରୀ ଉତ୍କଳ ସଂଘ ଲାଇବ୍ରେରୀ
ନଂ ୦/୫॥
ତା ୨୬।୧୧।୬୦
* *

—ଏକ—

ଦଶଟା ବାଜିବାକୁ ଆଉ ମାତ୍ର ଦଶ ମିନିଟ ସମୟ ବାକି ଅଛି । କଚେରୀ ବେଳ ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର ଯୁବକ ସବ୍‌ଜଜ୍ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଟାଇ ବନ୍ଧା ସରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ମିନିଟ ଧରି ସେ ଟାଇବନ୍ଧା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ମନ ମୁତାବକ ଗଣ୍ଠି ଟାଏ ପକାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ମଣିବନ୍ଧରେ ବନ୍ଧାଯାଇଥିବା ଘଣ୍ଟାରେ ମିନିଟ କଣ୍ଟାର ଦ୍ରୁତଗତି ପ୍ରତି ବିରକ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ କଟାକ୍ଷ ହାଣି ଯେନତେନ ପ୍ରକାରେଣ ଗଣ୍ଠି ଟାଏ ଭିଡ଼ି ଗ୍ୟାରେଜ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ଫୋର୍ଥ ହ୍ୟାଣ୍ଡ ମରିସ୍ କାର ଖଣ୍ଡିକ ଗ୍ୟାରେଜରୁ ବାହାର କରି ଠିକ୍ ଷ୍ଟାର୍ଟ ଦେବା ସମୟରେ ସହଧର୍ମିଣୀ ପ୍ରେମଲତା ଦେବୀ ମଥା ଉପରର ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରାନ୍ତ ସଜାଡ଼ୁ ସଜାଡ଼ୁ ତରତର ହୋଇ ବାହାରି ଆସିଲେ । କୃତ୍ରିମ ଭର୍ତ୍ସନା ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"କମିତି

ସେମିତା ମନ ଉମର, କହୁଛ ? ଉତ୍ତର ହେଇ ତ ବାହାରି ଆସିଲି । ଅଫିସ୍‌ର କାଗଜପତ୍ର, କେସ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଫାଇଲ ସବୁ ଘରେ ପଡ଼ି ରହୁଛି । ହେଇ ନିଅ ଧର ।”

ପ୍ରେମଲତା କେତେକ ଫାଇଲ ଓ ସିଗାରେଟ କେସଟି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ସତ୍ୟବାଦୀ ବାବୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହାତରୁ ଫାଇଲଗୁଡ଼ିକ ଆଣି ପାଖରେ ସିଟ୍ ଉପରେ ରଖିଲେ ଓ ସିଗାରେଟ କେସଟି କୋଟ ପକେଟରେ ନିହାତ ଅବହେଳିତ ଓ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବରେ ରଖିଦେଲେ । ନିଜର ଭ୍ରମଜନିତ କୌଣସି ଅପ୍ରତିଭ ଭାବ ତାଙ୍କର ନୀରବ ଗମ୍ଭୀର ବ୍ୟବହାରରୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ମୂକ ଯନ୍ତ୍ର ପରି ମଟରରେ ଷ୍ଟାର୍ଟ ଦେଲେ ।

ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମଟର ଗଳିର ମୋଡ଼ ବୁଲି ବଡ଼ ରାସ୍ତାରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପରେ ପ୍ରେମଲତା ଘର ଭିତରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ନିଜର ଶୟନ କକ୍ଷରେ ଅଳସ ମନ୍ଥର ଗତିରେ ପ୍ରବେଶ କରି ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଦଣ୍ଡେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ବସିଲେ । ନିର୍ଜନ କକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏକାକିନୀ ବସିରହି ସେ ଆଜି ସହସା ନିଜକୁ ନୂଆ ରୂପରେ ଆବିଷ୍କାର କଲେ ।

ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷୀୟା ନଣନ୍ଦ ପ୍ରୀତିଧାରା କେତେବେଳୁ ବସ୍‌ରେ ସ୍କୁଲକୁ ଚାଲିଗଲାଣି । ଏତେ ବଡ଼ ବସାଘରଟିରେ ପ୍ରେମଲତା ବର୍ତ୍ତମାନ ନିହାତି ଏକାକିନୀ । ସେପେଇଘର ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ବୁଢ଼ା ପୁଜାରୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବା ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଖାଇବା ସରିଲେ ବୁଢ଼ା ନିଜେ ଦୁଇଟା ଖାଇସାରି, ବଡ଼ ଗୋସେଇଁଙ୍କର ଗଞ୍ଜେଇ ପ୍ରସାଦ ପାଇ ନିଦାଘର ଦୀର୍ଘ ଅଳସ ମଧ୍ୟାହ୍ନଟା ପକ୍କା ଶୀତଳ ପିଣ୍ଡାରେ ଶୋଇ କଟେଇ ଦେବ ।

କୁଅ ମୂଳେ ବସି ନବୀନ ଯୌବନା ବଙ୍ଗ ଗୃହସ୍ଥଣୀ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ବାସନ ଧୋଉଛି । ଆଉ ଟିକକ ପରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଭୋଜନ କ୍ରିୟା ବଢ଼ାଇ ସାରି, ଛାପା ଶାଢ଼ୀଟି ଯତ୍ନ ସହକାରେ ପିନ୍ଧି, ଗାଲରେ ପାନଖିଲ ଜାକି, ସାଇ ବୁଲିବାକୁ ବାହାରିଯିବ । ଆଉ ପ୍ରେମଲତା ଏକାକିନୀ ଏହି ନିର୍ଜନ ବସାଘରଟିରେ ପଡ଼ିରହି ଦୀର୍ଘ ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଯେ ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ଛଟପଟ ହେବେ, ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧ ଶ୍ୱଶୁର ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ର ସରକାରୀ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକତା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଜ ଗ୍ରାମରେ ବସବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଏ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ପୁଣି ଥରେ ସହରକୁ ଆସି ନିଜ ସବ୍‌ଜଜ୍ ପୁଅର ସଂସାରରେ ରହିବାର ବାସନା ଆଉ ତାଙ୍କର ନାହିଁ । ପୁଅର ସଂସାରରେ ରହି ନିଜର ଉତ୍ତରକାଳଟା କଟେଇ ଦେବା ଲାଗି ସେପରି କୌଣସି ଲୋଭନୀୟ ଆକର୍ଷଣର ସନ୍ଧାନ ସେ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତା'ଛଡ଼ା ଗାଁର ଶାନ୍ତ ସ୍ନିଗ୍ଧ ପରିବେଶ ଆଉ ସରଳ ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ପରକାଳର ପାଥେୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବାଲାଗି ଅନୁକୂଳ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି । ସେପରି ସ୍ଥଳେ ସେ ପୁଣି ସହରକୁ ଆସି ପୁଅ ବୋହୂର ସଂସାରରେ କାହିଁକି ଗଳଗ୍ରହ ହେବେ ? ତେଣୁ ବୃଦ୍ଧ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ରେ ଗାଁରେ ନିଜ ଭାଗବତ ଘରେ କୃଷ୍ଣ ସେବାରେ ଦିନ କାଟିଲେ । ଆଉ ସହଧର୍ମିଣୀ ଜାନକୀ ଦେବୀ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସେବାଲାଗି ସେହି ଗାଁ ମାଟିରେ ରହିଗଲେ ।

ସବ୍‌ଜଜ୍ ପୁଅ ନିଜର ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ସହରକୁ ଆଣି ନିଜ ପାଖରେ ରଖିବାଲାଗି ସବୁ ଦିଗରୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ବିଫଳ ହୋଇଛି । ବୁଢ଼ାଙ୍କର ସେହି ଗୋଟାଏ କଥା —"ନାହିଁରେ ପୁଅ, ଆଉ ନୁହେଁ । ପୁଣି ଥରେ ସହରକୁ ଯାଇ

ସେହି ଅପ୍ରାକୃତିକ ଜୀବନ, ସେହି ନକଲି ଜୀବନ ବିତେଇବାକୁ ମୋର ଆଉ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ସହରକୁ ଗଲେ ମୁଁ ଅଣନିଶ୍ୱାସି ହୋଇଯିବି । ଜୀବନର ଆଉ କେଇଟା ଦିନ ବା ବାକି ଅଛି ? ଏଥର ଏଇ ଗାଁ ମାଟିର ଶାନ୍ତ ସ୍ନିଗ୍ଧ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ବିତିଯାଉ......... ।"

ମା' ଜାନକୀ ଦେବୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁହ ପୋଛି କହୁଥିଲେ—"ସତଅରେ ! ତତେ ଦୂରରେ ଛାଡ଼ି ମୁଁ କେମିତି ବଞ୍ଚିବି ? ତୋର ପାଖେ ପାଖେ ରହିବାକୁ ମୋ ପ୍ରାଣଟା ଢଳଢଳ ହେଉଛି । ହେଲେ ତୋ ବାପା ତ ଏକାଜିଗର ଧରିଛନ୍ତି. ଗାଁରେ ରହିବେ । ମୁଁ ଅଉ କଣ କରିବି, କହିଲୁ ? ତାଙ୍କୁ ଗାଁରେ ଏକୁଟିଆ ଛାଡ଼ିଗଲେ ସେ ଏ ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ଭାରି ହଇରାଣ ହେବେ । କ'ଣ କରିବି ? ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବାପାଇଁ ତ ଗୋଡ଼ ଟେକି ବସିଛି । ହେଲେ ଯାଇପାରୁଛି କେଉଁଠି ?"

ପ୍ରେମ ଓ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଉଭୟ ଦିଗକୁ ଜାନକୀ ଦେବୀ ଟାଣି ହେଉଛନ୍ତି । ଅର୍ଦ୍ଧଶିକ୍ଷିତ, ସରଳ ନାରୀ ମନରେ ଉଭୟର ଝଗଡ଼ା ଚାଲିଛି । କେତେବେଳେ ଏପାଖ ନଇଁ ଯାଉଛି ତ କେତେବେଳେ ସେପାଖ ନଇଁ ଯାଉଛି । ଜାନକୀ ଦେବୀ ମହା ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଲେ । ସତରେ ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ଏକୁଟିଆ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ସେ ଯିବେ ବା କିପରି ? କହିଲେ—"ପୁଅରେ, ହାଁଜି ବନସ୍ତରେ ରହିଲେ ବି ସେ ରଜାର । ତୁ ଯେତେ ଦୂରରେ ରହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ମନପ୍ରାଣ ତୋର ପାଖରେ ପଡ଼ି ରହିଥିବ । ତୁ ଏମିତି ମନ ଦୁଃଖ କରୁଛୁ କାହିଁକି ? ମୁଁ କଣ ଯିବି ନାହିଁକି ? ଏଥର ନ ହେଲେ ନାହିଁ, ଆର ଥରକୁ ଦେଖିବୁ ନାହିଁ । କାହାରି କଥା ଶୁଣିବି ନାହିଁ । ସିଧା ତୋର ପାଖରେ ଯାଇ ରହିବି । ନାତି ପୁଅ ଟୁଅଙ୍କୁ କାଖେଇ ବୁଲେଇ

ତମାର ଦିନ ଏବେ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଦେଖିବୁ ଯେ, ତୋର ବାପା କମିତ ପୁଣି ସହରକୁ ନ'ଯିବେ । ଅଗେ ତୋର ପିଲାଝିଲା ହୁଅନ୍ତୁ—ଏମିତ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛୁ କାହିଁକି—?"

ନା, ପୁଅ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କର ଅଜ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନ ଥିଲା । ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତାଙ୍କର ହାଲ୍ ହକତ ବୁଝିବା ଲାଗି ସେ ମୁଲ୍ଅଟିଏ ଖଞ୍ଜି ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଫେରି ଅସିଥିଲେ ।

ତାହା ଅଜକୁ ଦୀର୍ଘ ସାତ ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ସେହି ଅବଧି ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତା ଗାଁ ମାଟିରେ ରହିଗଲେ । ଏହି ଦୀର୍ଘ ସାତବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଅଉ ସହରକୁ - ନିଜ ପୁଅ ପାଖକୁ ଅସିବାର ଅବସର ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତା'ଛଡ଼ା ପୁଅର ସଂସାରରେ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ-ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେପରି କୌଣସି ହୃଦ୍ୟନ୍ତ ଆକର୍ଷଣ ନଥିଲା । କଥାଟାକୁ ଅଉ ଟିକିଏ ପରିଷ୍କାର କରି କହିଲେ ବୁଝାଯିବ ଯେ, ଦୀର୍ଘ ସାତବର୍ଷର ବିବାହିତ ଜୀବନ ପରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର କୌଣସି ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି ହେଲେ ନାହିଁ । ଅଜ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର ତଳ ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ିଛି, ଯୌବନ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଛି, ଅଉ କୋଳ ଖାଲି ପଡ଼ିଛି । ଜୀବନର ଦୀର୍ଘ ପଚିଶିବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ମା' ଡାକ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସଂସାରରେ ସରଳ କୋମଳ ଦେବ ଶିଶୁଙ୍କର ହାସ୍ୟ କୋଳାହଳ ନାହିଁ, ଯେଉଁ ଗୃହ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ କୋମଳ ମତି ଚପଳ ବାଳକ ବାଳିକାମାନଙ୍କର କଳ ଧ୍ୱନି ଫୁଟେ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ସଂସାର-କ୍ଲାନ୍ତ ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅଉ କେଉଁ ଆକର୍ଷଣ ଅଛି ? ତେଣୁ ବୃଦ୍ଧ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ରେ ଅଉ ତାଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଜାନକୀ ଦେବୀ ସହରକୁ ଅସି ପୁଅର ନିରାନନ୍ଦମୟ

ସଂସାରରେ ବଗଲା ବଗୁଲି ପରି ନୀରବରେ ବସି ରହିବାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ ନାହିଁ ।

ଏପରିସ୍ଥଳେ ପୁଅ ସତ୍ୟବାଦୀ ନିଜର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ପ୍ରେମଲତା ଆଉ କନିଷ୍ଠା ଭଗ୍ନି ପ୍ରୀତିଧାରାଙ୍କୁ ସାଥିରେ ଧରି ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ସହରରେ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଓକିଲାତି ପାଶ୍ କରି ପ୍ରାକ୍ଟିସ୍ କରିବା ସମୟରେ ସେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏହା ପରେ ଦୀର୍ଘ ସାତବର୍ଷ ବିତିଗଲାଣି । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ସେ ମୁନ୍‌ସଫ୍ ଚାକିରି ପାଇଲେ । ଆଉ ନିଜର କର୍ମକୁଶଳତା ଓ ଦକ୍ଷତା ଫଳରେ ମାତ୍ର ବତିଶିବର୍ଷ ବୟସରେ ସବ୍ ଜଜ୍ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଲେ । ସେ ନିଜର ଚାକିରି ଲାଇବ୍ରେରୀ ଆଉ କ୍ଲବ ନେଇ ବ୍ୟସ୍ତ । ସଂସାରର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଭାବ ପ୍ରତି ସେ ସଚେତନ ନୁହନ୍ତି—ସେସବୁ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ତାଙ୍କର ଅବସର ନାହିଁ । ଆଉ ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷୀୟା ଭଉଣୀ ପ୍ରୀତିଧାରା ବାଳିକା ସ୍କୁଲରେ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼େ । ସେ ତା'ର ଅଧ୍ୟୟନ ଆଉ କ୍ରୀଡ଼ା ନେଇ ବ୍ୟସ୍ତ । ସଂସାରର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଭାବ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର ବୟସ ଓ ଜ୍ଞାନ ତା'ର ହୋଇ ନାହିଁ । ଏହି ସଂସାରର ଧନ ଓ ମାନର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଅଭାବ କେବଳ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଆଖିରେ ବଡ଼ ହୋଇ ଉଠିଛି ।

ହଁ, ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ଆଜି କଚେରୀକୁ ଯିବା ପରେ ପ୍ରେମଲତା ନିଜର ଶୟନ କକ୍ଷରେ ଏକାକିନୀ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ବସି-ରହି ନିଜକୁ ଯେପରି ନୂଆ ରୂପରେ ଆବିଷ୍କାର କରି ବସିଲେ । ତାଙ୍କର ହଠାତ୍ ମନେ ହେଲା, ସେ ଏହି ବିରାଟ ବସାଘରଟିରେ ଖାଲି ଯେ ନିଃସଙ୍ଗ ଦିନ କାଟୁଛନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ, ତାଙ୍କର ଯେପରି କିଛି ଗୋଟିଏ ଅଭାବ ଆଜି ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ଧରା ପଡ଼ୁଛି । ସେ ଯେପରି

ବିବାହ ଏକ ଅଭାବ ବୋଧ କରୁଛନ୍ତି । କ'ଣ ତାଙ୍କର ଅଭାବ ? ସବ୍ ଜଜ୍ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ—ସଂସାରର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କି ଅଭାବ ଥାଇପାରେ ?

ହଠାତ୍ ରଙ୍ଗ ଗୃହକର୍ମିଣୀ କକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ସ୍ଥିର ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭଙ୍ଗୀରେ ବସି ରହିଥିବାର ଦେଖି ଟିକିଏ ବିସ୍ମିତ ହେଲା । କହିଲା—"ମା, ଗାଧୋଇବ ନାହିଁ ? ବେଳ ଅସି ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ହେଲାଣି ପରା ।"

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ସମ୍ବିତ୍ ଫେରି ଆସିଲା । ମାତ୍ର ସେ ରଙ୍ଗକଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ପଚାରିଲେ-"କ'ଣ କହିଲେ ରଙ୍ଗ ?"

—"ଗାଧୋଇବ ନାହିଁ କି ମା ? ବେଳ ଅସି ଅନେକ ହେଲାଣି ।"

—"ମୁଁ ଅଜ ଟିକିଏ ପରେ ଗାଧୋଇବି । ଦେହଟା କେମିତି ଅଳସ ଲାଗୁଛି । ପୂଜାରୀ ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ କହ, ସେ ଖିଆପିଆ ସାରିଦେବେ । ତୁ ବି ଯା', ଖାଇ ଦେବୁ ।"

ରଙ୍ଗ ନୀରବ ବିସ୍ମିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ସେଠାରୁ ଅନ୍ତର ହେଲା । ପ୍ରେମଲତା ମନର ଦୁଶ୍ଚିନ୍ତାରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ । ସେ ପଲଙ୍କ ଉପରୁ ଉଠି ଯାଇଁ ଡ୍ରେସିଂ ଟେବୁଲ୍ ସମ୍ମୁଖରେ ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ବିରାଟ ଦର୍ପଣ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଯୌବନ ଟଳମଳ ଅପରୂପ ରୂପଶ୍ରୀ ଫୁଟି ଉଠିଲା । ପ୍ରେମଲତା ନିଜ ରୂପକୁ ଦଣ୍ଡେ ବିହ୍ୱଳିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ମତୁଆଲି ସମ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ନିଜ ଅଙ୍ଗର କସ୍ତୁରୀ ଗନ୍ଧରେ ଉନ୍ମାଦିନୀ ହରିଣୀ ସମ ପ୍ରେମଲତା ନିଜର ନିଟୋଲ ଯୌବନଶ୍ରୀ ଦର୍ଶନରେ ମୁଗ୍ଧା ଚକିତା ହେଲେ ।

ଇସ୍ ! ସେ ଦେଖିବାକୁ କେତେ ସୁନ୍ଦର ! ଏତେ ରୂପ ତାଙ୍କ ଦେହର କୂଳେ କୂଳେ ଲହଡ଼ି ଭାଙ୍ଗୁଛି । ପ୍ରାବୃଟର କୂଳ ଉଛୁଳା ତଟିନୀ ସମ ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗତଟରେ ଯୌବନ ଟଳମଳ ହେଉଛି । ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କାଠୋଲ ଅଙ୍ଗ ଲାଳିତ୍ୟରେ କାମ—ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ରହିତ ଯୌବନର ସବୁଜିମା ମିଶି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଏକ ଅପରୂପା ତନ୍ୱୀ କରି ତୋଳିଛି । ତାଙ୍କର ସେହି ଅଙ୍ଗଶ୍ରୀ ଯେପରି ପାର୍ଥିବ ରକ୍ତ ମାଂସରେ ଗଢ଼ା ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ଏହି ପୃଥିବୀର—ଏହି ମାଟି ପାଣି ପବନ ସମ୍ବଳିତ ଧରଣୀର ନୁହନ୍ତି । ସେ ଯେପରି କେଉଁ ଅମରାବତୀର ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦରୀ ଅପସ୍ୱରୀଟିଏ ।

ପ୍ରେମଲତା ଦର୍ପଣ ସମ୍ମୁଖରେ ନିଜର ଯୌବନ ସମ୍ପଦକୁ ଯେତିକି ମୁଗ୍ଧ ବିହ୍ୱଳିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର ତଳ ସେତିକି ଅତୃପ୍ତିର ପୀଡ଼ନରେ ଦୁର୍ବିସହ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଏତେ ରୂପ, ଏତେ ଯୌବନ, ସବୁ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଯେପରି କିଛି ନାହିଁ । ଏହି ରୂପ ଯୌବନର ଅନ୍ତରାଳରେ ତାଙ୍କର ସେହି ପୁରୁଣା ଅଭାବଟା ପୁଣି କ'ଣ ଉଠି ଛିଡ଼ା ହେଲା ?

ବୁଢ଼ା ପୂଜାରୀ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଧରି କକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ପ୍ରେମଲତା ହଠାତ୍ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ପରିଧେୟର ଏପରି ଅସମ୍ବୃତ ଅବସ୍ଥାରେ କେହି ଜଣେ ହଠାତ୍ ପ୍ରବେଶ କରି ତାଙ୍କ ଦେହ ମୁଣ୍ଡରେ ନଜର ଦେବ, ଏହା ସେ ଚାହୁଁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ଭଙ୍ଗୀରେ ଦେହ ମୁଣ୍ଡର ପରିଧେୟ ସଜାଡ଼ୁ ସଜାଡ଼ୁ ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ—"କ'ଣ କି ମଉସା ? କ'ଣ ତମର ଦରକାର ?"

ପୂଜାରୀ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ ରଖି ଜାଲି ତାକୁଣୀ ଘୋଡ଼ାଇ ଦେଲା । ତା' ପରେ କହିଲା—

"ତୁମର ତ ଖାଇବାରେ ଡେ଼ରି ହେବ ମା । ଏତେବେଳେ ଯାଏ ଗାଧୋଇଲେ ନାହିଁ । ତୁମ ଭାତ ଏଇଠି ରଖି ଦେଲି ।"

—"ହଉ ଭଲ କଲ ମଉସା । ଯାଅ, ତୁମେ ଅଜ ରଙ୍ଗ ଖାଇ ଦେବ ।" ପୂଜାରୀର ଉପସ୍ଥିତି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ବିଷପରି ଲାଗୁଥିଲା । ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ସେ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରୁ ଅନ୍ତର ହେବ ପ୍ରେମଲତା ସ୍ୱସ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବେ । ତାଙ୍କର ଯୌବନ—ବିଭବର କନକ ପେଟିକା ଫେଇ ସେ ଯେ ଗୋପନରେ ମୁଗ୍ଧବିଭୋର ହେଉଥିଲେ, ଏ କଥା ଅନ୍ୟ କାହା ଆଖିରେ ଧରା ନ ପଡ଼ୁ ।

ବୁଢ଼ା ପୂଜାରୀ ସେଠାରୁ ନୀରବରେ ଅନ୍ତର ହେବା ପରେ ପ୍ରେମଲତା ଦର୍ପଣ ସମ୍ମୁଖରୁ ଘୁଞ୍ଚି ଆସିଲେ । ବାସ୍ତବିକ୍ ମନଟା ତାଙ୍କର ଆଜି କାହିଁକି ବଡ଼ ଅସ୍ଥିର ଚଞ୍ଚଳ ଲାଗୁଛି । ପ୍ରାଣଟା ବଡ଼ ଉଦାସିଆ ଲାଗୁଛି । ଛାତିତଳ ଯେପରି ଖାଲି ଖାଲି ଲାଗୁଛି । ତାଙ୍କର ଯେପରି ଆଜି ଖାଲି କାନ୍ଦିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି । ଏହି ନିର୍ଜନ କୋଠରୀରେ ଏକାକିନୀ ବସି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଯଦି ଏହି ଦୀର୍ଘ ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ମଧ୍ୟାହ୍ନଟାକୁ କଟେଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତେ, ତା' ହେଲେ ତାଙ୍କର ଛାତି ତଳ ହାଲୁକା ପଡ଼ି ଯାଆନ୍ତା । ଅଶ୍ରୁର ଅବାରିତ ପ୍ରବାହରେ ପ୍ରାଣଟା ଶୀତଳ ହୁଅନ୍ତା ।

ପ୍ରେମଲତା ଚଉକିରୁ ଉଠି ଛିଡ଼ା ହେଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ଇତଃସ୍ତତଃ ଅଳସ ଛନ୍ଦରେ ପଦଚାରଣା କରି କାନ୍ଥରେ ଝୁଲୁଥିବା ଏକ ବଡ଼ ଫଟୋ ନିକଟରେ ଆସି ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଚଉଠି ଦିନର ଫଟୋ । ଶ୍ୱଶୁରଘର ପରିବାରର ସମସ୍ତ ଆତ୍ମୀୟ ବର କନ୍ୟାଙ୍କ ଉଭୟ ପଟରେ ବସିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରେମଲତା ନିଜର ପ୍ରତିଛବିକୁ ଗଭୀର କୌତୂହଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲେ । ତନୁ ପାତଳୀ, ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ସୁନ୍ଦରୀ,

ଲାବଣ୍ୟମୟୀ ଝିଅଟିଏ ନବବଧୂର ସାଜରେ ସଜ୍ଜିତା ହୋଇ ସଲଜ୍ଜ ଭଙ୍ଗୀରେ ବସିଛି । ଚାହାଣି ତା'ର ଲଜ୍ଜାରେ ଅବନତ, ଅଧର କୋଣରେ ମଧୁର ହାସ୍ୟଛଟା, ଆଉ ଅନ୍ତରତଳେ ଅନାଗତର ରଙ୍ଗୀନ ସ୍ୱପ୍ନ ।

ଅଙ୍କର ପ୍ରେମଲତା ମଧ୍ୟରେ ସେ ଝିଅଟିର ସତ୍ତା ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇ ଯାଇଛି । ଅତୀତ ଦିନର ସେହି ତନୁ ପାତଳୀ ନବୀନା ଆଜି ଯୌବନ-ଜୁଆରରେ ଉଚ୍ଛୁସିତା । ସେ ଦିନର ସେହି ନବ କଳିକାଟି ଆଜି ଅସରନ୍ତି ରୂପ ରସ ଗନ୍ଧରେ ବିକଶିତା । ତଥାପି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ତୃପ୍ତି ନାହିଁ, ମନରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ—ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ । ଘୁଡ ଚଳନ୍ତା ନୀରବ ନିଃସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ ଯେପରି ହାହାକାର କରି ଉଠନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବିସହ ଅତୃପ୍ତିର ହାହାକାର···ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବାର ନୈରାଶ୍ୟର ହାହୁତାଶ···।

ନା, ଏ ସବୁ ଅବାନ୍ତର ଚିନ୍ତା କରି କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ । ଏ ଧରଣର ଚିନ୍ତା ଫଳରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ମନର ଅଶାନ୍ତି ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବ ସିନା, ଉପଶମ ହେବ ନାହିଁ । ଚିନ୍ତାର ବିଷମୟ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ତାଙ୍କର ନିଟୋଳ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗର ଲାବଣ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରିଦେବ । ଚିନ୍ତାରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ଲାଗି ପ୍ରେମଲତା କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ ।

ସେ ଉଠି ଯାଇଁ କାନ୍ଥରେ ମରାଯାଇଥିବା ର୍ୟାକେଟ୍ ଆଉ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଆଲଗୁଣିରୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ପରିତ୍ୟକ୍ତ ପରିଧେୟଗୁଡ଼ିକ ଧୋବାଘରେ ପକାଇବା ଲାଗି ଚଟାଣରେ ଜମା କଲେ । ଜାମା ଗୁଡ଼ିକରୁ ବୋତାମ କାଢ଼ି ଟେବଲ ଉପରେ ରଖୁଁ ରଖୁଁ ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ଅଦମ୍ୟ କୌତୁହଳରେ ତାହା ଫିଟେଇ ପଢ଼ି ବସିଲେ । ଅରେ, ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଯେ ତାଙ୍କର ଶାଶୁ ଜାନକୀ ଦେବୀଙ୍କର

ଲେଖା । ଦେଖି, ଦେଖି, କ'ଣ ସବୁ ଲେଖିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଖବର ···ଆଉ ସବୁ ଗାଁର ହାଲହକତ···।

କଲ୍ୟାଣୀୟୁ ସଞ୍ଜୁ,

ଡ଼ାକରେ ପଠାଇଥିବା ଟଙ୍କା ଠିକ୍ ବେଳରେ ପାଇଛୁଁ । ବହୁତ ଦିନରୁ ତୋଠାରୁ ଚିଠି ପାଇନାହୁଁ । ମନଟା ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ଲାଗୁଛି । ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ଥରେ ଦଉଡ଼ି ଯାଇଁ ତତେ ଦେଖି ଆସନ୍ତି । ମାତ୍ର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ଚରଣ ତଳେ ମୋର ଏତିକି ମାଗୁଣି ଯେ, ସେ ତୋତେ ସର୍ବ ଶୁଭରେ ରଖନ୍ତୁ ।

ତୋ ବାପାଙ୍କୁ କିଛିଦିନ କ ଶ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଲ ଅଛନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ଆଣ୍ଠୁ ଆଉ ଗଣ୍ଠି ଦରଜ ଲାଗୁଛି ବୋଲି କହନ୍ତି । ବୁଢ଼ା ବୟସରେ କିଛି ନା କିଛି ଅସୁଖ ଲାଗି ରହୁଛି । ଆଣ୍ଠୁ ଦରଜ ଲାଗି ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ପଚାରି କିଛି ଔଷଧ ପଠାଇବୁ ।

ସଞ୍ଜୁରେ ! ଆମେ ଏଣିକି ବୁଢ଼ା-ବୁଢ଼ୀ ହେଲୁଁ । ପାଚିଲା ଆମ୍ବ । କେତେବେଳେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବୁଁ । ହେଲେ ଆମର ମନ କାମନା ପୂରି ହେଲା ନାହିଁ । ଏ ପାପ ନେତ୍ର ଆଜିଯାଏ ତୋର ପୁଅଝିଅଙ୍କୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଏ ଘର ଏ ସଂସାର ଖାଲି ଖାଁ ଖାଁ ଲାଗୁଛି । ସାତ ସାତ ବର୍ଷ ବିତିଗଲାଣି । ଯେଉଁଗଛ ଫଳିବାର କଥା ଫଳି ସାରନ୍ତାଣି । ତୁ କ'ଣ ଭାବୁଛୁ ଆଉ ସତେ ଏଣିକି ତୋହର ପିଲା ହେବ ବୋଲି ? ଏତକ ବାଇଆ ହେଲୁ ।

ସଞ୍ଜୁରେ ! ମୋ ପ୍ରାନକଥା ଟିକେ ଶୁଣାକର । ସଂସାରରେ ପୁଅଟିଏ ପାଇବା ଲାଗି ଲୋକେ କେତେ କଥା କରୁଛନ୍ତି । ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ସାରୁଛନ୍ତି—ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ମାନସିକ କରୁଛନ୍ତି—ରେ ଟାକ ଯାଗାରେ ତିନିଟା ବାହା ହେଉଛନ୍ତି । ତୁ କାହିଁକି କରମକୁ ଜାବୁଡ଼ି ପଡ଼ି ରହିଥିବୁ ! ସୁନାଟା ପରି, ତୁ ଖାଲି ହଁ

ଭରଲେ ମୁଁ ସବୁ ; ଠିକ୍ କରିଦେବି । ସୁନାନାକୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀପରି ବୋହୂଟିଏ ଆଣି ଦେବି । ମୋ ସଂସାରରେ ଦୁଇବୋହୂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସରସ୍ୱତୀ ପରି ଚାଲିବେ । ମୋ ଘର ହସି ଉଠିବରେ ସତିଆ । ଏ ବୁଢ଼ା-ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ମନରୁ ଦୁଃଖ ଘୁଞ୍ଚିବ ।

ତୋ ଚିଠିକୁ ଗୃହକ ପରି ଅନେଇ ରହିଲି । ତୋର ମନକଥା ଜାଣିଲେ ଆସନ୍ତା ଫାଲ୍ଗୁନରେ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ ବଢ଼ାଇଦେବି ।

। ଇତି ।

ଶୁଭାକାଂକ୍ଷିଣୀ-ମା'

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ କମ୍ପିତ ହସ୍ତରୁ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଥରି ଥରି ହୋଇ ହଠାତ୍ ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡଭିତର କ'ଣ ଗୋଟାଏ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଦୁର୍ବିସହ ପୀଡ଼ାରେ ଝିମ୍ ଝିମ୍ ହୋଇ ଉଠିଲା । ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଦ୍ରୁତତର ହେଲା । ଛାତି ଭିତରେ ଯେପରି କିଏ ଅଟକି ଗଲାପରି ମନେ ହେଉଛି । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଭୟ ହେଲା, ସେ ବୋଧହୁଏ ସହସା ଚେତନା ହରାଇ ବସିବେ । ତେଣୁ ସଂଜ୍ଞାହୀନା ହୋଇ ଅସହାୟ ଭାବରେ ଭୂପତିତା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ପୂର୍ବରୁ ଶୋଇପଡ଼ିବା ବୁଦ୍ଧିମତୀର କାର୍ଯ୍ୟହେବ । ପ୍ରେମଲତା ସହସା ଅସହାୟ ଅବିନ୍ୟସ୍ତ ଭଙ୍ଗୀରେ ଲୋଟି ପଡ଼ିଲେ ।

ଛାତିତଳେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ବିସହ ଯାତନା ତାଙ୍କୁ ତିଳତିଳକରି କୋରି ଖାଉଥିଲା ସେଥିରେ ଯେ କୌଣସି ନାରୀ ଉନ୍ମାଦିନୀ ହୋଇ ଉଠିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ମାତ୍ର ଅଟଳ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବତୀ, ଅଫୁରନ୍ତ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ଅଧିକାରିଣୀ, ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କରେ କୌଣସି ବିକୃତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି ହେଲାନାହିଁ । ସେ କେବଳ ନୀରବ ନିସ୍ପନ୍ଦ ଭାବରେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଶୋଇ ଅଶ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ

କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶ୍ରାବଣର ବାରିଧାରା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଗଣ୍ଡଦେଶ ପ୍ଲାବନ କଲା, ଅଜ୍ଞ ଟେବୁଲ ଉପରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଲାଗି ରଖା-ଯାଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଅବହେଳାରେ ପଡ଼ିପଡ଼ି ଶୁଷ୍କ ହେଲା ।

-ଦୁଇ—

ଦୀର୍ଘ ସାତବର୍ଷ ତଳେ ସେକେଣ୍ଡ୍ ଇଅରରେ ପଢ଼ୁଥିଲା-ବେଳେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ବିବାହ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ସହିତ ହୋଇଥିଲା । ସତ୍ୟବାଦୀ ସେତେବେଳେ ଲ' ପାଶ୍ କରି ସଦ୍ୟ ପ୍ରାକଟିସ୍ ଆରମ୍ଭ କରି ଥାଆନ୍ତି । ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ ପାତ୍ରଟିର ସନ୍ଧାନ ମିଳିବାରୁ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପିତା ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟଟି ବଡ଼ ତରବରରେ ବଢ଼େଇ ଦେଇଥିଲେ । ପରିଣୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧା ହେବାପରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଫାଇନାଲ୍ ପରୀକ୍ଷା ସମାଧା ହେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ସ୍ଥଗିତ ରହିଲା ।

ବିବାହିତ ଜୀବନର ସେହି ସ୍ନିଗ୍ଧ-ସୁରଭିତ ନୂତନ ଦିନଗୁଡ଼ିକର ସ୍ମୃତି ଅଜି ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ମାନସ ପଟରେ ଚିର ଶାଶ୍ୱତ, ଚିର ଦୀପ୍ତିମନ୍ତ । ତାହା ଏ ଜୀବନରେ ବିସ୍ମୃତ ହେବାର-ନୁହେଁ । ଅଜିବି ନୀରବ ନିସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ ଏକାକିନୀ ବସିରହି ଅତୀତର ପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକ ଓଲଟାଇଲେ ସେହି ସପ୍ତରଙ୍ଗରେ ରଙ୍ଗାୟିତ ଦିନଗୁଡ଼ିକ ମାନସ ପଟରେ ଉଦ୍ଭାସିତ ହୋଇଉଠେ । ଅଜି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ନିଭୃତ ଅନ୍ତର ତଳେ ଗୋଟାଏ ଅବ୍ୟକ୍ତ ପୁଲକର ଶିହରଣ ସଞ୍ଚାରିତ ହୁଏ ।

ପ୍ରେମଲତା ନିଜର ସ୍ୱାମୀରୂପେ ଯାହା ହାତ ଧରିଥିଲେ, ତାଙ୍କଠାରେ ରୂପ, ଗୁଣ, ଯଶ, ଖ୍ୟାତି ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ମାନୁଷିକ ବିଭବ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଠୁ ବଳି ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀ ସଂସାରରେ ପ୍ରେମଲତା ଯେ କେବଳ ଅଭିଜାତ୍ୟ-ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ ଭାସୁଥିଲେ ତା' ନୁହେଁ, ସେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସ୍ନେହ-ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ଗରବିଣି ମନେ କରୁଥିଲେ ।

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ପରେ ଗତ ସାତବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ଜୀବନରେ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉନ୍ନତି ଘଟିଛି । ବିପୁଳ ଯଶ ଓ ପ୍ରତିପତ୍ତି ସାଥିରେ ସେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମୁନସଫ୍ ପରେ ସବ୍‌ଜଜ୍ ପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେଲେ । ତେଣୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ୱରୂପିଣୀ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ବଧୂରୂପେ ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ଅନ୍ତରର ଆଶୀର୍ବାଦ ଆଉ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ପ୍ରେମ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ସମ୍ପଦଶାଳୀ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ପ୍ରେମଲତା ସଂସାରର ଏହି ଦୁର୍ଲଭ ବିଭବ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଗରବିଣୀ ।

ମାତ୍ର କେବଳ ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରଶଂସାରେ ଜୀବନର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ ହେଉଥିଲେ ମଣିଷର ଅନ୍ୟ କିଛି ଶୋଚନା ନଥିଲା । ଆକାଶର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଶିଶୁର ପ୍ରସାରିତ ହସ୍ତରେ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ କରି ଶିଶୁ ମନରେ କ୍ଷଣିକ ଆନନ୍ଦ ସଞ୍ଚାର କଲା ପରି, ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରଶଂସା ମଣିଷକୁ ସାମୟିକ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ସବୁଜ ତାରୁଣ୍ୟର ପ୍ରଥମ ନିଶା କଟିଗଲା ପରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଖାଲି ପ୍ରେମ ଓ ପ୍ରଶଂସାରେ ତୃପ୍ତି ପାଇଲା ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ଅନ୍ତର ତଳେ ଏକ ବିରାଟ ଶୂନ୍ୟତା ଉପଲବ୍ଧି କଲେ । ଅଭାବର ଏକ ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ପୀଡ଼ନ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କରି ତୋଳିଲା ।

ମାତ୍ର କ'ଣ ସେ ଅଭାବ ? କ'ଣ ସେହି ଦୁର୍ବାର କାମନା, ଯାହା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅନ୍ତରକୁ ଦାବାନଳ ସମ ବିଦଗ୍ଧ କରୁଛି ? ରୂପ ଗୁଣରେ ଦେବତା ପରି ସ୍ୱାମୀ ପାଇ ସାଂସାରିକ ବୈଭବ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ ନିମଗ୍ନ ରହି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତା ତନ୍ୱୀ ପ୍ରେମଲତାର ଆଜି କେଉଁ ଅଭାବ ଥାଇ ପାରେ ?

ପ୍ରେମଲତା ଉନ୍ମାଦିନୀ ପରି ନିଜର ଅନ୍ତର ତଳର ଗନ୍ତାଘରେ ବାରମ୍ବାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଶେଷରେ ଶାଶୁ ଜାନକୀ ଦେବୀଙ୍କର ଚିଠିଟି ପାଇଲେ । ଏଥର ସବୁ ପରିଷ୍କାର ହୋଇଗଲା । ନିର୍ଜନ ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ ନିଃସଙ୍ଗ କକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଚିନ୍ତାର ଯେଉଁ କୁହେଳିକା ତାଙ୍କର ମାନସ ପଟ୍ଟରେ ଗୋଲକ ଧନ୍ଦା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା ତାହା ଜାନକୀ ଦେବୀଙ୍କ ଚିଠି ଦ୍ୱାରା ସହଜ ସରଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ହଁ, ପ୍ରେମଲତା ସନ୍ତାନ କାମନା କରନ୍ତି । ସେହି ଯୁଗ ଯୁଗ ସଞ୍ଚିତ ନାରୀ ପ୍ରାଣର ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ଲିପ୍ସା···· ସେହି ଚିର ଇପ୍ସିତ ଜନନୀତ୍ୱ ସେ କାମନା କରନ୍ତି । ସେହି କଅଁଳ ଛନଛନ ଦୁର୍ଲଭ ଦେବ ଶିଶୁର ଦରୋଟି କଣ୍ଠରୁ ସେ ମା' ଡାକ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ।

ହଁ, ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ, ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ଆଜି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଏକାନ୍ତ କାମ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ·····ବାଲ ଅରୁଣର କନକ କିରଣ ସମ ତା'ର ଦେହର ବର୍ଣ୍ଣ·····ସକାଳର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୀତଳ ହିମକଣା ପରି ତା'ର ସ୍ପର୍ଶ··· ·ନବ ବିକଶିତ ଗନ୍ଧ ବିଧୁର ପ୍ରସୂନ ସମ ତା'ର ସୌରଭ !! ସେ ଗୁଲୁ ଗୁଲୁ କରି କଥା କହିବ··· କନ କନ କରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଆଖିରେ ଚାହିଁବ···ଆଉ କଳ କଳ ହୋଇ ହସିବ···ସେ ଦୁଷ୍ଟାମି କରିବ···ଟେବୁଲ୍ ଉପରୁ ବହି-ଗୁଡ଼ାକ ତଳେ କଚାଡ଼ି ଦେବ···ଆଉ ପ୍ରେମଲତା କୃତ୍ରିମ ଗମ୍ଭୀରତା

ପ୍ରକାଶ କରି ତାକୁ ଶାସନ କରିବେ । ସେ ମାନିବ ନାହିଁ··· ହସି ହସି ଦୌଡ଼ି ପଳାଇବ । କାଳେ ପଡ଼ିଯିବ ବୋଲି ଶଙ୍କିତ ପ୍ରାଣରେ ତାକୁ ଧରି ପକାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରେମଲତା ତା'ପଛେ ପଛେ ଗୋଡ଼େଇବେ ।

ଓଃ । ପ୍ରେମଲତା! କ'ଣ ଉନ୍ମାଦିନୀ ହୋଇ ଉଠିବେ ? କ'ଣ ଏସବୁ ସେ ଭାବୁଛନ୍ତି ? କାହିଁକି ଏସବୁ ଅବାନ୍ତର ଚିନ୍ତା ? ଛି.ଛି, କି ଉଦ୍ଭଟ କଳ୍ପନା । ଏପରି ଉଦ୍ଭଟ ଚିନ୍ତା କରି ବସିଲେ କ୍ରମେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣଶକ୍ତି କ୍ଷୟ ହୋଇ ଯିବ··· ତାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବ···ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର ତଳ ରୁକ୍ଷ ନିରସ ପାଲଟି ଯିବ । କାହିଁକି ସେ ଏ ସବୁ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ? ସେ କ'ଣ ପାଗଳିନୀ ହୋଇଗଲେ ?

କିନ୍ତୁ ସେ କ'ଣ ଏକେଲା ଏସବୁ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ? ସେ କ'ଣ ଏକେଲା ଏହି ଅଭାବ ବୋଧକରୁଛନ୍ତି ? କେବଳ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନର ଅଭାବ ନୁହେଁ, ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦାୟାଦର ଅଭାବ ଅଛି । ଶ୍ୱଶୁର ଗଙ୍ଗାଧରଙ୍କ ଗୋଟିଏ ବଂଶଧରର ସ୍ୱପ୍ନ ଅଛି । ଆଉ ଶାଶୁ ଜାନକୀଦେବୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପୌତ୍ର-କାମନା ରହିଛି । ମହାପାତ୍ର ବଂଶର ଗୃହିଣୀ ଜାନକୀଦେବୀଙ୍କ ଛାତିରେ ଆଜି ସକଳ ଅନ୍ତରର ଅଭାବ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଛି ।

ସହସା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ ଫୁଟିଉଠିଲା । ତାଙ୍କର ମନେ ହେଲା, ଯେପରି ଏହି ପରିବାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିରା ପ୍ରଶିରାରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ନିରାନନ୍ଦ ଅଳସ ମନ୍ଥର ଗତିରେ ସଞ୍ଚାରିତ ହେଉଛି । ଆଉ ସେହି ନିରାନନ୍ଦ ମୂଳରେ ପ୍ରେମଲତା ନିଜକୁ ଆବିଷ୍କାର କରି ବସିଲେ । ପରିବାରର ଏହି ଶୂନ୍ୟତା, ଏହି ଅଭାବ ଲାଗି ପ୍ରେମଲତା ନିଜେ ଦାୟୀ ।

ଦୀର୍ଘ ସାତବର୍ଷହେଲା ବହୁ ସାଧ୍ୟସାଧନା ସତ୍ତ୍ୱେ ଶ୍ୱଶୁର ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ରେ କିମ୍ବା ଶାଶୁ ଜାନକୀ ଦେବୀ ଚେଷ୍ଟା ହେଲେ ଥରଟିଏ ଲାଗି ପୁଅର ସଂସାରକୁ ଆସନ୍ତିନି ନାହିଁ । ଶାଶୁଙ୍କ ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ବ୍ୟବହାର ମୂଳରେ ପ୍ରେମଲତା କ'ଣ ନିମିତ୍ତ ନୁହନ୍ତି ? ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜ ସଂସାରକୁ ଟାଣି ଆଣିବା ଲାଗି ସେ କ'ଣ କୌଣସି ଲୋଭନୀୟ ଆକର୍ଷଣ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିନାହାନ୍ତି ? ଆଜି ଯଦି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅଗଣାରେ ଗୋଟିଏ କୁନିଟି ଦେବ ଶିଶୁ ହସ କୋଳାହଳ କରି କ୍ରୀଡ଼ା କରି ବୁଲୁଥାଆନ୍ତା, ତା' ହେଲେ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ଶାଶୁ ଶଶୁର କ'ଣ ଗାଁ ମାଟିକୁ କାମୁଡ଼ି ପଡ଼ି ରହନ୍ତେ ? ନାନାଦି ଛଳ କରି ସେମାନେ ପୁଅର ସଂସାରରେ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ବସି ନାତି ନାତୁଣୀଙ୍କ କ୍ରୀଡ଼ା ଦେଖି ଦାନ୍ତ ବିହୀନ ମୁଖ ବ୍ୟାଦାନ କରି ଖଲଖଲ ହୋଇ ହସୁ-ଥାଆନ୍ତେ ଆଉ ଅନ୍ତର ତଳର ନିଭୃତ କୋଣରେ ଅଶେଷ ତୃପ୍ତି ଅନୁଭବ କରୁଥାଆନ୍ତେ ।

ସହସା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ମନ ଗହନରେ ସନ୍ଦେହର ଅଗ୍ନି ରେଖାଟିଏ ବିଦ୍ୟୁତ ଝଲସିଗଲା । ଏହା ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କର ନିଭୃତ କକ୍ଷ । ହଠାତ୍ ମନେହେଲା ଏ କକ୍ଷଟି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଉଛି । କକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣ-ପକ୍ଷୀଟିକୁ ଦୀର୍ଘ ସାତ ବର୍ଷ ଧରି ସ୍ନେହ ପ୍ରୀତିର ଦାନା ଖୁଆଇ ପାଳି ପୋଷିଥିଲେ, ତାହା ଯେଉଁ ଏକ ବିସ୍ମୃତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇ ଉଡ଼ିଗଲାଣି ।

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଅନ୍ତର କୋଣରେ ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ସନ୍ଦେହ ଉଙ୍କିଲାଣି ଯେ, ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ଆଉ ତାଙ୍କୁ ପୂର୍ବ ପରି ଭଲପାଉ ନାହାନ୍ତି । ପୂର୍ବର ସେହି ଅନୁରାଗ, ସେହି ପ୍ରେମ ପ୍ରୀତିର ସ୍ପନ୍ଦନ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଛି ଯେପରି ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ଅନ୍ତରରୁ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇ

ଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ଯେପରି ନିଦାଘର ଧୂ ଧୂ ହେଉଥିବା ବାଲୁକା ଶଯ୍ୟାରେ ପରିଣତ ହେଲେଣି । ସେ ଯେପରି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଉ ବିଶେଷ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣ, ବିଶେଷ ଯତ୍ନଶୀଳ ନୁହନ୍ତି । କମିତି ଗୋଟାଏ ଯନ୍ତ୍ର ମଣିଷରେ ପରିଣତ ହେଲେଣି । ସେହି ଗୀତଗତ ଦୈନନ୍ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପରିଧି ମଧ୍ୟରେ ଘୂରି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାର, ତାଙ୍କ ସହିତ ପଦେ ସାଧାରଣ ଆଳାପ କରିବାର ଅବସର ଆଉ ଯେପରି ତାଙ୍କର ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ? କାହିଁକି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କର ଏପରି ଉଦାସୀନ ଭାବ ? କାହିଁକି ତାଙ୍କର ସେହି ପୂର୍ବ ଅନୁରାଗ ଆଉ ପ୍ରକାଶ ପାଉନାହିଁ ? ସେ କ'ଣ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ନିକଟରେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ? ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ପ୍ରକାଶନରେ ସେ କ'ଣ ଦେଉଳିଆ ହେଲେ ? ତେବେ କାହିଁକି ତାଙ୍କର ଏହି ଅବହେଳା, ଏହି ଉଦାସୀନତା ?

ସଂସାରର ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀର ସମାଧାନ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତରରେ ନିହିତ ଅଛି ବୋଲି ପ୍ରେମଲତା ଦୃଢ଼ ରୂପେ ବୁଝି ପାରିଲେ । ସେ ଉତ୍ତର—କେବଳ ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ...... ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନର ଆବିର୍ଭାବ । ଗୋଟିଏ ନବଜାତକର ଆବିର୍ଭାବରେ ମହାପାତ୍ର ପରିବାରର ତରୁ ପୁଣି ରୂପରସ ଗନ୍ଧରେ ପଲ୍ଲବିତ ହୋଇ ଉଠିବ । ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ଶାଶୁ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟିବ । ଦେହ ଅସୁସ୍ଥତାର ଅଳ କରି, ଗାଁରେ ପୁରୁଣା ଘରେ ଡାଲି ପକାଇ ସେମାନେ ପୁଅର ସଂସାରକୁ ଫେରି ଆସିବେ । ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ଆନନ୍ଦର ଜୁଆର ଉଠିବ—ସେ ପୁଣି ନବ ବିବାହିତ ଜୀବନର ଅଶେଷ ପ୍ରାଣଶକ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନବ ତରୁଣ ପାଲଟି ଯିବେ । ଆଉ

ପ୍ରେମଲତା ? ତୃପ୍ତି ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣତାରେ ତାଙ୍କର ନାରୀ ଜନମର ଯୁଗଯୁଗ ସଞ୍ଚିତ କାମନା ଜୟଶ୍ରୀ ମଣ୍ଡିତ ହେବ ।

ମାତ୍ର ସେହି ଚିର ଈପ୍‌ସିତ ଦେବ ଦୁର୍ଲଭ ମାନବ ଶିଶୁଟିଏ କିଏ ଆଣି ତାଙ୍କ କୋଳରେ ଦେଇ ପାରିବ ? କିଏ ତାଙ୍କୁ ସେହି ଲୋଭନୀୟ ବୈଭବରେ ବିଭବବତୀ କରିବ ? କିଏ ତାଙ୍କୁ ସେ ଗୌରବର ଅଧିକାରିଣୀ କରିପାରିବ ? ସେ କ'ଣ ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ର ?

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ମାନସ ପଟରେ ଏକ ବିରାଟ ପ୍ରଶ୍ନବାଚୀ । ତାଙ୍କର କପାଳ ଉପରେ ସନ୍ଦେହର ଗଭୀର କୁଞ୍ଚନ । ନା, ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ତାଙ୍କୁ ମା' ହେବାର ଗୌରବ ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଧନ, ମାନ, ଯଶ, ଖ୍ୟାତି ସବୁ କିଛି ସେ ଦେଇ ପାରିବେ । ଆଭିଜାତ୍ୟର ବିଳାସ-ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଅକଣ୍ଠ ତୃପ୍ତି ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ନାରୀ ଜୀବନର ସେହି ଚିର ଈପ୍‌ସିତ ତୃପ୍ତି ସେ ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘ ସାତବର୍ଷର ବିବାହିତ ଜୀବନ ପରେ ତାଙ୍କର ଅକ୍ଷମତା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି ।

ଗଭୀର ରାତିରେ ହଠାତ୍ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ପ୍ରେମଲତା ଶଯ୍ୟାରେ ଉଠି ବସନ୍ତି । ଅବିନ୍ୟସ୍ତ ଭଙ୍ଗୀରେ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଶୟନ କରିଥିବା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ସେହି ନିଟୋଳ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଭନୀୟ ଅଙ୍ଗକୁ ଅନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହନ୍ତି । ଏଇ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ, ଅଙ୍ଗରେ ଯାହାର ଯୌବନର ଦୀପ୍ତି, ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ । ମାତ୍ର ଏହି ଯୌବନ, ଏହି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟର ଅନ୍ତରାଳରେ ବିରାଟ ଶୂନ୍ୟତା ରହିଛି— ଯେପରି ଅନ୍ତଃସାର ଶୂନ୍ୟ ମହାକାଳଫଳ । ରାତିର ନିସ୍ତବ୍ଧତାକୁ କମ୍ପିତ କରି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଛାତିତଳୁ ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ଉଠେ । ସେ ନୀରବରେ କଡ଼ ଲେଉଟାଇ ପୁଣି ଶୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।

ବେଳେ ବେଳେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ, ମନର ଅନ୍ୟମନସ୍କତା ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ଆଖିରେ ଧରାପଡେ । ରବିବାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଛୁଟି ଦିନମାନଙ୍କରେ ଅଳସ ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଦୀର୍ଘ କ୍ଳାନ୍ତିକର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଲାଭ କରନ୍ତି । ଏବେ କେତେଦିନ ହେଲା ସେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ଗୋଟାଏ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କିମିତି ମନେ ହେଉଛି ଯେ, ପ୍ରେମଲତା ଟିକିଏ ଶୁଖିଲା ଦିଶୁଛନ୍ତି । ତା’ଛଡ଼ା ସେ ନିଜର ପରିପାଟୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଟିକିଏ ଅଯତ୍ନଶୀଳା ମନେ ହେଉଛନ୍ତି । ପୂର୍ବର ପ୍ରାଣ-ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କଠାରେ ଶିଥିଳ ହୋଇଗଲାପରି ମନେ ହେଉଛି । ତେଣୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ପଚାରିଥିଲେ—“ତୁମର ଦେହ କ’ଣ ଭଲ ନାହିଁ ପ୍ରେମ ? ଏମିତି ଶୁଖିଲା ଦିଶୁଛ କାହିଁକି ? ଏମିତି ମନମରା ହେଇ ଗଲ କିପରି...... ?”

ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ପ୍ରେମଲତା ଚକିତା ହରିଣୀ ସମ ଦୃଷ୍ଟି ତୋଳି ଚାହିଁଥିଲେ । ଶୁଷ୍କ ଅଧର କୋଣରେ ହସର କୁଣ୍ଠିତ ରେଖାଟି ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ଦୃଷ୍ଟି ଅବନତ କରି କୁଣ୍ଠିତ କଣ୍ଠରେ କହିଥିଲେ—“କାହିଁ, ନାହିଁତ । ଶୁଖିଲା ଦିଶିବି କାହିଁକି ? ଦେହ ମୋର ଭଲ ଅଛି.... ।”

“ଉହୁଁ । ମନେ ହେଉଛି, କିଛି ଅସୁଖ ହେଇଛି । ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଦେହପାଁର ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ନେଉନାହିଁ, ବୋଧହୁଏ ଖିଆ ପିଆର ଅନିୟମ ଘଟୁଛି । ନିଜ ପ୍ରତି ନିଜେ ଟିକେ ଯତ୍ନଶୀଳା ହୁଅ ପ୍ରେମ । ମୁଁ ଆଜି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଡାକ୍ତର ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ଖବର ପଠାଉଛି—।”

ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାୟଣ ମନ ସଚେତନ ହେଇ ଉଠିଲା । ପ୍ରେମ ଲତାଙ୍କର ଶାରୀରିକ କ୍ଷୀଣତା ତାଙ୍କ ଆଖିରେ

ଧରି ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ପ୍ରାଣର ସ୍ୱସ୍ଥତା ଅନୁଭବ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ପ୍ରେମଲତା କଣ୍ଠରେ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରି କହୁଥିଲେ— ତୁମକୁ ଡାକ୍ତର ଡାକିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ତୁମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦୁର୍ବଳତା ଅଛି । ତେଣୁ ମୋର ଶରୀରର ଶୁଷ୍କତାଟା କେବଳ ଦେଖି ପାରିଲ, ମାତ୍ର ମୋର ବୟସଟାତ ଦେଖି ପାରିଲ ନାହିଁ । ବୟସ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ପରା ଅସି ଦିଉ ବୁଢ଼ୀ ହେଲିଣି । ଅଜ କ'ଣ ସେହି ପିଲା ଦିନର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସବୁଦିନେ ଥିବ ?"

ହଠାତ୍ ଯେପରି ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ଛାତିରେ କଣ୍ଟାଟାଏ ଫୋଡି ହୋଇଯାଏ । ଦିଉବୁଢ଼ୀ ! ! ସତେ କ'ଣ ପ୍ରେମଲତା ଦିଉବୁଢ଼ୀ ହେଲେଣି ? ଏଇ ସେଦିନ ସେଇ କଅଁଳ ଛନଛନ, ତନୁ ପାତଳୀ ସପ୍ତଦଶୀ ଯୌବନର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୟନ୍ଦନରେ ବସି ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ଜୀବନ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ; ଅଜି ଅଜି ସେ ଦିଉବୁଢ଼ୀ କହିବା ଫଳରେ ଯେପରି ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଚେତେଇ ଦେଲେ ଯେ, ସେ ମଧ୍ୟ ବୟସରେ ଢେର ଅଟଗଲେଣି । ଏପରି ନୈରାଶ୍ୟ ଜର୍ଜରିତ ନିରାନନ୍ଦ ବାଣୀ ଶୁଣିବା ଲାଗି ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ସାହସ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଏହି ଅପ୍ରିୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଲାଗି କୁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାହାରି ପଡ଼ନ୍ତି । ପ୍ରେମଲତା ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ପଛରୁ ଚାହିଁ ରହି ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାନ୍ତି ।

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଘରର ପୁତ୍ରବଧୂ ଅଜ ଗୃହକର୍ତ୍ତୀ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରିବାକୁ ସାହସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଘରର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ କୌଣସି ପରାମର୍ଶ ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନେଇବାକୁ ଭୟ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ନେଇବା ଫଳରେ କାଳେ ତାଙ୍କର ମନର ମେଘ ବଢ଼ିବ ଏହି ଚରିତ୍ରଙ୍କ

ଉପରେ ବର୍ତ୍ତିଯିବ । ଘରର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ ଯଥାଯଥ ରୂପେ ନୀରବରେ କରିଯିବା ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତାର ପରିଚାୟକ ।

ମାତ୍ର ସଂସାର-ଅନଭିଜ୍ଞ, ସରଳା କିଶୋରୀ ପ୍ରୀତିଧାରା ଏସବୁ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟର କୌଣସି ଅର୍ଥ ବୁଝେନାହିଁ । ସେ ଛୁଟିଦିନର ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ ହାତରେ ବୁଣିବା ସରଞ୍ଜାମ ଧରି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ କକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କରେ । କଣ୍ଠରେ କଳତାନ ଖେଳି ପଚାରେ—"ଦେଖିଲ ନୂଆବୋଉ । ବୁଣାଟା ଠିକ୍ ହୋଇଛି ନା କେଉଁଠି ଭୁଲ୍ ରହିଲା ? ଛବିଟା କିନ୍ତୁ ମୋ ମନକୁ ମୋଟେ ପାଉନାହିଁ—।"

ପ୍ରୀତିଧାରା ହାତରେ ଗୋଟିଏ ପୀତବର୍ଣ୍ଣର ଟେବୁଲକ୍ଲଥ । ମଝିରେ ତା'ର ସବୁଜ ରେଶମୀ ସୂତାରେ ସେ ଅଙ୍କିଛି ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ବତୀ ଗାଈ । ପାଖରେ ତା'ର ଧେନୁ ବତ୍ସଟିଏ…ଜନନୀର ସ୍ତନ ଦେଶରେ ମୁହଁ ଲଗାଇଛି ।

ଛବିଟି ଦେଖି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ରୋମାଞ୍ଚିତ ହେଲା…ଅନ୍ତର ତଳେ ଗୋଟାଏ ଶିହରଣ ଖେଳିଗଲା…ଗୁପ୍ତତଳେ ଅବ୍ୟକ୍ତ, ଦୁର୍ବିସହ ଆବେଗ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସେ ଏହି ସରଳା କିଶୋରୀ ନିକଟରେ ନିଜର ଅନ୍ତର୍ଦାହକୁ ଯଥା ସମ୍ଭବ ସଂଯତ କରି ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟାଇ କହିଥିଲେ "ବାଃ । ସୁନ୍ଦର ହୋଇଛି ପ୍ରୀତି ।"

ଚାକରାଣୀ ରଙ୍ଗ ଆସି ଖବର ଦିଏ—"ମାଷ୍ଟରବାବୁ ପରା କେତେବେଳୁ ଆସି ପଢ଼ାଘରେ ବସିଛନ୍ତି ଦେଇ । ପଢ଼ିବ ନାହିଁକି ?"

ପ୍ରୀତି ଚମକି ପଡ଼େ, "ଏଁ, ମାଷ୍ଟରବାବୁ ଅସିଗଲେଣି ! ମୁଁ ଭାବିଥିଲି, ଆଜି ଛୁଟିଦିନରେ ଆସିବେ ନାହିଁ । ହଉ, ମୁଁ ଯାଉଛି ନୂଆବୋଉ—"

ପ୍ରୀତିଧାରା ଯେପରି ଖର ଖର ଫର ଫର ହୋଇ ଆସିଥିଲା ସେହିପରି ରୁଦ୍ଧ ଶ୍ୱାସରେ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲା । ମାତ୍ର ପ୍ରେମଲତା ଆଜି ହଠାତ୍ କାହିଁକି ମାଷ୍ଟରବାବୁଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ସମ୍ବାଦରେ

ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ନିସ୍ତବ୍ଧ ନିଶ୍ଚଳ ଭାବରେ ବସି ରହି ବାତାୟନ ପଥରେ ଦୂର ନୀଳ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ମାନସ ଦୃଷ୍ଟି କିନ୍ତୁ ଆକାଶରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୋଇନଥିଲା । ତାହା ଅଦୂର—ଅଦୂର ଦୂରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ କେଉଁ ଅଜଣା ଦେଶରେ ବିଚରଣ କରୁଥିଲା । ଆଉ ତାଙ୍କର ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଦ୍ରୁତତର ହେବା ଫଳରେ ନାସାପ୍ରାନ୍ତ ଫୁଲି ଫୁଲି ଉଠୁଥିଲା ।

—ତିନି—

—"ଘରେ ଆପଣଙ୍କର କିଏ କିଏ ଅଛନ୍ତି ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ?"

ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପ୍ରେମଲତା କ'ଣ ମନେ କରି ଅଳସ ଗତି ଛନ୍ଦରେ ପ୍ରୀତିଧାରିର ପଢ଼ାଘରେ ପ୍ରବେଶ କରି ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଆଳାପ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଆଳାପ କରିବା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଆଜି ନୂଆ ନୁହେଁ । ଦିନେ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଅଳସ ମୁହୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ କଟାଇବା ଲାଗି ସେ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କ ସହିତ ସଂସାରିକ ସୁଖ ଦୁଃଖ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଚିନ୍ତା ବିକାର ଗ୍ରସ୍ତ ହୃଦୟକୁ ହାଲୁକା କରିବା ଲାଗି ସେ ପ୍ରୀତିଧାରିର ପଢାଘରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଚୌକିରେ ଆସି ବସିଲେ ଆଉ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କ ସହିତ ନାନାଦି ଆଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । କଟକ ସହରର ସମାଚାର, ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଲୋଚନା, ସ୍ୱାବଲମ୍ବି ଯୋଜନା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ

ଅନ୍ୱେଷଣା ହେଉଁ ହେଉଁ ପ୍ରେମଲତା କେତେବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନ୍ୱେଷଣା ସ୍ତରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଛନ୍ତି, ତାହା ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନିହାତି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ସେ ପଚାରି ବସିଲେ—"ଘରେ ଆପଣଙ୍କର କିଏ କିଏ ଅଛନ୍ତି ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ?"

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ସହସା ବିଚଳିତ ହେଲାପରି ବୋଧ ହେଲେ । ସେ ଥରେ ବିସ୍ମିତ ଦୃଷ୍ଟି ତୋଳି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । ମାତ୍ର ପ୍ରେମଲତା ଅବିଚଳିତ ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଥିବାର ଦେଖି ସେ ଦୃଷ୍ଟି ଅବନତ କଲେ । ଅନ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନର ରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଲାଗି ନାରୀ-ମନ ଚିରଦିନ କୌତୁହଳ ପରବଶ, ଏକଥା ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ବୁଝିଥିଲେ । ତେଣୁ ଅଧର କୋଣରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ହସ ଫୁଟାଇ ସେ କହିଲେ—"ବିଧବା ମା' ଛଡ଼ା ମୋର ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି ।"

—"ଆପଣ ବିବାହ କରି ନାହାନ୍ତି...?"

ପ୍ରଶ୍ନଟି ନିହାତି ଅନାବଶ୍ୟକ । ପ୍ରଶ୍ନଟି ହଠାତ୍ କରିସାରି ପ୍ରେମଲତା ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତନ ହେଲେ । ନିଜର ଭ୍ରମ ବୁଝିପାରି ସେ ଲଜ୍ଜାରେ ଦୃଷ୍ଟି ଅବନତ କଲେ ।

ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ପୁଣି ଟିକିଏ ହସିଲେ । କହିଲେ—"ନା ! ଆପାତତଃ ସେ ସବୁ ଜଞ୍ଜାଳରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ନାହିଁ...।"

ଏଥର ପ୍ରେମଲତା ଖିଲ୍ ଖିଲ୍ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । କହିଲେ—"ଜଞ୍ଜାଳ—?"

—"ଆଜ୍ଞା, ବିବାହ ରୂପକ ଏକ ସାମାଜିକ ବନ୍ଧନ ମୋପରି ଗରିବ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଜଞ୍ଜାଳ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ମାଷ୍ଟ୍ରିକରି ପେଟ ପୋଷୁଛି । ଉପାର୍ଜିତ ଅର୍ଥରେ ନିଜ ପେଟ

ଭୂଖଣ୍ଡିକ ପୂରିଲା ନାହିଁ । ସେଥିରେ ଗୃହିଣୀ ବିଧବା ମା' ଅଛନ୍ତି । ଏ ବୋଝ ଉପରେ ନଳିତା ବିଡ଼ା ପରି ପୁଣି ଗୋଟାଏ ଅଣି ବେକରେ ଝୁଲାଇବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ ।”

ମାଷ୍ଟରବାବୁ ଓରଫ୍ ପ୍ରିୟନାଥ ପଞ୍ଚ ପଚିଶି ଛବିଶି ବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଦର୍ଶନ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ ଯୁବକ । ଦଶବର୍ଷ ତଳେ ମାଟ୍ରିକ୍ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସରେ ପଢୁଥିଲା ବେଳେ ସେ ପିତାଙ୍କୁ ହରାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପିତା ସେପରି ସଙ୍ଗତି ସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ନଥିଲେ । କର୍ମ କର୍ମଣୀ କରି ଦୁଃଖେ ସୁଖେ ସଂସାର ଚଳାଉ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଦେଇ ହାକିମ କରିବା ସ୍ୱପ୍ନ ତାଙ୍କର ଥିଲା । ଦଶବର୍ଷ ତଳେ ହଠାତ୍ ସେ ମରିଯିବା ଫଳରେ ସେ ସବୁ ଅବାସ୍ତବ ସ୍ୱପ୍ନ ଲିଭି ଯାଇଛି ।

ତା' ପରେ ପ୍ରିୟନାଥ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟରେ ସାହାଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା କରି ବହୁ କଷ୍ଟରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ଖଣ୍ଡିକ ପାସ୍ କଲେ । ବିଧବା ମା' ପଇତା ଖିଅର ବଳି ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଉପାର୍ଜନ କରିବା ଫଳରେ ମା' ଓ ପୁଅ ପ୍ରତିଦିନ ମୁଠାଏ ଲେଖାଏଁ ଖାଇବାକୁ ପାଉଥିଲେ । ମାତ୍ର ମାଟ୍ରିକ୍ ଖଣ୍ଡିକ ପାସ୍ କରିବା ପରେ ଆଉ ବିଧବା ମା'ଙ୍କୁ କଷ୍ଟ ଦେବାଲାଗି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ମନ ବଳିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ପିତାଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନ କଥା ଭୁଲିଯାଇ, ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତିପରେ ହାକିମ ହେବାର ଦୁରାଶା ନ କରି ଖଣ୍ଡିଏ ସାଧାରଣ ଚାକିରିର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ବସିଲେ । ତା' ପରେ କେତେ ଆବେଦନ, ନିବେଦନ, ଖୋସାମତ, ତୋଷାମଦ ଇତ୍ୟାଦି ପରେ କତିପୟ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସୁପାରିଶ୍ କ୍ରମେ ସେ କଟକର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ମାଷ୍ଟରି ଚାକିରିଟିଏ ପାଇଲେ ।

ତାହା ଆଜକୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ତଳର କଥା । ଏହି ଦୀର୍ଘ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଧରି ସେ ଛଳୁଣ ସୁଲଭ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନାରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସୁଚାରୁରୂପେ ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅପୋଗଣ୍ଡ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ମଣିଷ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରି ସେ ଯେପରି ନବୀନ ଉତ୍ସାହରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରୁଛନ୍ତି ସେହିପରି ବସାଘରେ ମଧ୍ୟ ରାତି ରାତି ଉଜାଗର ରହି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଖାତା ଦେଖିଛନ୍ତି, ନୋଟ୍ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଆଜି ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହଦୀପ୍ତ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ସେ ମାସକୁ ଷାଠିଏଟି ମୁଦ୍ରା ପାରିଶ୍ରମିକ ପାଉଛନ୍ତି ।

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ବିଧବା ମା' ବାରମ୍ବାର ଚିଠି ଲେଖିଛନ୍ତି—
ବାପରେ, ଆଉ କେତେଦିନ ବା ମୁଁ ବଞ୍ଚିବି ? ପାଚିଲା ଡାଳ—ଟିକିଏ ପବନ ହେଲେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବ । ତୁ ଆଉ କେତେଦିନ ଏମିତି ବାଇଆ ହୋଇ ବୁଲିବୁ ? ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦୟାରୁ ଚାକିରି ତ ପାଇଲୁ । ଏଥର ବାହାସାହା ହୋଇ ସୁନାନାକୀ ବୋହୂଟିଏ ଆଣି ସଂସାର କର । ତୋର ସଂସାର ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଆଖି ବୁଜିବି ।"

କଟକର ବସାଘରେ ବସି ବିଧବା ମା'ଙ୍କ ଚିଠି ପଢ଼ୁଁ ପଢ଼ୁଁ ପ୍ରିୟନାଥ ହସନ୍ତି । ମାଷ୍ଟ୍ରି ଚାକିରିର ଉପାର୍ଜନ ଷାଠିଏ ଟଙ୍କାରୁ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ସେ ବିଧବା ମା'ଙ୍କ ପାଖକୁ ପ୍ରତି ମାସରେ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ବାକି ଚାଳିଶି ଟଙ୍କାରେ ସେ କଟକ ସହରରେ ରହି କିପରି ଚଳୁଛନ୍ତି, ତା' ସେ ନିଜେ ଜାଣନ୍ତି । ସେଥିରେ ପୁଣି ସୁନାନାକୀ ବୋହୂଟିଏ ଆଣିବା ଲାଗି ମା'ଙ୍କର ଜିଦ୍ । ଷାଠିଏ ଟଙ୍କିଆ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ଲାଗି ସୁନାନାକୀ ବୋହୂଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ଯେପରି ଗୋଡ଼ଟେକି ଚାହିଁ ବସିଛନ୍ତି । ଯଦିବା କୌଣସି କନ୍ୟା ଦାୟଗ୍ରସ୍ତ

ଦରିଦ୍ର ପିତା ତା'ର ସୁନାନାକୀ କନ୍ୟାଟିକୁ ଏହି ତଥାକଥିତ ମାଷ୍ଟରବାବୁଙ୍କ ହାତରେ ସମର୍ପି ଦେଇ, ତା' ହେଲେ ସେ ତାକୁ ଖୋଇବେ କ'ଣ ? ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକର ଗଦ୍ୟ ପଦ୍ୟର ଅର୍ଥ କିମ୍ବା ସୂତ୍ରଙ୍କଗ୍ରର ଧାରାରେ ତ ଆଉ ବୋହୂଟିର ପେଟ ପୂରିବ ନାହିଁ । ତା'ର ପେଟଲାଗି ଭାତ ଡାଲି ଯେ ଦରକାର । ତାହା ଏହି ଷାଠିଏ ଟଙ୍କିଆ ମାଷ୍ଟର ପ୍ରିୟନାଥ ଯୋଗାଇବେ କିପରି ? ତେଣୁ ସେ ମା'ଙ୍କ ଚିଠି ପଢ଼ି ମନେ ମନେ ହସନ୍ତି । ମାତ୍ର ଯଥାରୀତି ସାନ୍ତ୍ୱନାବାଣୀ ଲେଖି ପଠାନ୍ତି—"ମା, ଏତେ ତର ତର କାହିଁକି ? ମୁଁ ତ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ଆଜି ନ ହେଲେ କାଲି ତ ବାହା ହେବି ? ତେବେ ଏତେ ଚିନ୍ତା କାହିଁକି ? ବୋହୂ ପରସା ନ ଖାଇ, ନାତି ନାତୁଣୀ ନ ଦେଖି ତୁମେ ମରିବ ନାହିଁ ମା' ।"

ଦୀର୍ଘ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଧରି ପ୍ରିୟନାଥ ମା'ଙ୍କୁ ଏହି ସାନ୍ତ୍ୱନାବାଣୀ ଶୁଣାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ସେ ଛବିଶି ବର୍ଷର ଯୁବକ ହେଲେଣି । ତଥାପି ପ୍ରଜାପତିଙ୍କର ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ମା'ଙ୍କର ଚିରଇପ୍‌ସିତ ସୁନାନାକୀ ବୋହୂଟିଏ ଆଣିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଆଜି ତାଙ୍କର ଆସିଲା ନାହିଁ ।

ନିଜର ଆର୍ଥିକ ସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଲାଗି ପ୍ରିୟନାଥ ଗତ କେତେ ଦିନ ଧରି ଦୁଇଟି ଟିଉସନ୍ ଯୋଗାଡ଼ କରିଛନ୍ତି । ଟିଉସନ୍ ଦୁଇଟି ଯୋଗାଡ଼ କରିବା ମୂଳରେ ସେ କମ୍ ଚେଷ୍ଟା କରିନାହାନ୍ତି । କେତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ ଚେଷ୍ଟା ଫଳରେ, କେତେ ଜୁହାରବୋଲା ଆଉ ସୁପାରିଶ୍ ବଳରେ ଟିଉସନ୍ ଦୁଇଟି ମିଳିଛି । ସେ ବାଟରୁ ପ୍ରିୟନାଥ ମାସିକ ତ୍ରିଶିଟଙ୍କା ଉପାର୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏଥିଲାଗି ତାଙ୍କୁ ସକାଳୁ ରାତି ଦଶଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ତଥାପି ଯୁବକ ବୟସ, ତେଣୁ

ପରିଶ୍ରମଟା ବିଶେଷ ବାଧି ନାହିଁ । ଯଦି ଅଧିକା କେତୁଟା ଟଙ୍କା ହାତକୁ ଆସୁଛି; ସେଥିଲାଗି କିଛି ଅଧିକ ପରିଶ୍ରମ କଲେ କ'ଣ ବା କ୍ଷତି ଅଛି ?

ପ୍ରିୟନାଥ ଙ୍କର ଏହି ଦୁଇଟି ଟିଉସନ୍ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ସବ୍‌ଜଜ୍ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘରେ—ତାଙ୍କର ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷୀୟା ଭଗ୍ନୀ ପ୍ରୀତିଧାରାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବା । ଗତ ପାଞ୍ଚମାସ ହେଲା ସେ ପ୍ରୀତିଧାରାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଉଛନ୍ତି । ଏହି ଅବକାଶରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ସବ୍‌-ଜଜ୍ ଗୃହିଣୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ ଘଟିଛି ଓ ଆଜି ଆଳାପରି ହୃତ୍ପାତ ହେଉଛି । କୌଣସି କୌଣସିଦିନ ଗୃହ ସ୍ୱାମୀ ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ଧ୍ୟାପରେ ଟିଉସନ୍‌କୁ ଆସିବା ସମୟରେ ପ୍ରିୟନାଥ ଙ୍କର ଭେଟ ହୁଏ । ମାତ୍ର ଅଧିକାଂଶ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସବ୍‌ଜଜ୍ ସାହେବ ଗୃହରେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥାଆନ୍ତି । ସେ ତାଙ୍କର କ୍ଳବ ଅଡ୍ଡାକୁ ବାହାରି ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଭେଟ ହୁଏ, ଆଉ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଅବସର ଥିଲେ ସେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସହିତ ମଝିରେ ମଝିରେ ନାନାଦି ବିଷୟରେ ଆଳାପ ଆଲୋଚନା କରି ବସନ୍ତି ।

ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ନୀରବ ସୁନ୍ଦର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସହିତ ଆଳାପ କରୁ କରୁ ପ୍ରେମଲତା ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ଉପରେ ବଡ଼ ଅହେତୁକ କୌତୁହଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ଯେ ଆଜିଯାଏ ବିବାହ କରି ନାହାନ୍ତି, ପୁଣି ବିବାହ କରିବା ଲାଗି ତାଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ, ଏହି କୌତୂହଳଦ ତଥ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରି ପ୍ରେମଲତା ବିସ୍ମିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ନାରୀହୃଦୟର ଅଦମ୍ୟ କୌତୁହଳ ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ପ୍ରଗଲ୍‌ଭା କରି ତୋଳିଥିଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହିବା ପରେ ପ୍ରେମଲତା

କହିଲେ--'ଆପଣ କ'ଣ ସତରେ ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ, ନା ଯୌବନ ସୁଲଭ ତଥାକଥିତ ଫରମୁଲା ଘୋଷୁଛନ୍ତି ? ଅବଶ୍ୟ ନବୀନ ଯୌବନରେ ବିବାହ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ଆଧୁନିକ ଯୁବକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟାଏ ଶ୍ରୁତି ମଧୁର ଅଳଙ୍କାରିକ ବୁଲି ହୋଇ ଉଠିଛି । ଆପଣ କେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିବାହପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ସହଜେ ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ ।'

ପ୍ରିୟନାଥ ହସିଥିଲେ । କହିଲେ--"ବିବାହ ପ୍ରତି ମୋର ଉଦାସୀନତା ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବିବାହ ଲାଗି ମୋର ଆର୍ଥିକ ସଙ୍ଗତି ନାହିଁ ।

--"କନ୍ୟାପକ୍ଷ ଯଦି ବିବାହ ଖର୍ଚ୍ଚର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତି, ତା' ହେଲେ ଆପଣଙ୍କର ଅସମ୍ମତିର କାରଣ କେଉଁଠି ? "

—"କନ୍ୟାପକ୍ଷ ଖାଲି ବିବାହର ଖର୍ଚ୍ଚ ତୁଲାଇ ସାରି ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । କନ୍ୟାଟିକୁ ଆଜୀବନ ପ୍ରତିପାଳିତ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ବହନ କରିବାକୁ ସେମାନେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ଭଲହେବ । ତା' ଛଡ଼ା କନ୍ୟାଟି ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଯେଉଁ ନୂଆ ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଆଣି ମୋର ଗୃହ ପ୍ରାଙ୍ଗଣକୁ ମୁଖରିତ କରି ତୋଳିବେ, ସେମାନଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ତୁଲାଇବାକୁ କନ୍ୟାପକ୍ଷ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳକର ।"

ହଠାତ୍ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଚମ୍ପକ ମସୃଣ ବଦନ ମଣ୍ଡଳରେ ମେଞ୍ଚାଏ ଫଗୁ ବିଞ୍ଚି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରିୟନାଥ ନୂତନ ଅତିଥିର ଅବର୍ଣ୍ଣବ ଇଙ୍ଗିତ ଦେଇ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ମହା ଅଡୁଆରେ ପକାଇଲେ । ଏତ ଇଙ୍ଗିତ କଥାରେ ପ୍ରେମଲତା ଲଜ୍ଜାରେ ଜଡ଼ସଡ଼ ହେଇଗଲେ ।

କି ଲଜ୍ଜାଜନକ କଥା । ବିବାହ କଲେ ଯଦି ନୂତନ ଅତିଥିର ଆବିର୍ଭାବ ଘଟେ ତା' ହେଲେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ଘଟିଲା ନାହିଁ କିପରି ? ବିବାହର ଦୀର୍ଘ ସାତ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ତା'ଙ୍କର ଗୃହ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ତା'ଙ୍କର ଅଙ୍ଗନ ତ ଶିଶୁ କଣ୍ଠର କୋଳାହଳରେ ମୁଖରିତ ହେଉ ନାହିଁ ? ତେବେ ପ୍ରିୟନାଥ ନିକଟରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଅତିଥିର ଆବିର୍ଭାବ-ଆଶା କିପରି ସମ୍ଭବ ?

ଏହି ଇଙ୍ଗିତ- ଫଳରେ ପ୍ରେମଲତା ପ୍ରିୟନାଥ ନିକଟରେ ନିଜକୁ ନିହାତି ଛୋଟ ମନେ କଲେ । ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ସବ୍‌ଜଜ୍ ଗୃହିଣୀ ଯେପରି ସାମାନ୍ୟ ଜଣେ ପାଠିଏ ଟଙ୍କିଆ ମାଷ୍ଟ୍ର ନିକଟରେ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ସାମାନ୍ୟ ମାଷ୍ଟ୍ର ନିକଟରେ ଯାହା ସମ୍ଭବ, ପ୍ରେମଲତା ପକ୍ଷରେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ଏହାଠାରୁ ଗ୍ଲାନିକର ଲଜ୍ଜାକର କଥା ଆଉ କ'ଣ ଥାଇ ପାରେ ?

ଏହି ପରାଜୟ ଜନିତ ଗ୍ଲାନି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ବିଦଗ୍ଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ନିଜର ଅପାରଗତାରେ ସେ ଯେତିକି ଲଜ୍ଜିତ କୁଣ୍ଠିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ, ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ସେ ସେତିକି ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳା ହୋଇଉଠିଲେ । ନୂତନ ଅତିଥିର ଆବିର୍ଭାବ ମୂଳରେ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କ ପାରିଲା ପଣିଆ ତାଙ୍କର ପୌରୁଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ କ୍ରମେ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେଲା । ସେ ଥରେ ସପ୍ରଶଂସ ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଅନାଇଲେ ।

ଇସ୍ । ପ୍ରିୟନାଥ ଦେଖିବାକୁ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର । ବୟସରେ ବୋଧହୁଏ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସମବୟସୀ ହେବେ । ତାଙ୍କ ଦେହର ଚମ୍ପକ-ଗୌର କାନ୍ତି ସହିତ ଯୌବନର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ସଂମିଶ୍ରଣ ହୋଇ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ କେଉଁ ସ୍ୱର୍ଗର ଗୋଟିଏ ଦେବଦୂତ କରି ତୋଳିଛି ।

ଲୋଭନୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଯୌବନର କୂଳେ କୂଳେ ଲହଡି ଭାଙ୍ଗୁଛି । ପ୍ରଶସ୍ତ କପାଳରେ ଅପରୂପ ଦୀପ୍ତି । ଆଖିର ଚାହାଣୀ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଆଉ ଢଳଢଳ । ଗୋଲାପୀ ଅଧର କୋଣରେ ମଧୁର ହାସ୍ୟଛଟା ।

ସହସା ପ୍ରେମଲତା ଅନ୍ତର ତଳେ ବିସ୍ମୟ ପୁଲକ ଅନୁଭବ କଲେ । କାହିଁ, ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅପରୂପ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ତାଙ୍କର କଠୋର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଅଉ ଲୋଭନୀୟ ଯୌବନ ପ୍ରେମଲତା ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ଦିନ ଅବିଷ୍କାର କରି ନଥିଲେ ? ଅଜି କିପରି ସେ ମାଷ୍ଟରବାବୁଙ୍କ ରୂପ-ଗୁଣରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ ? ଅଜି କାହିଁକି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ମନରେ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ଜନ୍ମିଲା ଯେ ସଂସାରରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଉ ଯୌବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରିୟନାଥ କେବଳ ଆଦର୍ଶ । ଏ ପୃଥିବୀରେ ଯେପରି ମାଷ୍ଟରବାବୁ କେବଳ ଜଣେ ପୁରୁଷ. ଯାହାଙ୍କ ଜୀବନରେ ସଫଳ ପୁରୁଷକାର ଜଡ଼ିତ ରହିଛି ।

ପ୍ରିୟନାଥ ବିବାହିତ ଜୀବନରେ ନୂତନ ଅତିଥିର ଅବିର୍ଭାବ ଇଙ୍ଗିତକରି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ତଳେ ଓଲଟପାଲଟ କରିଦେଲେ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟରେ ପ୍ରଥମେ ଲଜ୍ଜା ସଞ୍ଚରିତ ହେଲା । ପରେ ଅସୂୟା ଭାବ ଜନ୍ମିଲା । ତ'ପରେ ସେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ପୌରୁଷର ପ୍ରଶସ୍ତି ରଚନା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା-ଶକ୍ତି ବିକାର ଗ୍ରସ୍ତ ହେଲା । ବେଶ ବହୁକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଚାହିଁରହିଲେ । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତ କଥାରେ ତାଙ୍କ ମନୋରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଗୋପନ ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟାକରି ପୂର୍ବ ଅଲୋଚନାର ସୂତ୍ର ଧରି ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ—"ଅପଣ ବଡ଼ ଚତୁର ମାଷ୍ଟରବାବୁ । ସୁନାନାକୀ ବୋହୂଟିଏ ଘରକୁ ଅଣିବାଲାଗି ଅପଣଙ୍କର ଲୋଭ ଅଛି । ପୁଣି ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅପଣଙ୍କ ଗୃହ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ନୂତନ ଅତିଥିର ଅବିର୍ଭାବ

ସ୍ୱପ୍ନ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଅଥଚ ବୋହୂ କିମ୍ବା ଅଛନ୍ତି ତାହାର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଆପଣ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହନ୍ତି । କୁତ ଗୁଲକ ମଣିଷ ଆପଣ ।"

ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହସରେ ଫାଟି ପଡ଼ି ବାତାବରଣକୁ ଚପଳ-ମଧୁର କରି ତୋଳିଲେ ପ୍ରେମଲତା । ପ୍ରିୟନାଥ ମଧ୍ୟ ବାଧ୍ୟହୋଇ ମନଭୋଳା ହସ ହସିଲେ । କହିଲେ "ତା' ଛଡ଼ା ମୋର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ । ବିବାହ ପ୍ରତି ମୁଁ ଉଦାସୀନ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ମୋର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ତରାୟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି ।"

—"ଆପଣ କଟକରେ କ'ଣ କୌଣସି ମେସ୍‌ରେ ରହନ୍ତି ?"
ହଠାତ୍ ଆଲୋଚନାର ମୋଡ଼ ବୁଲାଇ ପ୍ରେମଲତା ଏହି ଅସଂଲଗ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତି ।

"ହଁ, ବକ୍ସି ବଜାରରେ ଗୋଟିଏ ମେସ୍‌ରେ ରହେ । ତେବେ ମେସ୍ କହିଲେ ଯଥାର୍ଥ ହେବ ନାହିଁ । ତାହା ଗୋଟିଏ ଭଡ଼ାଘର । ଆମେ ଦୁଇଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଆଉ ଜଣେ କ୍ଲର୍କ ସେ ଘରେ ରହୁଁ । ମାତ୍ର ଖିଆପିଆ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ହୁଏ । ମେସ୍‌ରେ ପଞ୍ଚାଶଟିଏ ରଖି ରୋଷେଇର ଆୟୋଜନ କରିବା ବଡ଼ ବ୍ୟୟ ସାପେକ୍ଷ ।"

—"କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଆପଣ ହୋଟେଲରେ ଖାଆନ୍ତି ? ହୋଟେଲ୍‌ରେ ଖାଇଲେ ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଆଉ ରହିବ ?"
ପ୍ରେମଲତା ମୁରବୀ ସୁଲଭ ଆତଙ୍କିତ କଣ୍ଠରେ ପାଟିକରି ଉଠିଲେ । ଯେପରି ହୋଟେଲର ଅଖାଦ୍ୟ ଖାଇ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହେଲେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ହାର୍ଟଫେଲ୍ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ।

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଭାବପ୍ରବଣତା ଦେଖି ପ୍ରିୟନାଥ ହସିଲେ । କହିଲେ—"ଆମ ପରି ଗରିବର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସହଜେ ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅଖାଦ୍ୟ ହେଉ ପଛେ, ଗଣ୍ଡାଏ ଖାଇବାକୁ ମିଳୁଛି ତ ! ସେଇଟା ଆମ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାନ୍ତ୍ୱନାର କଥା ।"

ସହସା ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶନ ଯୁବକ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରତି ପ୍ରେମଲତା ନିଭୃତରେ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳା ହୋଇ ଉଠିଲେ । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର କୌଣସି ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଯାତନା ଦେଖିଲେ ସେ ଯେପରି ଆଉ ସହି ପାରିବେ ନାହିଁ ! ସେ ଯେପରି ମନେ କରୁଥିଲେ, ଏହି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ ସୁନ୍ଦର ଯୁବକ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଏକାନ୍ତ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଅଧିକାର ରହିଛି । ତେଣୁ କଣ୍ଠରେ ଅଭି ଭାବକତ୍ୱ ଫୁଟାଇ ସେ କହିଲେ – "ନା, ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ । ଆପଣଙ୍କୁ ଆଉ ହୋଟେଲରେ ଖାଇବାକୁ ମୁଁ ଦେବିନାହିଁ । କାଲିଠାରୁ ଆପଣ ଏଇଠି ଆସି ରହନ୍ତୁ । ତଳ ମହଲାରେ ଆମର ଦୁଇଟାଘର ସେମିତି ଖାଲି ପଡ଼ିଛି । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗୁନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ରହିବା ଆଉ ଖିଆ ପିଆର ସମସ୍ତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମୁଁ କରିବି ।"

ପ୍ରିୟନାଥ ବିସ୍ମୟ-ବିହ୍ୱଳିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । କହିଲେ "ଆପଣଙ୍କ ବଦାନ୍ୟତା ଲାଗି ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି ଶ୍ରୀମତୀ ମହାପାତ୍ର । ମାତ୍ର ଏ ଅକିଞ୍ଚନ ଲାଗି ଆପଣ ଏତେ କଷ୍ଟ କରିବେ କାହିଁକି ?"

--"ଦେଖନ୍ତୁ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ! ଆପଣ ବାରମ୍ବାର ନିଜପ୍ରତି ଅକିଞ୍ଚନ, ଦରିଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ବିଶେଷଣ ଆରୋପ କରି ମୋତେ ଆଘାତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି, ଆର୍ଥିକ ସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆପଣ ହୁଏତ ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ପାରନ୍ତି ଆଉ ଆମେ ହୁଏତ ବଡ଼ଲୋକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପଡୁ । ମାତ୍ର ମଣିଷ ଅନ୍ତରର ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବା ଅଭିଜାତ୍ୟ କୌଣସି ଅନ୍ତରାୟ ସୃଷ୍ଟି କରେ ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ଆପଣ ଆମକୁ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଚାର କରନ୍ତୁନା କାହିଁକି ଗତ କେତେଦିନର ଆଳାପ ପରିଚୟ ପରେ ଆମେ ଆପଣଙ୍କୁ ନିଜର

କୌଣସି ନିକଟ ଆତ୍ମୀୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରନ୍ତୁ । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଫଳରେ ଯଦି କିଞ୍ଚିତ କଷ୍ଟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ତାହା ବିଶେଷ ବାଧିବ ନାହିଁ ।"

ଅଭିଜାତ-ସମ୍ଭୂତା, ଧନମାନ ଗର୍ବିତା, ସବ୍‌ଜଜ୍ ପତ୍ନୀ ପ୍ରେମଲତା ପାଠିଏ ଟଙ୍କିଆ ସାମାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଆଜି ଯେଉଁ ଆତ୍ମୀୟତା-ନାଗପାଶରେ ବନ୍ଧନ କଲେ, ତା' ମୂଳରେ କେତେ ଟିକିଏ ଆନ୍ତରିକତା ନିହିତ ଅଛି, ତାହା ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜାଣନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅକିଞ୍ଚନ ପ୍ରିୟନାଥ ପ୍ରୀତିଧାରାର ପଢ଼ାଘରେ ବସି ଏହି ଆକସ୍ମିକ ମମତା ଡୋରରେ ନିଜକୁ ଛନ୍ଦବାନ୍ଧ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ।

— ଚଉ —

ପ୍ରିୟନାଥ ବକ୍‌ସି ବଜାରର ମେସ୍

ବାଦୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘରେ ରହିବାର ପ୍ରାୟ ଏକମାସ ଗତ ହେଲାଣି । ଏପରି ରାଜ ସୁଖ କେତେ ଜଣଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଥାଏ ? ବକ୍‌ସି-ବଜାରର କୌଣସି ଏକ ଅଖ୍ୟାତ ଗଳିରେ ପୂତିଗନ୍ଧମୟ ନର୍ଦ୍ଦମା କୂଳରେ ମଶାଙ୍କ, ଓଡ଼ଶ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖଣ୍ଡିଏ ଦରଭଙ୍ଗା ନୁଆଁଣିଆ ଭଡ଼ାଘର ଆଉ ସବ୍‌ଜଜ୍ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରାସାଦୋପମ ସୁରମ୍ୟ ଦ୍ୱିତଳ ଅଟ୍ଟାଳିକା !! ମାଇନର ସ୍କୁଲର ପାଠିଏ ଟଙ୍କିଆ ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରିୟନାଥ ପତିଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଭଗବାନ ସୁନା କଳସ ଢାଳି-ଛନ୍ତି !, ତେଣୁ ସବ୍‌ଜଜ୍ ପତ୍ନୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ନିମନ୍ତ୍ରଣରେ

ପ୍ରିୟନାଥ କ୍ଷଣକ ଲାଗି ବିସ୍ମୟ ବିହ୍ୱଳିତ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବନ୍ଧ୍ ସିବଜାରର ଭଡ଼ାଘରୁ ନିଜର ତକ୍ତପୋଷ ଖଣ୍ଡିକ ଆଉ ଟିଣ ସୁଟ୍‌କେଶ୍‌ଟି ଧରି ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ବସାଘରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ବିଳମ୍ବ କରି ନଥିଲେ ।

କୌଣସି କୌଣସି ଭାଗ୍ୟବାନଙ୍କ ଅଦୃଷ୍ଟରେ ଏହିପରି ଅଯାଚିତ ବିସ୍ମୟ ଘଟିଥାଏ । ତାକୁଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଅତୀତର କବି ପିତୃପୁରୁଷ କହିଥିଲେ “ଅଲ୍ଲା ଯିସ୍‌କୋ ଦେତା, ଛପର୍ ଫାଡ଼୍‌କେ ଦେତା...।” ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସୌଭାଗ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ରୂପ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପଡ଼ୁଛି । ପ୍ରାସାଦୋପମ, ସୁଦୃଶ୍ୟ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ବାସଗୃହରେ କେବଳ ରହଣି ନୁହେଁ, ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ପାକଶାଳାର ସୁଗନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ ପୁଷ୍ଟିକର ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଜୁଟିଛି । ବାସ୍ତବିକ୍, ଅଲ୍ଲା ଯିସ୍‌କୋ ଦେତା—

ସେଦିନ ସବ୍‌ଜଜ୍ ସାହେବ ବିସ୍ମିତ କଣ୍ଠରେ ଗୃହିଣୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲେ—“କାହୋ, କଥା କ’ଣ ପ୍ରେମ ? ପ୍ରୀତିର ମାଷ୍ଟ୍ରଟାକୁ କ’ଣ ଆମର ତଳ ମହଲରେ ନିରାଲମ୍ବ ଆସ୍ଥାନ ଜମେଇ ବସିଛନ୍ତି ।”

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ଅପ୍ରତିଭତାର କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ନାହିଁ । କାରଣ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଠାରୁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ସମ୍ମୁଖୀନା ହେବାଲାଗି ସେ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ସେ ତିଳେ ମାତ୍ର ଶଙ୍କିତ-ବିଚଳିତ ନ ହୋଇ ନିହାତି ସହଜ ସରଳ ଭଙ୍ଗୀରେ ହସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ତାଙ୍କର ହସର ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ଯେପରି ସବ୍‌ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କୁ ଏତିକି ଜଣାଇ ଦେଉଥିଲେ ଯେ; ଦେଖ କିମିତି ଗୋଟାଏ ଅଲୌକିକ ବ୍ୟାପାର ଘଟାଇ ତୁମକୁ ଚମତ୍କୃତ କରି ଦେଲି ।

ଅପର ପକ୍ଷରେ ସତ୍ୟବାଦୀବାବୁ ବାସ୍ତବିକ୍ ଅଧିକ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ସିଧାସଳଖ ପଚାରିଥିଲେ—"ସତେ ପ୍ରେମ, ମୁଁ ତ ମୋଟେ ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ । ବ୍ୟାପାରଟା କ'ଣ ? ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ କ'ଣ ଆମର ଘରେ ରହିବେ ?"

— "ଆପାତତଃ କିଛିଦିନ ଲାଗି ଅଛନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ସୁବିଧା ଜନକ ବସାଘରଟିର ସନ୍ଧାନ ମିଳିଲେ ସେ ଏଠାରୁ ଚାଲିଯିବେ । କଟକରେ ବସା ଘରଟିଏ ପାଇଁ ବିଚରା ବଡ଼ ହଇରାଣ ହେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ ବାରମ୍ବାର କହିଲେ । ଯେତେହେଲେ ସ୍ବଜାତୀୟ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକଟିଏ···ମନରେ ଦୟା ଆସିଲା । କହିଲି— ସୁବିଧା ଜନକ ବସାଘରଟିର ସନ୍ଧାନ ନମିଳିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣ ଆମର ଘରେ ରହନ୍ତୁ······।"

ସରୋଜଙ୍କ ମାନସପଟରୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ବିସ୍ମିତ ଭାବ ଲିଭିଗଲା । ତାଙ୍କର ଅଧର କୋଣରେ ମଧୁର ହାସ୍ୟଚ୍ଛଟା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । କହିଲେ — "ବାଃ ! ବେଶ୍ ବେଶ୍ । ସଂସାରର ସମସ୍ତ ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ଏମିତି ଦୟା ଭାବ ରଖିଥାଅ ପ୍ରେମ ! ତା'ହେଲେ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହି ଦରିଦ୍ରଗଣ ତୁମକୁ ଦୟାମୟୀ ପଦବୀରେ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ତୁମର ଜୟ ଜୟକାର ଘୋଷିବେ ।"

ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପରିହାସରେ ପ୍ରେମଲତା ମନେମନେ ପୁଲକିତା ହେଲେ । ବାହାରକୁ କୃତ୍ରିମ ଗମ୍ଭୀରତା ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ— "ଦୟାମୟୀ ପଦବୀରେ ମୋର ଏତେ ଟିକିଏ ଲାଳସା ନାହିଁ । କାରଣ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର ଭାବରେ ମୁଁ କେଉଁଠି ଦୟା ପ୍ରକାଶ କରିଛି ବୋଲି ମନେ ପଡୁନାହିଁ । ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କୁ ଆଣି ନିଜ ଘରେ ରଖିବା ମୂଳରେ ମଧ୍ୟ ଦୟାର ଲେଶ ନାହିଁ । କଟକ ସହରରେ କେବଳ ଏହି ଗୋଟିଏ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ବସାଘର ଲାଗି କଷ୍ଟ ପାଉ ନାହାନ୍ତି,

ଶହ ଶହ ଏମିତି ଅଛନ୍ତି । ଅଜ ଦୟା ଦେଖାଇବାକୁ ଯାଇଁ ସଭିଙ୍କି ଗୋଟାଇ ଯଦି ଟୁଲି କରିବି ତା' ହେଲେ ମୋର ଦଶା ସେହି ଆରବ ମରୁଭୂମିର ଓଟ ମାଲିକ ପରି ହେବ । ତେଣୁ ମୁଁ ଏତେ ନିର୍ବୋଧ ନୁହେଁ ଯେ ମୋର ହୃଦୟ ଗନ୍ତାଘରୁ ଦୟାର ଯଥେଚ୍ଛାଚାର ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଶେଷକୁ ଦେବାଳିଆ ହେବି ।”

ସତ୍ୟବାଦୀବାବୁ ପୁଣିଥରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିସ୍ମିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ଚାହିଁଲେ, କଣ୍ଠରେ କୌତୁହଳତା ଫୁଟାଇ କହିଲେ, “ତା' ହେଲେ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କୁ ନିଜ ଘରେ ଆଣି ରଖିବା ମୂଳରେ ତୁମର କି ସ୍ୱାର୍ଥ ବା ଥାଇପାରେ ପ୍ରେମ ?”

ପ୍ରେମଲତା ରହସ୍ୟମୟୀର ହସ ହସିଲେ । କହିଲେ, “ଅବଶ୍ୟ ଟିକିଏ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅଛି । ପ୍ରୀତିଧାରାଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ଆଉ ମାସ ଦୁଇମାସ ବାକି ରହିଲା । ତାଙ୍କର ଏଇଟା ବୋର୍ଡ ପରୀକ୍ଷା ହେବ । ମାତ୍ର ସେ ଅଧ୍ୟୟନ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ମନଯୋଗୀ ଥିଲାପରି ମନେ ହେଉନାହିଁ । ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ଯେଉଁ ଘଣ୍ଟାକ ଆସି ପଢ଼ାନ୍ତି, ସେତିକି ସମୟ ଛଡ଼ା ସେ ଆଉ ବହିପତ୍ର ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ରେଡିଓଟେ ସିଲୋନ୍ ଷ୍ଟେସନ୍ ଖୋଲି ବସନ୍ତି, ନଚେତ୍ ଫିଲ୍ମର ସଙ୍ଗୀତ ଧରି ମୋତେ ବିରକ୍ତ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ଏଇଠି ରହିବା ଫଳରେ ପ୍ରୀତିଧାରାଙ୍କର ଏ ସବୁ ଅତ୍ୟାଚାର ବନ୍ଦ ହେବ । ତା'ଛଡ଼ା ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ମଧ୍ୟ ଘଣ୍ଟାକ ସ୍ଥାନରେ ତିନିଘଣ୍ଟା! ତା' ଲାଗି ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କୁ ଏଠାରେ ଆଣି ରଖିବା ଫଳରେ ଆମର ଦ୍ୱିବିଧ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଉଛି । ପ୍ରଥମଟି ଦୟା ପ୍ରକାଶନ ଆଉ ଦ୍ୱିତୀୟରେ ନିଜର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ ।”

ସତ୍ୟବାଦୀ ବାବୁ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । କହିଲେ – "ତମର ମସ୍ତିଷ୍କରେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଅଛି ପ୍ରେମ ! କହୋ ! ସେ ଲୋକ'ଣ ଏଠାରେ ଉପାସରେ ଶୋଇବେ ? କିଛି ଦାନାପାଣି ଖାଇବେ ତ ? ସେ ବାବଦରେ ତୁମର କେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ?"

–––'ହଁ, ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କର ରୋଷେଇ ହେଉଛି, ଆଉ ଅଧିକା ଜଣକର ହେବ । ଏକାଠି ରୋଷେଇ ହେଲେ ବେଶୀ କିଛି ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ନାହିଁ । ତା' ଛଡ଼ା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିମାସରେ ଯେଉଁ ଟିଉସନ୍ ଫିସ୍ ବାବଦକୁ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ଦିଆ ଯାଉଥିଲା, ତାହା ତ ସ୍ଥଗିତ ରହିଲା । ପୁଣି ପ୍ରୀତିଧାରଙ୍କୁ ପୂର୍ବେ ପାର୍ଟ ଟାଇମ୍ ପଢ଼ାଉଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଫୁଲ୍ ଟାଇମ୍ ପଢ଼ାଇବେ ! ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ କେତେ ଦୂର ଲାଭବାନ ହେଉଛେ, ତାହା ବିଚାରିବାର କଥା ।"

ସବ୍‌ଜଜ୍ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ର ନିଜ ସହଧର୍ମିଣୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ଓ ଦୂରଦୃଷ୍ଟିର ପରିଚୟ ପାଇ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ ମନେକଲେ । ସରଳ ସୁନ୍ଦର ହସ ସହିତ ରହସ୍ୟ ମିଶାଇ କହିଥିଲେ—"ବାପ୍‌ରେ ! ଖାଣ୍ଟି ସ୍ୱାର୍ଥପର ସାଇଲକ୍ ।

ସବ୍‌ଜଜ ସାହେବ ହାତରେ ସିଙ୍ଗ ବାଡ଼ିଟି ଧରି ସାନ୍ଧ୍ୟ ଭ୍ରମଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ । ସାନ୍ଧ୍ୟ ଭ୍ରମଣ ସାରି ସେ ସିଧା କ୍ଲବ୍‌ରେ ହାଜର ହେବେ । ଫେରୁ ଫେରୁ ରାତି ଦଶଟା । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟଟା ଗୃହ କୋଣରେ ସ୍ଥିରହୋଇ ବସି ରହିବାଟାକୁ ସେ ବଡ଼ ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ମନେ କରନ୍ତି । ତା' ଛଡ଼ା ଗୃହ କୋଣର ସେପରି କୌଣସି ଆକର୍ଷଣ ତାଙ୍କ ଲାଗି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମନେ ମନେ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗିନୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିର ତାରିଫ୍ କରୁଁ କରୁଁ ସାନ୍ଧ୍ୟଭ୍ରମଣରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ଅଙ୍କ ପ୍ରେମଲତା ସ୍ୱସ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି ଖଣ୍ଡେ ଉପନ୍ୟାସର ପୃଷ୍ଠା ଲେଉଟାଇଲେ । ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଲାଗି ସେ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଗୋଟାଏ ସନ୍ତୋଷଜନକ ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଛନ୍ତି ମନେକରି ସେ ସ୍ୱସ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲେ । ଯାହାହେଉ ଗୋଟାଏ ଅନ୍ତଃ ଛୁଟିଗଲା । ଏଣିକି ସେ ନିଜ ଯୋଜନାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଲାଗି ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ।

ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ଓରଫ୍ ପ୍ରିୟନାଥ ପତି ମଧ୍ୟ ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଗୃହରେ ଅତିଥିର ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରି ରାଜସୁଖ ଭୋଗକଲେ । ବକ୍‌ସିବଜାରର ମଶକ ଓଡଶ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦରଭଙ୍ଗା ଭଡ଼ା ଘର ତ୍ୟାଗକରି, ହରି ପଣ୍ଡାଙ୍କ ହିନ୍ଦୁ ହୋଟେଲର ଅଖାଦ୍ୟ ଭୋଜନ ଜନିତ ନିଜର ଅକସ୍ମିକ ଅପମୃତ୍ୟୁରୁ ରକ୍ଷା ପାଇ ସେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱସ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଥିଲେ । ସବ୍‌ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ବାସଗୃହ ଅଙ୍କ ପୁଷ୍ଟିକର ଖାଦ୍ୟ ଦିନ କେଇଟାରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ନୂଆ ମଣିଷଟିଏ କରିଦେଲା ।

ସବ୍‌ଜଜ୍ ସାହେବଙ୍କ ତଳ ମହଲାର ଗୋଟିଏ ନିର୍ଜନ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ନିଜର ତକ୍ତପୋଷ ଖଣ୍ଡିକ ଉପରେ ଶୋଇ ପ୍ରିୟନାଥ ନିଜର ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ସୌଭାଗ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲାବେଳେ, ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ନୀରବ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ପ୍ରେମଲତା ଅଯାଚିତ ଭାବରେ ସେଠାରେ ଆବିର୍ଭୂତା ହେଲେ । ପ୍ରିୟନାଥ ବ୍ୟସ୍ତ-ସଙ୍କୁଚିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ଉଠି ବସିଲେ । ପ୍ରେମଲତା ଚୌକିଟିରେ ବସୁ ବସୁ ନିଃସଙ୍କୋଚ ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲେ—"ଅରେ ଅରେ, ଉଠିଲେ କାହିଁକି ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ? ଆପଣ ଶୁଅନ୍ତୁ ନା । ଏକୁଟିଆ ବସି ବସି ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । କେତେକାଳ ଅଉ ଏମିତି ଚୁପ୍‌ମାରି

ବସି ରହିବ, କୁହନ୍ତୁ ? ବଡ଼ ଅସ୍ୱସ୍ତି ଲାଗୁଛି । ତେଣୁ ଟିକିଏ ଆଳାପ - ଆଲୋଚନା କରିବା ଲାଗି ଆପଣଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିଲି...... ।"

ପ୍ରିୟନାଥ କୌଣସି ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୂର୍ବାପର ସଙ୍କୁଚିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ସ୍ଥିରହୋଇ ବସି ରହିଲେ । ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ରୂପେ କେବଳ ତାଙ୍କ ଅଧର କୋଣରେ ଆନୁଗତ୍ୟର ହାସ୍ୟରେଖା ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା । ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ – "ମୋ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଆପଣ ଯଦି ବିରକ୍ତ ବୋଧ କରୁଛନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଫେରି ଯାଉଛି...... ।"

—"ନା, ନା, ବିରକ୍ତ ହେବି କାହିଁକି ? ବରଂ ଆପଣଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦିତ— ।" ପ୍ରିୟନାଥ ଅପରାଧୀର ବ୍ୟସ୍ତ-କାତର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ ।

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅଧର କୋଣରେ ବିଜୟ ସୂଚକ ହାସ୍ୟଛଟା ଖେଳିଗଲା । ଅନ୍ତର ତଳର ଉତ୍ସାହ ଓ ଆବେଗକୁ ସଂଯତ କରିବା ଲାଗି ସେ ତଳ ଓଠକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରି କିଛିକ୍ଷଣ ଲାଗି ନୀରବ ରହିଲେ । ତା' ପରେ କହିଲେ—"ଧନ୍ୟବାଦ । ଭାବିଥିଲି, ଘରୁ ବୋଧହୁଏ ଗଳାଧକ୍କା ଦେଇ ବାହାର କରିଦେବ । ଯାହାହେଉ, ବଡ଼ ଅସ୍ୱସ୍ତ ହେଲି ଶୁଣି ଯେ ମୋ ଉପସ୍ଥିତି ତୁମକୁ ଆନନ୍ଦ ଦେଇ ପାରୁଛି ।"

ଅନ୍ତର କୋଣର ଗୋଟାଏ ଦୁରନ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଓ ଜିଦ୍ଧୀପଣ ଫଳରେ ପ୍ରେମଲତା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଜ୍ଞାତରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ "ତୁମେ" ସମ୍ବୋଧନ କରି ବସିଲେ । ବୋଧହୁଏ ପ୍ରେମଲତା ମନର ଏପରି କୌଣସି ଉତ୍ତେଜିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ଯେଉଁବେଳେ ସେ ନିଜର ସତ୍ତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତନ ନଥିଲେ । କିଛିକ୍ଷଣପରେ

ସେ ନିଜର ଭ୍ରମଜନିତ ତ୍ରୁଟି ବୁଝି ପାରିଥିଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ, ସେଥିଲାଗି ସେ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କଲେନାହିଁ । ବରଂ ନିଜର ଯୋଜନାଟି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବା ମୂଳରେ ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା ଅଛି, ତାହା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଦୂର ହେଉଥିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେ ପୁଲକିତା ହେଲେ । ତେଣୁ ଅପ୍ରତିଭତାର ଅବିଚଳିତ କଣ୍ଠରେ ସେ କହିଲେ—"କିଛି ମନେ କରିବ ନାହିଁ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ । ନିଜର କୌଣସି ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ ଆତ୍ମୀୟ ମନେକରି ହଠାତ୍ "ତୁମେ" ସମ୍ବୋଧନ କରି ବସିଲି । ଭୁଲ୍ ହୋଇଛି । ନୁହେଁ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ? ଏହା ଫଳରେ ଲୋକ-ଦେଖାଣିଆ ଅର୍ଥହୀନ ମାନ-ସମ୍ମାନର କୃତ୍ରିମ ପ୍ରାଚୀରଟା ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଲା । ଆମେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରର ନିକଟତର ହେଲେ ।"

ଅଭିଜାତ-ସମ୍ଭୂତା, ସବ୍‌ଜଜ୍ ପତ୍ନୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଏହି ଅଯାଚିତ ଆତ୍ମୀୟତା-ଅତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରିୟନାଥ ହତମ୍ଭବ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଗଭୀର ବିସ୍ମୟରେ ତାଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ ଭାଷା ସ୍ଫୁରିଲା ନାହିଁ । ସେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ପରି ଅପଲକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ବିସ୍ମିତ-ଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ— "ମୋର ଅଯାଚିତ-ଆତ୍ମୀୟତାରେ ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ? ବୟସ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ମୋର ସମବୟସୀ । ତେଣୁ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦିଗରେ ବିଶେଷ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା ନାହିଁ । ଆଉ ସମବୟସୀ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ପରସ୍ପର ବନ୍ଧୁତା କାମନା କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତା' ଛଡ଼ା ତୁମେ ବୋଧହୁଏ ଜାଣି ନାହିଁ, ଏ ସଂସାରରେ ମୁଁ ବଡ଼ ଏକାକିନୀ । ସ୍ୱାମୀ ଓ ପ୍ରୀତିଧାରା କଚେରୀ ଓ ସ୍କୁଲକୁ ଯିବାପରେ ଏତେବଡ଼ ଘରେ ମୋତେ ନିହାତି ନିଃସଙ୍ଗ ଭାବରେ ଏହି ଦୁର୍ବିସହ ଦୀର୍ଘ ମଧ୍ୟାହ୍ନ କଟାଇବାକୁ ପଡ଼େ ।

ଟିକିଏ କାହାର ସହିତ ଆଳାପ ଆଲୋଚନା କରି ଏହି ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ସମୟ ଅତିବାହିତ କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହି ବୟସରେ ମୋର ପ୍ରାଣ ଭିତରଟା ନିହାତି ଶୁଷ୍କ ପଥର ପାଲଟି ଗଲଣି । ପ୍ରକୃତ ମଧ୍ୟ କିଅର ଖାପଛଡ଼ା ମନେ ହେଉଛି । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ ତୁମର ବନ୍ଧୁତା କାମନା କରି କୌଣସି ଅସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ କିଛି ମନେ କରିବ ନାହିଁ, ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ।"

ପ୍ରିୟନାଥ ନିଜର ଭୁଲ ବୁଝିପାରିଲେ । ବିଚାରୀ ପ୍ରେମଲତା ! ବାସ୍ତବିକ ଏତେବଡ଼ ଘର ଭିତରେ ସେ ନିହାତି ଏକାକିନୀ । ସ୍ୱାମୀ ଦଶଟାରୁ ପାଞ୍ଚଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଚେରୀରେ ରହିଲେ । କିଶୋରୀ ପ୍ରୀତିଧାରା ମଧ୍ୟ ସ୍କୁଲରେ ରହିଲେ । ପୂଜାରୀ, ଦାସୀ ନିଜର ଧନ୍ଦା ସାରି ବାହାରକୁ ବୁଲିଗଲେ । ସଂସାରରେ ଛୁଆଟିଏ ନାହିଁ ଯେ, ପ୍ରେମଲତା ତା' ସହିତ କଥାକହି ଖେଳି ସମୟ କଟାଇବେ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରତି କ୍ରମେ ପ୍ରିୟନାଥ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କୁଣ୍ଠିତ-ଲଜ୍ଜିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ନା, ନା' କଣ ମନେ କରିବି କାହିଁକି ? ଆପଣଙ୍କର ବନ୍ଧୁତା ଲାଭ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା । ଆପଣ—"

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ କଥାରେ ବାଧା ଦେଇ ପ୍ରେମଲତା କହି ଉଠିଲେ—"ବନ୍ଧୁତା ମୂଳରେ ତ ତୁମେ ବାଡ଼ ବାନ୍ଧୁଛ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ । ତୁମେ ମୋର ବନ୍ଧୁତା କାମନା କର ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରୁଛ, ଅଥଚ "ଆପଣ" ସମ୍ବୋଧନ କରି ପୁଣି ମୋତେ ଦୂରକୁ ଠେଲି ଦେଉଛ । ତୁମେ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ।"

ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ବଦନ ମଣ୍ଡଳ ରକ୍ତିମ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଲଜ୍ଜିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ଦୃଷ୍ଟି ଅବନତ କଲେ । ଏହା କଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ? ସେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଘରେ ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ

ଟିଉସନ୍ ମାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଓ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କର୍ମଚାରୀ ଓ ମାଲିକର ସମ୍ବନ୍ଧ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ସେ ମାଲିକ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ତୁମେ ସମ୍ବୋଧନ କରିବାକୁ ସଂକୋଚ ବୋଧ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଣୁ ସେ ଲଜ୍ଜିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ଆପଣ ମୋତେ ଅପଦସ୍ତ କରୁଛନ୍ତି...... ।"

ପ୍ରେମଲତା ହସିଲେ । କହିଲେ—"ଅପର ପକ୍ଷରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଜଣେ ପଦସ୍ଥ ସ୍ନେହ ଭାଜନ ବନ୍ଧୁ ରୂପେ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଛି । ତୁମକୁ ତିନିମିନିଟ୍ ମହଲତ ଦିଆଗଲା । ଏତିକି ସମୟ ଭିତରେ ତୁମେ ମୋତେ 'ତୁମେ' ସମ୍ବୋଧନ ନ କରି ପାରିଲେ ପିଙ୍ଗଳ କୋର୍ଡ଼ର କୌଣସି ଉପଧାରା ଅନୁଯାୟୀ ଶାସ୍ତି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।"

ପ୍ରିୟନାଥ ସହଜ ସରଳ ଭଙ୍ଗୀରେ ହସି ଉଠି କହିଲେ—"ସବ୍‌ଜଜ୍ ପତ୍ନୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକକୁ ଶାସ୍ତି ଦେବା ନିହାତି କଷ୍ଟକର ନୁହେ । ତା'ଠୁ ବରଞ୍ଚ ତୁମେ, ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ମଙ୍ଗଳଜନକ । ମୁଁ ତୁମର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ସମ୍ମତ ହେଲି ।"

ପ୍ରେମଲତା ସେଦିନ ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସରେ ହସି ଉଠିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଓଷ୍ଠତଳେ ଗୋଟାଏ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଆବେଗର ମଧୁର ପୀଡ଼ନରେ ଗୁମୁରି ଗୁମୁରି ଉଠିଥିଲା ।

ନଂ. ୦/୫॥
ତା. ୨୫.୫.୬୦

—ପାଞ୍ଚ—

ଅଭିଜାତ୍ୟବଂଶଜା, ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ହାକିମପତ୍ନୀ ପ୍ରେମଲତା ଆଉ ମାଠିଏ ଟଙ୍କାର ଦରିଦ୍ର କିରାଣୀ ପ୍ରିୟନାଥ । ଏହି ଦୁଇଟି ସମବୟସୀ ତରୁଣ ତରୁଣୀ ସଂସାର ପାଣ୍ଡରେ ସହସା ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ଭେଟିଥିଲେ । କ୍ରମେ ଅନୁକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମଲତା ଏହି ତରୁଣଟି ପ୍ରତି ଗଭୀର ଭାବରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ । ତା'ର ଫଳରେ ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମବୟସୀ ସୁଲଭ ବନ୍ଧୁତାର ସୂତ୍ରପାତ ହୁଏ । ଏହି ବନ୍ଧୁତା ମୂଳରେ ସଂସାର ବା ... କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା ନଥିଲା । ତେଣୁ ସେହିନର ... ବନ୍ଧୁତା ରୂପକ ନବ ଅଙ୍କୁରଟି କ୍ରମେ ସହଜ ସରଳ ଭାବରେ ପଲ୍ଲବିତ ହୋଇ ପତ୍ର ପୁଷ୍ପ ଫଳରେ ବିକଶିତ ହେଲା ।

ବନ୍ଧୁତା ତଥା ଅନ୍ତରଙ୍ଗତାର ଏତାଦୃଶ ସ୍ତରରେ ଉଭୟେ ବିଚରଣ କରୁଥିବା ବେଳେ ଦିନେ ବସନ୍ତର ଗୋଟିଏ ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୀତଳ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପ୍ରେମଲତା ନୀରବ ଗତିଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଆସି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସବ୍‌ଜଜ୍ ସ୍ୱାମୀ କେତେଦିନ ପାଇଁ କଲିକତା ବାହାରି ଯାଇଛନ୍ତି ଆଉ ନଣନ୍ଦ ପ୍ରୀତିଧାରା ରଙ୍ଗ ରୂପବତୀକୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ତା'ର କୌଣସି ବାନ୍ଧବୀର ଜନ୍ମଦିନ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ନୂତନ ଫଗୁଣର ଗନ୍ଧ-ମଧୁର ସନ୍ଧ୍ୟା । ଦକ୍ଷିଣା ସମୀରଣର ସ୍ନିଗ୍ଧ ଶୀତଳ ସ୍ପର୍ଶରେ ଅଙ୍ଗ ତଟରେ ରୋମାଞ୍ଚ ଜାତ ହେଉଛି ।

ନୀରବ ସୁନ୍ଦର ସାନ୍ଧ୍ୟ ପରିବେଶ ତରୁଣ ଚିତ୍ତରେ ଶିହରଣ ଆଣୁଛି । ମନଟା କାହିଁକି ଲଗାମ ଛୁଟା ହୋଇ ମୁକ୍ତ ଆକାଶ ତଳେ ଉଡ଼ି ବୁଲୁଛି । ଗ୍ଲାନି ତଳେ ଯେପରି ଖାଲି ଅବଲମ୍ବନହୀନ ଶୂନ୍ୟତା— ଅନ୍ତର କୋଣରେ ଲୁଚିଥିବା ଗୋଟାଏ ଉଦାସୀନତାର କରୁଣ ଧ୍ୱନି ଗୁମୁରି ଗୁମୁରି ଉଠୁଛି ।

ପ୍ରିୟନାଥ 'ଅର୍ଦ୍ଧ ଶୟନ' ଭଙ୍ଗୀରେ ତକ୍ତପୋଷ୍ ଉପରେ ପେଟେଇ ପଡ଼ି ସ୍କୁଲ୍ ପିଲାଙ୍କ ଖାତା ଦେଖୁଥିଲେ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବରେ ତାଙ୍କ ଅଧର କୋଣରେ ସ୍ମିତ ଉକୁଟିଲା । ଧୀର ଅବିଚଳିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ସେ ଟିକିଏ ସଙ୍କୋଚ ହୋଇ ବସିଲେ ଆଉ ହସି ହସି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ— "ଆସ, ସେ ଚୌକିଟିରେ ବସ ।"

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ଯେପରି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ ମନେ କରି ପ୍ରେମଲତା ନୀରବରେ ପୂର୍ବପରି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଲେ । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଯେପରି ତାଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିନାହିଁ । ସେହିପରି କୃତ୍ରିମ ଅନ୍ୟମନସ୍କତା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ପ୍ରେମଲତା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରିୟନାଥ ବିସ୍ମିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ପୁଣି କହିଲେ— "ଆରେ, ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଲ ଯେ । ବସ ସେଠି ।"

ପ୍ରେମଲତା ଯେପରି ସମ୍ବିତ୍ ଫେରି ପାଇଲେ, ସେହିପରି ଅଭିନୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି କହିଲେ— "ଓ, ତମେ କ'ଣ ମତେ କହିଲ ମାଷ୍ଟରବାବୁ……।"

— "ନା, କାନ୍ଥକୁ କହିଲି ।" ପ୍ରିୟନାଥ ରହସ୍ୟ କରି ହସିଲେ ।

— "ହଁ, ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ଭାବିଥିଲି ମାଷ୍ଟରବାବୁ ।"

—"କ'ଣ କାନ୍ତୁ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି···?"

—"ହଁ, କାରଣ ତମ କଥା ଭିତରେ କାହାରି ପ୍ରତି କୌଣସି ସମ୍ବୋଧନ ନଥିଲା । ତେଣୁ କଥାଟା ମୋତେ କହିଲ କି କାନ୍ଥକୁ କହିଲ, ମୋଟେ ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ । ତୁମେ ଯଦି ଡ଼ାକି ଥାଆନ୍ତ, ଅସି ପ୍ରେମ, ବସ, ତା'ହେଲେ ଏତେ ଅଡୁଆ ରହି ନଥାଆନ୍ତା । ନାଁ ଧରି ଡାକିବା ମୂଳରେ କିମ୍ବା ନାଁ ଧରି କଥା ଆରମ୍ଭ କଲେ କୌଣସି ଦୋଷାବହ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେନାହିଁ । ମୋର ନାମ ଧରି ଡ଼ାକିବାରେ ତୁମେ ଏତେ ସଂକୋଚବୋଧ କରୁଛ କାହିଁକି ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ।"

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ନାମଧରି ଡାକିବା ମୂଳରେ ସଂକୋଚବୋଧ ନ କରିବାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇ ପ୍ରିୟନାଥ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଅଧିକ ସଂକୁଚିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଏହା କିପରି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ? ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ନାମଧରି ସେ କିପରି ତାଙ୍କୁ ଡ଼ାକି ପାରିବେ । ଏକଥା ପ୍ରିୟନାଥ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଯେ ପ୍ରେମଲତା ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଯାଚିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ତାଙ୍କୁ ସୌଭାଗ୍ୟର ଶିଖର ଦେଶରେ ଅସୀନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରର ନିକଟତର କରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଉଭୟେ ପରସ୍ପରର ଏତେ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ସାରିଲେଣି, ଯହିଁରେ ନାମଧରି ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କଲେ କୌଣସି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ପ୍ରଦର୍ଶନ ହେବ ନାହିଁ । ତଥାପି ପ୍ରିୟନାଥ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ନାମ ମୁହଁରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ସଂକୋଚବୋଧ କରୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ସଂକୋଚ, ଯେଉଁ ସଂସ୍କାର ତାଙ୍କର ଅସ୍ଥିରେ ମଜ୍ଜାରେ, ଶିରା ପ୍ରଶିରାରେ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ମିଶି ରହିଛି, ତାହା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅଭିମାନ ମିଶ୍ରିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବାଣୀରେ ଦୋହଲି ଉଠିଥିଲା । ତେଣୁ ପ୍ରିୟନାଥ ସଲଜ୍ଜ କଣ୍ଠରେ

କହୁଥିଲେ—"ନାମ ଧରି ସମ୍ବୋଧନ ନକଲେ କ'ଣ ଚଳିବ ନାହିଁ ......।"

—"ନା, ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ । ଆମର ବନ୍ଧୁତା ମୂଳରେ କୌଣସି ସଂକୋଚତା, କୌଣସି ଲଜ୍ଜା ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହା ଫଳରେ ପରସ୍ପରଙ୍କ ମଝିରେ ଗୋଟାଏ କୃତ୍ରିମ ଦୁର୍ବଳତା ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଅକୃତ୍ରିମ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ସହଜ ସାବଲୀଳ ଭଙ୍ଗୀରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରେମଲତା ଖଣ୍ଡିଏ ଚୌକିରେ ଉପବେଶନ କଲେ । ପ୍ରିୟନାଥ ଭାବିଲେ, ସତେ ତ ! ଯେଉଁଠି ଅନ୍ତରଙ୍ଗତାର ନିବିଡ଼ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇ ସାରିଛି ସେଠାରେ ସାମାନ୍ୟ ନାମ ଧରି ସମ୍ବୋଧନ କଲେ ଦୋଷାବହ ହେବ କାହିଁକି ? ପ୍ରେମଲତା ଯଦି ନାରୀ ସୁଲଭ ଲଜ୍ଜା ତ୍ୟାଗ କରି ତାଙ୍କୁ ଏ ବିଗରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ ପାରିଲେ. ତା ହେଲେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ସଂକୋଚତାର ଅଉ କି କାରଣ ଥାଇପାରେ ? ତେଣୁ ପ୍ରିୟନାଥ କହିଲେ—"ତୁମକୁ ନାମ ଧରି ଡାକିବାରେ ମୋର ଅସମ୍ମତି ନାହିଁ ପ୍ରେମ ! ମାତ୍ର ତୁମ ପକ୍ଷରୁ ତ ସେତିକି ସଂକୋଚତା ଦୂର ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ ଅଦ୍ୟାବଧି ।"

—"ମାନେ ?" ପ୍ରେମଲତା ବିସ୍ମିତ ଦୃଷ୍ଟି ତୋଳି ପ୍ରିୟ-ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ ।

—"ମାନେ, ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଅଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋର ନାମ ଧରି ସମ୍ବୋଧନ କରିନାହଁ । ମୋ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ଅଉ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସାରିବାପରେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ତୁମ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବ୍ୟବଧାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବାରମ୍ବାର ସଚେତନ କରାଇ ଦେଉଛ । ମୋତେ ନାମଧରି ନ ଡାକିବା

ଫଳରେ ତୁମ ନାମ ସମ୍ବୋଧନ କରିବାର ଅଧିକାର ମୋତେ ଦେଇ ପାରିନାହିଁ ପ୍ରେମ ।"

ହଠାତ୍ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ବଦନ ମଣ୍ଡଳରେ ମୃଦୁ ଏ ଫଗୁ କିଏ ବୋଳିଦେଲା । ତାଙ୍କର ଚମ୍ପକକାନ୍ତି ରମ୍ୟ ଗଣ୍ଡଦେଶରେ ରକ୍ତିମ ଆଭା ଫୁଟି ଉଠିଲା । ଆଖିର ଇହାଣିରେ ସ୍ନିଗ୍ଧ ସଲଜ୍ଜତା ପ୍ରତିଭାତ ହେଲା । ସ୍ପନ୍ଦନଙ୍କର ବୃଦ୍ଧିସହ ଆବେଗ ଫଳରେ ନାଶ୍ୱାସ ଦ୍ରୁତତର ହେଲା । ବେପଥୁର ନିର୍ଲଜ୍ଜ ପ୍ରକାଶକୁ ସଂଯତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ଭାବରେ ବସି ରହିଲେ । ତା'ପରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ନୟନର ଚପଳ କଟାକ୍ଷ ହାଣି ନମ୍ର ସ୍ୱରରେ କହିଲେ—"ତୁମେ ତ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ··· ! ମୁଁ ତୁମକୁ ଯେତେ ନିର୍ବୋଧ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲି, ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖୁଛି, ତୁମେ ନିର୍ବୋଧ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମହାଚତୁର··· ।"

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ କୃତ୍ରିମ ଭର୍ତ୍ସନାରେ ହଠାତ୍ ଚମକି ପଡ଼ି ପ୍ରିୟନାଥ ସଚେତନ ହେଲେ । ଅନ୍ୟମନସ୍କତା ବଶତଃ ସେ କ'ଣ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସମ୍ମାନରେ କୌଣସି ଆଘାତ ଅଣିଛନ୍ତି ? ଏଥର ପ୍ରିୟନାଥ ବାସ୍ତବିକ୍ ନିର୍ବୋଧ ପାଲଟିଗଲେ । ଅପରାଧୀର ସଂକୋଚ ଶଙ୍କିତ—କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"କ'ଣ ହେଲା ପ୍ରେମ ! ମୁଁ କ'ଣ ତୁମକୁ ଅସମ୍ମାନ କଲି ।"

—"ନା, ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ! ସେ କଥା ନୁହେଁ । ତୁମେ ମୋର ବନ୍ଧୁତାର କୌଣସି ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା କରିନାହଁ । ବରଂ ତୁମକୁ ନାମଧରି ସମ୍ବୋଧନ କରିବାର ଅଧିକାର ମତେ ଦେଇ ଆମ ବନ୍ଧୁତାକୁ ଚିରନ୍ତନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଜୟଶ୍ରୀ ଭୂଷିତ କରିଛ । ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବି ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ! ତୁମର କ'ଣ ମନେହୁଏ ଯେ, ସଂସାରର ଯେକୌଣସି ନାରୀ ସହଜ ସରଳ ଭଙ୍ଗୀରେ ନାମ୍ବା

ଅସଂକୋଚ-ଅବାଧ ଭାବରେ ତୁମର ସେହି ଲଜ୍ଜାଜନକ ନାମଟିକୁ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିପାରିବ ?

—"କାହିଁକି ପାରିବନାହିଁ ? ମୋର ନାମ ଧରି ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ମୂଳରେ ଲଜ୍ଜା କରିବାର କ'ଣ ଅଛି ?" ପ୍ରିୟନାଥ ଅଧିକ ରହସ୍ୟ ଜାଲରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

—"ଲଜ୍ଜା କରିବାର କିଛିନାହିଁ ? ଅଚ୍ଛା ମାଷ୍ଟରବାବୁ, ତୁମେ ନିଜେ ଥରେ ତୁମର ପୂରା ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି...... ।" ପ୍ରେମଲତା'ଙ୍କ ଅଧର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଦୁଷ୍ଟ ହସ ।

—"କାହିଁକି ? ମୋର ପୂରା ନାମ ତ ପ୍ରିୟନାଥ ପତି—"

ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥ ନିଜ ନାମ ମଧ୍ୟରେଥିବା ଏକ ରହସ୍ୟମୟ ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତନ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମକାଳୀନ ନାମକରଣ-ଉତ୍ସବରେ ଯେଉଁ ଭବି ଭାବାପନ୍ନ ଅମ୍ଭୀୟ ଏହି ନାମଟି ବାଛିଥିଲେ, ତା'ର ଅର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉତ୍ତରକାଳରେ ଏପରି ବିଭ୍ରାଟ ଘଟିପାରେ ବୋଲି ସେ ଅଶା କରି ନଥିବେ । କେବଳ ଉଚ୍ଚାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମଧୁରତାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସେହି ଭାବପ୍ରବଣ ଅମ୍ଭୀୟ ନାମଟି ବାଛିଥିବେ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଥିଲେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ବୁଝି ପାରି ଥାଆନ୍ତେ ଯେ, ସଂସାରରେ କେବଳ ଜଣେ ନାରୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ନାରୀ ଏହି ନାମଟି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ସଂକୋଚ ବୋଧ କରିବ । ଅଜି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ସଂକୋଚତା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଛି ଦେଖି ପ୍ରିୟନାଥ ମନେମନେ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ । ତା'ପରେ ଧୀରକଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ବୁଝିଲି ପ୍ରେମ !

ବାସ୍ତବିକ୍ ମୋ ନାମ ମୁଖରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ସ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲଜ୍ଜାକର କଥା······ ।"

ଏଥର ପ୍ରେମଲତା ଖିଲ୍ ଖିଲ୍ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । କହିଲେ—"ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝିଛ ତ ! ତୁମକୁ ନାଁ ଧରି ଡାକିବା ମୂଳରେ ମୋର ସଂକୋଚତା କାହିଁକି, ବୁଝ ! ନାଁ ଟିକୁ ଛାଡିଦେଇ କେବଳ କୌଳିକ ସାଙ୍ଗିଟିରେ ବାବୁ ପଦ ଯୋଡ଼ି ଡାକିବାର ମଧ୍ୟ ବାଟ ନାହିଁ । ସବୁ ଦିଗରୁ ମୋର ହାତ ଗୋଡ଼ ବାନ୍ଧି ଦେଇ ସାରିଛ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ନାମଧରି ଡାକିଲି ନାହିଁ ବୋଲି ପୁଣି ଅଭିମାନ କଲେ ମୁଁ ନାଚାର ।"

ପ୍ରିୟନାଥ ସଲଜ୍ଜ ଭଙ୍ଗୀରେ ହସିଲେ । କହିଲେ-"ଦେଖ ପ୍ରେମ ତୁମେ ମଣିଷକୁ ବଡ଼ ଅପଦସ୍ଥ କରିପାର । ତୁମ କଥାରେ ଯେପରି ରହସ୍ୟର ଗନ୍ଧ, ତୁମେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ରହସ୍ୟ · ।"

—"ସେହି ରହସ୍ୟ ଆଜି ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଯାଉ ପ୍ରିୟନାଥ,

ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ଯେଉଁନାମଟି ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ମୂଳରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ କଣ୍ଠ ନାରୀ ସୁଲଭ ସଂକୋଚତାରେ ବାରମ୍ବାର ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ସହସା ଅତି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବରେ ସହଜ ସରଳ ଭଙ୍ଗୀରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଲା କିପରି ? ପ୍ରିୟନାଥ ପୁଣି ଥରେ ବିସ୍ମିତ ଦୃଷ୍ଟି ତୋଳି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ—"ହଁ, ପ୍ରିୟନାଥ, ମୁଁ ଆଜି ସେ ରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବା ଲାଗି ତୁମ ନିକଟକୁ ଆସିଛି । ତୁମେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣ, ସଂସାରରେ କେବଳ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ନିକଟରେ ତୁମ ନାମର ଯଥାର୍ଥତା ବଜାୟ ରହିବ । ଅବଶ୍ୟ ସେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ମୁଁ ନୁହେଁ । ତୁମ ନାମର ସହଜ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଲାଗି ମୋର

ଆଇନତଃ ବା ସାମାଜିକ ଅଧିକାର ନାହିଁ। ତଥାପି ତୁମର ନାମ ଧରି ସମ୍ବୋଧନ କରିବାରେ ଆଜି ଆଉ ମୋର ସଂକୋଚନା ନାହିଁ। କାରଣ ବାନ୍ଧିପତ୍ରରେ ତୁମର ନାମ ଅନୁରୂପ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତିଦାନ ମୁଁ ତୁମଠାରୁ ଆଶା କରେ ପ୍ରିୟନାଥ......।"

ସହସା ପ୍ରିୟନାଥ ଆକାଶରୁ ଖସିଲେ। ତାଙ୍କର ବୋଧଶକ୍ତି ଯେପରି ଆକସ୍ମିକ ବଜ୍ରପାତରେ ଲୋପ ହେବାକୁ ବସିଲା। ଅଦୃଶ୍ୟ କୁହେଳିରେ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି କ୍ଷଣିକ ଲାଗି ଝାପସା ହୋଇ ଉଠିଲା। ନିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସ ଦ୍ରୁତତର ହେବା ଫଳରେ ବକ୍ଷ ଦେଶର ଉତ୍ଥାନ ପତନ କ୍ରିୟା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଲା। ଯେପରି ଝଲକାଏ ଉଷ୍ଣ ରକ୍ତର ବିଦ୍ୟୁତ-ପ୍ରବାହ ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗସାରା ଖେଳିଗଲା। ଅନ୍ତରତଳେ ଅନାଗତ ଆଶଙ୍କାର ଦୁରନ୍ତ କମ୍ପନ ତାଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କରି ତୋଳିଲା।

ଆଜି ପ୍ରେମଲତା ହଠାତ୍ ଏ କି ନୂଆ କଥା ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ ଏହା ଯେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ନିବେଦନ। ସଂସାରରେ ଏ ଅଘଟଣ କ'ଣ ସମ୍ଭବ? ଅଭିଜାତ ସମ୍ଭୂତ ସବ୍‌ଜଜ୍‌ ପତ୍ନୀ, ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତା, ମାନସମ୍ମାନ ଗର୍ବିତା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ ନିକଟରେ ଅଯାଚିତ ପ୍ରେମ ନିବେଦନକୁ କିପରି ଭାବରେ ସେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ? କିପରି ଭାବରେ ତା' ପ୍ରତି ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବେ?

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅନ୍ତର ତଳେ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବାର ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି। ତାଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଶକ୍ତି ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଛି ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତା ରାଜ୍ୟରେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି। ପ୍ରିୟନାଥ ନିର୍ବାକ୍ ହତମ୍ଭବ ହୋଇ ବସିଥିଲା ବେଳେ ପ୍ରେମଲତା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଗତିରେ ଚୌକିରୁ ଉଠିଆସି ତକ୍ତପୋସ ଉପରେ ତାଙ୍କ ଦେହକୁ ଲାଗି ବସି ପଡ଼ିଲେ। ଆଉ ମିନତିଭରା ଚାହାଣି ତୋଳି ଅନୁନୟ

ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲେ—"ଚୁପ୍ ହେଇ କ'ଣ ଏତେ ଭାବୁଛ ପ୍ରିୟନାଥ । ତୁମେ ଯେ ମୋତେ ନିରାଶ କରିବ ନାହିଁ ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଅଛି । ମୁଁ ନାରୀ ହେଇ ଯାହା ତୁମକୁ ଦେବାଲାଗି ଆଗେଇ ଆସିଲି, ତୁମେ ପୁରୁଷ ହେଇ ସେତିକି ମୋତେ ଦେବାଲାଗି ନିଶ୍ଚୟ ପଛେଇବନାହିଁ ।"

—"ତୁମେ ମୋତେ ଉପହାସ କରୁଛ ପ୍ରେମ । ତୁମେ ଜାଣ, ତୁମେ କେତେ ଉପରେ ଆଉ ମୁଁ କେତେ ତଳେ । ଧନ ମାନ ପ୍ରଭୃତି ଆଭିଜାତ୍ୟ ସମ୍ପଦରେ ତୁମେ ଗରବିଣୀ ଆଉ ମୁଁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ରକ୍ତ ପସରା ଧରି ସଂସାର ଦାଣ୍ଡର ଜଣେ କାଙ୍ଗାଳ । ତୁମ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଏ ଯେଉଁ ବିରାଟ ବ୍ୟବଧାନ ରହିଛି, ସେଥିରେ ମୋ ପ୍ରତି ତୁମର ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ଉପହାସ ଛଡା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ ।"

—"ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ପ୍ରିୟନାଥ, ତୁମ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବଧାନ ରହିଛି । ସାଂସାରିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ହୁଏତ ଜଣେ ସମ୍ପଦଶାଳିନୀ ଆଉ ତୁମେ ହୁଏତ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର । ମାତ୍ର ପ୍ରେମ ନିବେଦନ ମୂଳରେ ଏତିକି ବ୍ୟବଧାନ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ତା' ଛଡା ସାମାଜିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତୁମେ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ଜଣେ କାଙ୍ଗାଳ ବୋଲି ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ମୋପରି ଜଣେ ତଥା କଥିତ ଧନମାନ ଗର୍ବିତା ନାରୀ ଆଜ ତୁମ ଦ୍ୱାରରେ କାଙ୍ଗାଳିନୀର ରକ୍ତ ପସରା ଧରି ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ମୋ ପସରାରେ ଭିକ୍ଷାଏ ଦାନ ଦେବାଲାଗି ତୁମେ କୁଣ୍ଠିତ ହୁଅ ନାହିଁ ପ୍ରିୟନାଥ...... ।"

—"ମାତ୍ର କାହିଁକି ? କାହିଁକି ତୁମେ କାଙ୍ଗାଳିନୀର ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଛ ପ୍ରେମ । ସଂସାରରେ ତୁମେ ସବୁ

ଜଗତରୁ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ । ତୁମେ ଦେବତା ପରି ସ୍ୱାମୀ ପାଇଛ । ଧନ, ମାନ, ବିଳାସ, ବ୍ୟସନ, ଯାହାସବୁ ନାରୀ ଜାତିର ଚିର କାମ୍ୟ, ସବୁ ତୁମେ ପାଇଛ । ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଅଉ କ'ଣ ପାଇବା ଲାଗି ତୁମେ ମୋ ପରି ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ନିକଟରେ ହାତ ପାତିଛ ପ୍ରେମ ?"

—"ନାରୀ ଜନମର ସାର୍ଥକତା……ନାରୀ ଜନମର ସଂସ୍କାର-ମାର୍ଜିତ ସେହି ଚିର ଇପ୍‌ସିତ ଦେବ ଶିଶୁ……ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପପରି ନିର୍ମଳ ସୁନ୍ଦର ସନ୍ତାନ……।"

—"ଏଁ ! !" ପ୍ରିୟନାଥ ବିସ୍ମୟ-ବିହ୍ୱଳିତ ଦୃଷ୍ଟି ତୋଳି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ କରୁଣ ମନଟି ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ପ୍ରହେଳିକା ପରି ମନେ ହେଉଥିଲା ।

—"ହଁ, ପ୍ରିୟନାଥ ! ! ମୁଁ ତୁମଠାରୁ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ କାମନା କରେ । ତୁମେ କେବଳ ବାହ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋତେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ଆସିଛ । ମୋତେ ଅଭିଜାତ୍ୟ ବିଭବରେ ବିଭବବତୀ ରୂପେ ଦେଖିଛ … ମୋତେ ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ରୂପେ କଳ୍ପନା କରିଛ । ମାତ୍ର ଅନ୍ତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଥରେ ମୋତେ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଦେଖି ଥାଆନ୍ତ ଯେ, ସଂସାରରେ ମୋ ପରି ଦୁଃଖିନୀ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଅଭିଜାତ୍ୟ ବିଭବ ମୋତେ ଶାନ୍ତି ଓ ସନ୍ତୋଷ ଦେଇପାରି ନାହିଁ । ମୋର ଅନ୍ତର ତଳେ ଯେଉଁ ବିରାଟ ଶୂନ୍ୟତା ମୋତେ ଅହରହ ପୀଡ଼ିତା କରୁଛି ତାହା ସମ୍ପଦ ବା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପତ୍ରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ନାହିଁ । ଦୀର୍ଘ ସାତବର୍ଷ ଧରି ସେହି ଦୁର୍ବିସହ ଯାତନା ଦାବାନଳ ପରି ମୋତେ ଦଗ୍ଧ କରୁଛି । କେବଳ ତୁମେ ପ୍ରିୟନାଥ, ତୁମେହିଁ କେବଳ ମୋର ବିଦଗ୍ଧ ହୃଦୟ, ମୋର କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ

ପ୍ରାଣକୁ ଶାନ୍ତ-ଶୀତଳ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବ । ମୁଁ ଜାଣେ, ତୁମଙ୍କ ସେ ଶକ୍ତି ଅଛି । ତୁମର ପୁରୁଷକାର, ତୁମର ସାମର୍ଥ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ନାରୀ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଜନ୍ମି ନ ପାରେ ।”

—“କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମ ! ତୁମେ କ'ଣ ଉନ୍ମାଦନୀ ହେଲ । ଏହା ଫଳରେ ସମାଜରେ ଅଜ ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ଝଡ଼ ଝଂଜାର ଅର୍ବିଭାବ ହେବ, ତା'ର ଦୁରନ୍ତ ପ୍ରବାହ ସମ୍ମୁଖରେ ଅମେ କେତେକ୍ଷଣ ଅବିଚଳିତ ରହି ପାରିବା ତାହା ତ ବିଗୁର କଲ୍ ନାହିଁ ......?”

—“ସେଥିଲାଗି ମୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ପ୍ରିୟନାଥ ! ସମାଜର ଝଡ଼-ଝଂଜା ଅମର କୌଣସି କ୍ଷତି କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମର ବିଚଳିତ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ସମାଜର ସମସ୍ତ ଅକ୍ରମଣରୁ ମୁଁ ତୁମଙ୍କୁ ଚିରଦିନ ଲାଗି ବାହୁ ପ୍ରାଚୀରତଳେ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖି ରକ୍ଷା କରିବି । ବିନିମୟରେ ମୁଁ କେବଳ ତୁମଠାରୁ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ଭିକ୍ଷା କରୁଛି .... ।”

—“ମାନ୍ଦ ପ୍ରେମ ! ତୁମେ ବୁଝୁନାହିଁ ଯେ, ତୁମେ କପର ନିଆଁ ସହିତ ଖେଳିବାକୁ ବାହାରିଛ । ଏହା ଫଳରେ— ।”

ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ କଥା ମଝିରେ ଗୋଟାଏ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ବାଧା ଉପୁଜିଲା । ବୈବାତ୍ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ପ୍ରବାହର କୌଣସି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହେତୁ ସାରା ସହରରେ ବିଜୁଳିବତୀ ଧପ୍‌କରି ଲିଭିଗଲା । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ପ୍ରେମଲତା ଓ ପ୍ରିୟନାଥ ବସିଥିବା ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟିଗଲା । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ କଥା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଗଲା । ସେ ଶଯ୍ୟା ଉପରୁ ଉଠି ଅସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଦେଖିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କ ଶରୀର ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଗୁରୁଭାର ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଫଳରେ ସେ ଉତ୍ଥାନ ଶକ୍ତି ରହିତ ହେଇଛନ୍ତି । ସେଛ୍ଡ

ଅଦୃଶ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱର ମୂଳରେ କ'ଣ କାରଣ ଥାଇପାରେ, ପ୍ରିୟନାଥ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ ବେଳେ, ସହସା ନିଜ ବକ୍ଷ ଦେଶରେ କାହାର ନିବିଡ଼ ଅଶ୍ଳେଷ ଅନୁଭବ କଲେ । ତାଙ୍କର ଗଣ୍ଡ ଦେଶରେ କାହାର ଉଷ୍ଣ ନିଶ୍ୱାସ ବାରମ୍ବାର ବାଜି ତାଙ୍କ ଶରୀରକୁ ରୋମାଞ୍ଚିତ କଲା । ପ୍ରିୟନାଥ ଶଙ୍କାକୁଳ କଣ୍ଠରେ କାତରୋକ୍ତି କରିଥିଲେ—
"ପ୍ରେମ...... । ।"

—"ହଁ ! ମୋତେ ନିରାଶ କର ନାହିଁ ପ୍ରିୟ.........।"
ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅଧର, ଗଣ୍ଡ ଓ କପାଳ ଉପରେ ଉନ୍ମାଦିନୀସମ ବାରମ୍ବାର ଚୁମ୍ବନ କରି ପ୍ରେମଲତା କମ୍ପିତ ଅସ୍ପଷ୍ଟ କଣ୍ଠରେ ମିନତି କରିଥିଲେ । ଅଜି ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ରାତିର ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର ନିସ୍ତବ୍ଧତାର ସଙ୍ଗୀତ ଗାଉଥିଲା ।

—ଛଅ—

ଠିକ୍ ଏକ ବର୍ଷ ପରେ ଫାଲ୍‌ଗୁନର ଏମିତି ଗୋଟିଏ ସ୍ନିଗ୍ଧ ମଧୁର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସବ୍‌ଜଜ୍ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଗୃହ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଉତ୍ସବ-ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ବିବାହିତ ଜୀବନର ଦୀର୍ଘ ୩୦ବର୍ଷ ପରେ ସହଧର୍ମିଣୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନଟି ଜାତ ହୋଇଛି । ବୃଦ୍ଧ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ସେହି ଚିର ଇପ୍‌ସିତ ବଂଶଧର, ସବ୍‌ଜଜ୍ ସତ୍ୟବାଦୀଙ୍କର ଦାୟାଦ ଅଉ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ନାରୀ ଜୀବନର ଯୁଗ ଯୁଗ ସଞ୍ଚିତ ସେହି ଦୁରନ୍ତ କାମନା ଅଜି ଗୋଟିଏ ଦେବ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଶିଶୁରୂପେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଛି ।

ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ଗଙ୍ଗାଧର ଓ ସହଧର୍ମିଣୀ ଜାନକୀ ଦେବୀଙ୍କ ମନରେ ଆଜ ଆଉ କୌଣସି ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ଯାହାଲାଗି ସେମାନେ ଅଭିମାନ କରି ଆଜଯାଏ ଗାଁ ମାଟିର ମାୟା କାଟି ପାରୁ ନଥିଲେ, ସେ ଦୀର୍ଘ ଦିନର ପ୍ରତୀକ୍ଷା, ଦୀର୍ଘ ଦିନର ଲୁଚକାଳି ଖେଳପରେ ଆଜ ତାଙ୍କୁ ଧରି ଦେଇଛି । ତେଣୁ ସେମାନେ ଗାଁରେ ପୈତୃକ ଗୃହରେ ତାଲା ପକାଇ ସେହି କଅଁଳ ଛନ ଛନ ଶିଶୁଟିକୁ ଥରେ ଆଖିରେ କୋଳରେ ଜାକିଧରି ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ପୁଅର ସଂସାରକୁ ଫେରି ଆସିଛନ୍ତି ।

ଆଜି ସବ୍‌ଜଜ୍ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ର ପିତୃତ୍ୱ-ଗୌରବରେ ଜଣେ ନୂଆ ମଣିଷ ପାଲଟି ଯାଇଛନ୍ତି । ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନାରେ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ-ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବହୁଦିନର ଇଚ୍ଛା ଆଜ ଫଳବତୀ ହୋଇଛି । ଏ ଆନନ୍ଦ ଏ ଆବେଗ ସେ ଲୁଚାଇବେ କିପରି ? ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନର ଆବିର୍ଭାବ ଉପଲକ୍ଷେ ସେ ଏ ସଂସାର ବକ୍ଷରେ କିଛି ଗୋଟାଏ ଅସାଧାରଣ, କିଛି ଗୋଟାଏ ଅଲୌକିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପକାନ୍ତେ । ମାତ୍ର କ'ଣ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥିର କରି ନ ପାରି କେବଳ ମାନସିକ ଚଞ୍ଚଳତା ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛନ୍ତି ।

ବେଳେବେଳେ ପ୍ରେମଲତା ଏକାକୀ ଥିବା ସମୟରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ଶୋଇବାଘର ଥରେ ଏଣେତେଣେ ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ନୀରବ-ଚଞ୍ଚଳ ପଦକ୍ଷେପରେ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ଅଜ ଅକସ୍ମାତ ଭାବରେ ପୁଲକ-ବିହ୍ୱଳିତ ହୋଇ ପ୍ରେମଲତା ଓ ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନଟିକୁ ଆଦର-ଅତ୍ୟାଗ୍ରହରେ ଅସ୍ଥିର କରି ପକାନ୍ତି । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅନ୍ତରତଳେ ନାରୀ ଜନମର ସାର୍ଥକତା-ଗୌରବରେ ଭରି ଉଠେ...... ଅଧର କୋଣରେ ବିଜୟିନୀର ହାସ୍ୟରେଖା

ଖେଳଯାଏ । ସେ କୃତ୍ରିମ ଶାସନ ଭଙ୍ଗୀରେ ଭର୍ତ୍ସନା କରନ୍ତି—"ଦେଖ, ଏମିତ ଡ଼ାଅଣାଙ୍କ ପରି ହୁଅନାହିଁ । ମୁଁ ବି ତୁମର ......ଏ ପୁଅ ବି ତୁମର...... । ତୁମର ଅଦର ସୋହାଗ ତାଳି ପକାଇ ମୋତେ ଲୋକହସା କରନାହିଁ । ତୁମେ ଗଲ ଏଠ ......ହେଲ, ମା' ଅସୁଛନ୍ତି ।"

ମା' ଅସିବା କଥା ଶୁଣି ବଣ୍ଡ ବାମୁଣ୍ଡଲ ପରି ସତ୍ୟବାଦୀ ଚମକି ପଡ଼ନ୍ତି । ସତେ ତ । ମା' ଯଦି ବାସ୍ତବିକ୍ ପହଞ୍ଚିଯାଇ ତାଙ୍କର ଏହି ବୁଢ଼ା ପୁଅର ପିଲାଦିନିଆ କୀର୍ତ୍ତି ଦେଖନ୍ତି, ତା' ହେଲେ ସେ କଣ ମନରେ ଭାବିବେ । ଛି, ଛି, କି ଲଜ୍ଜାକର କଥା । ସତ୍ୟବାଦୀ ପୁଣି ନୀରବ ପଦକ୍ଷେପରେ ସେଠାରୁ ଦୌଡ଼ି ପଳାନ୍ତି । ଅଉ ପ୍ରେମଲତା ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ପଳାୟନ ପଥକୁ ଚାହିଁ ରହି ମୁହଁରେ ଅଞ୍ଚଳ ମାଡ଼ିଧରି ହସନ୍ତି ।

ମହାଜାନ ବଂଶରେ ଏହି ନବଜାତକର ଅବିର୍ଭାବରେ ଖାଲି କ'ଣ ବୃଦ୍ଧ ଗଙ୍ଗାଧର ଆଉ ସବ୍ ଜଜ୍ ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ଅଜି ଅନନ୍ଦ-ଉଚ୍ଛ୍ୱାହରେ ଉନ୍ମାଦ ହେଉଛନ୍ତି ? ଏହି ଶିଶୁଟିର ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ ପ୍ରେମଲତା ? ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ତଳେ ଅନନ୍ଦର ଯେଉଁ ଜୁଆର ଉଠିଛି, ମାନସ ଅକାଶରେ ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀର ଯେଉଁ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଫୁଟିଛି, ମହାଜାନ ବଂଶରେ ତା'ର ସନ୍ଧାନ କେହି ରଖିଛ କି ? ନାରୀ ଜନମର ସେହି ଚିର ଇପ୍‌ସିତ ମାତୃତ୍ୱ-ଗୌରବ ଲାଗି ଯେଉଁ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଦୀର୍ଘ ଅଠବର୍ଷ ଧରି ବ୍ୟଥା-ବିଦଗ୍ଧ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା, ତାହା ଅଜି ନବୀନ ରୂପ-ରସ-ଗନ୍ଧରେ ବିକଶି ଉଠିଛି । ନାରୀ ଜନମର ସାର୍ଥକତାରେ ସେ ଗରବିଣୀ । ଅଭିଜାତ୍ୟର ସକଳ ବିଭବ, ବିଳାସ ବ୍ୟସନ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସନ୍ତୋଷ ଦେଇ ପାରି ନ ଥିଲେ, ଅଜି ଗୋଟିଏ ନବଜାତକର ଅବିର୍ଭାବରେ ସେ ତାହା

ପାଇ ସାରିଛନ୍ତି । ଆଜି ତାଙ୍କର ଶୂନ୍ୟକୋଳ ଖାଲି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନାହିଁ; ତାଙ୍କର ଜୀବନ, ଯୌବନ, ମନ ପ୍ରାଣ ସବୁ ଯେପରି ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଗୌରବରେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ନିର୍ଜନ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ ପ୍ରେମଲତା ସେହି ନବଜାତକଟିକୁ ମୁଗ୍ଧ ନିର୍ନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ପ୍ରଭାତର ଶିଶିର ସ୍ନାତା ପୁଷ୍ପଦଳ ପରି କଅଁଳ ଛନ ଛନ ସୁନ୍ଦର ଶିଶୁଟିଏ । ଜୋତ୍ସ୍ନାର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସୁନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛଟା ତା'ର ଅଙ୍ଗରେ ଫୁଟି ଉଠିଛି । ରୂପରେ ଏକ ଅତୁଳନୀୟ ଲାବଣ୍ୟର ପ୍ରକାଶ । ଅଧରରେ ଗୋଲାପର ସ୍ନିଗ୍ଧ ସ୍ପର୍ଶ । ଆଖି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆକାଶର ସରସ ସଜଳତା । ଜଗତର ସମସ୍ତ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଚୋରି କରି ଯେପରି ଏହି ଦେବ ଦୁର୍ଲଭ ନବଜାତକଟି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ କୋଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଛି ।

ପ୍ରେମଲତା ଶିଶୁଟିର ନବନୀତ କୋମଳ ଅଙ୍ଗରେ ସ୍ନେହ କରୁଣ ହସ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ କରି ମନେ ମନେ କହନ୍ତି—"ତୁ ଆଜଯାଏ କେଉଁଠି ଲୁଚି ରହିଥିଲୁରେ ଧନ । ଏତେ ଦିନ ପରେ ଯାହା ମୋ କୋଳକୁ ଆସିଲୁ । ଆଉ ଟିକିଏ ଆଗରୁ ଆସିଲୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଆଉ ଟିକିଏ ଆଗରୁ ଆସିଥିଲେ, ମୋ ଜୀବନ ଉପରେ ଯେଉଁ ଓଲଟ ପାଲଟ ଘଟି ଯାଇଛି, ସେଥିରୁ ମୁଁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରି ଥାଆନ୍ତି ।"

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶରେ ଶିଶୁଟିର ନିଦ୍ରା ତୁଟିଯାଏ । ସେ ଏକ ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ସଙ୍ଗୀତ ପରି କାନ୍ଦିଉଠେ । ପ୍ରେମଲତା ହସି ହସି ତାକୁ କୋଳରେ ଧରନ୍ତି । ଶିଶୁର ଅଧର ପ୍ରାନ୍ତରେ ନିଜର ସ୍ତନାଗ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କରି କହନ୍ତି—'ହଁ ରେ ଧନ ! ତତେ ପାଇବା ଲାଗି ମୋ ଜୀବନରେ ମହା ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟି ଯାଇଛି । ତୋ ଲାଗି କେତେ ଗଞ୍ଜଣା, କେତେ ଅପମାନ ସହୁଛି । ଶାଶୁ ଶଶୁରଙ୍କର ଅଶ୍ରଦ୍ଧା

ହତାଦର ପାଉଛନ୍ତି···ମୋ ପ୍ରତି ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବିମୁଖତା ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛନ୍ତି···ଆତ୍ମୀୟଙ୍କଠାରୁ ଅସମ୍ମାନ ଲଭିଛନ୍ତି···ଆଉ ପରିଚିତ ବନ୍ଧୁ-ବାନ୍ଧବଙ୍କର ଇଙ୍ଗିତ ଅପମାନ ମଧ୍ୟ ସହ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ତତେ ପାଇବା ଲାଗି କେତେ କାନ୍ଦିଛନ୍ତି·····କେତେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛନ୍ତି·····କେତେ ବ୍ରତ, ସାଧନ କରିଛନ୍ତି·····। ଖାଲି ସେତିକି ନୁହେଁ, ତୋତେ ପାଇବା ଲାଗି ଶେଷକୁ ମୋତେ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ କାଙ୍ଗାଳିନୀର ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ତୁ ମୋ ଭିକ୍ଷାଲବ୍ଧ ଧନରେ ପୁଅ ।"

ଶାଶୂ ଜାନକୀ ଦେବୀ ସେ ଦିନ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହିତ ଗାଁରୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସନ୍ତାନକୁ କୋଳରେ ଧରି ପାକୁଆ ପାଟିରେ ହସି କହିଲେ—"କାହୋ ଗୌର ! ଆଜିଯାଏ କେଉଁଠି ଥିଲୁ କି ? ତୁମକୁ ବାହା ହେବାପାଇଁ ମୁଁ ପରା ଆଜିଯାଏ ଅଟକେଇ ବସିଛି । ଆଉ ତୁମେ ଲୁଚି ଲୁଚି ବୁଲୁଛ ?"

ପ୍ରେମଲତା ଗଳବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଶାଶୂଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିଥିଲେ । ଜାନକୀ ଦେବୀ ଭାବଗଦ୍‌ଗଦ କଣ୍ଠରେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିଥିଲେ—"ମା' ମୋର ସାକ୍ଷାତ ଲକ୍ଷ୍ମୀ । ଜଗନ୍ନାଥେ କୋଟି ପରମାୟୁ ଦିଅନ୍ତୁ । ପୁଅ, ନାତି, ଅଣନାତି ଧରି ସଂସାର କର ମା' ।"

ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଏହି ଜାନକୀ ଦେବୀ ତାଙ୍କର ସବ୍ ଜଜ୍ ପୁଅ ଜୀବନଙ୍କୁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ "ଯେଉଁ ଗଛ ଫଳିବାର କଥା, ଫଳିସାରନ୍ତାଣି । ତୁ କଣ ଭାବିଛୁ, ଆଉ ସତେ ଏଣିକି ବୋହୂର ପିଲା ହେବ ବୋଲି ? ଏଡ଼କି ବାଇଆ ହେଲୁ ? ···ତୋର ମନ କଥା ଜାଣିଲେ, ଆସନ୍ତା ଫଗୁଣରେ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟ କରାଇ ଦେବି·····।"

ଆଜି ସେହି ଜାନକୀ ଦେବୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳି ଯାଇଛନ୍ତି । ଆଜି ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପରି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସ୍ୱରୂପା ବୋହୂଟିଏ

ସଂସାରରେ ରହେ । ପୁଅ ନାତି, ଅଣନାତି ଧରି ସଂସାର କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ କେବଳ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଅଛି ।

ମହାପାତ୍ର ବଂଶରେ ଆଜି ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସାହର ଜୁଆର ଉଠିଛି ତା'ମୂଳରେ ଏହି ନବ ଜାତକ ଶିଶୁଟିର ଆକସ୍ମିକ ଆବିର୍ଭାବ ନିଶ୍ଚିତରେ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଛି । ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଶୁଷ୍କ ନୀରସ ସଂସାରରେ ଏହି ଦେବ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଶିଶୁ ନବଜୀବନ ସଞ୍ଚାର କରିଛି । ସଭିଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ସଜୀବ, ପଲ୍ଲବିତ କରିଛି । ହୃଦୟରେ ନବୀନ ଉତ୍ସାହ ଓ ଆନନ୍ଦ ଆଣି ଦେଇଛି ।

ଆଜି ସେହି ନବଜାତକର ନାମକରଣ ଉତ୍ସବରେ ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଗୃହ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠିଛି । ବିଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣର ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକରେ ଦ୍ୱିତଳ ଅଟ୍ଟାଳିକାଟି ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇ ଉଠିଛି । ବଗିଚାର ପୁଷ୍ପ-ବୀଥିକା, ଗୁଳ୍ମ ଲତାରେ ମଧ୍ୟ କୃତ୍ରିମ ଆଲୋକ ଫୁଟି ବାହାରୁଛି—ଠିକ୍ ଖଦ୍ୟୋତ୍ ଆଲୋକପରି । ରଜନୀର ତମିସ୍ରାବୃତ ଆକାଶ ତଳେ ଏହି ସୁଦର୍ଶନ ହର୍ମ୍ୟଟି ବିଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇ ଏକ ସ୍ୱପ୍ନପୁରୀର ମାୟା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି ।

ଛାତ ଉପରେ ବିରାଟ ଚାନ୍ଦୁଆ ତଳେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ମାନଙ୍କର ପ୍ରୀତିଭୋଜନର ଆୟୋଜନ କରା ଯାଇଛି । ଚଣ୍ଡୀ ଗଣା ପୁଞ୍ଜାରୀ, ଗୁଲର, ଗଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତି ନାନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ବୃଦ୍ଧ ଗଙ୍ଗାଧର ମହାପାତ୍ରେ ସେସବୁ ଆୟୋଜନ ତଦାରଖ କରୁଛନ୍ତି । ସବ୍‌ଜଜ୍ ସାହେବ ନିମନ୍ତ୍ରିତମାନଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଜାନକୀ ଦେବୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମହଲର ଚର୍ଚ୍ଚା-ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇବାରେ ମହା ବ୍ୟସ୍ତ । ଗାନ ବାଜଣା, ହସ କୋଳାହଳ, ଖିଆପିଆ, ଆଦର ଅପ୍ୟାୟନ ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିରାଟ କୋଠାଟି ସଜୀବ, ପ୍ରାଣବନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛି ।

ସହରର ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ବାରିଷ୍ଟରଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ଜଜ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ପୃଷ୍ଟି ବଭଲ ଦପ୍ତରର ସେକ୍ରେଟାରୀଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଫେସର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ତା' ଛଡ଼ା ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟା ସାତଟାଠାରୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତଗଣ ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଗୃହରେ ବିଚିତ୍ର ବେଶ-ଭୂଷାରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଉତ୍ସବ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ସମାବେଶ ହୋଇଛନ୍ତି । ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ବାସଗୃହ ସଂଲଗ୍ନ ବଗିରୁ ଆଜି ରାଜପଥରେ ମାଳମାଳ ମଟର, ବଗି, ସାଇକେଲ୍, ରିକ୍‌ସା ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଥୁଆ ଯାଇଛି ।

ଦୀର୍ଘ ଆଠବର୍ଷ ପରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନଟିଏ ଜାତ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କର ଅଭିଜାତ ବଂଶର ଦାୟାଦ —ମହାପାତ୍ର କୁଳର ବଂଶଧର । ତେଣୁ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବ ଯେ ମହା ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ପାଳିତ ହେବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ପୁତ୍ର-ସନ୍ତାନର ନାମକରଣ ଉତ୍ସବରେ ସହରର ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଯୋଗଦାନ କରିବେ ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଣୁ ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଗୃହ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଆଜି ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳରେ ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠିଛି ।

ରାତି ଦଶଟା ପରେ ଉତ୍ସବ କୋଳାହଳ ଟିକିଏ ପତଳା ପଡ଼ି ଆସିଲା । ନିମନ୍ତ୍ରିତଗଣ ପ୍ରୀତି ଭୋଜନ ପରେ ନବଜାତକକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ କରି ଜଣ ଜଣ ହୋଇ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ଆଶୀର୍ବାଦ-ପ୍ରତୀକ ଉପହାର-ଉପଢୌକନରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଶୟନ କକ୍ଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଠିଲା । ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଆଲୋକରେ ବିଚିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣର ଉପହାର ସାମଗ୍ରୀ କକ୍ଷଟି ମଧ୍ୟରେ ଝଟକି ଉଠୁଥିଲା । ଆଜି ସେହିସବୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ସୂଚକ, ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜ୍ଞାପକ ଉପହାର-ସାମଗ୍ରୀ ନିକଟରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ।

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଅନ୍ତର ବିରାଟ ସଫଳତାରେ ଫୁଲି ଫୁଲି ଉଠୁଥିଲା ।

ନିମନ୍ତ୍ରିତ ମାନଙ୍କର ବିଦାୟ ପରେ ଗୃହ ବାସିନ୍ଦାଗଣ ଭୋଜନ କ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟସ୍ତଥିବା ଅବସରରେ ପ୍ରିୟନାଥ ଶଙ୍କିତ-କମ୍ପିତ ପଦକ୍ଷେପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଶୟନ କକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ପ୍ରେମଲତା ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅକସ୍ମାତ ଆବିର୍ଭାବରେ ହସିଲେ—ସାଫଲ୍ୟର ହସ । ଆଖିର ଦୃଷ୍ଟିରେ ସନ୍ତୋଷର ଅପୂର୍ବ ଦୀପ୍ତି । କହିଲେ—"ଆସ ପ୍ରିୟନାଥ, ଡରୁଛ କାହିଁକି ?"

ବିଷଣ୍ଣ-ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରିୟନାଥ ଧୀରେ ଧୀରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ଆଜିର ଏହି ଉତ୍ସବ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ଏତେ ଯେ ଆନନ୍ଦ କୋଳାହଳ ତା'ର ଏତେଟିକିଏ ସ୍ପର୍ଶ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଲାଗିନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅଧର ଶୁଷ୍କ ବିବର୍ଣ୍ଣ । ଆଖିତଳେ କଳା ଗାର । ଯେପରି ସେ ଗଭୀର ମର୍ମବେଦନାରେ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ବିନିଦ୍ର ରଜନୀ କଟାଇଛନ୍ତି । ଯେପରି କୌଣସି ଦୁଃଖାବହ ଚିନ୍ତାରେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର ତଳ ଭାରକ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛି । ତାଙ୍କର ବିଷଣ୍ଣ-ଗମ୍ଭୀର ଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ—"କ'ଣ ଏତେବେଳଯାଏ ଖାଇ ନାହିଁ, ପ୍ରିୟନାଥ—?"

—"ଏଁ ? ହିଁ । କାହିଁକି, ଖାଇଛିତ ।" ପ୍ରିୟନାଥ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବରେ କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ତାହା ସେ ନିଜେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।

—"କିନ୍ତୁ ତୁମେ ବଡ଼ ଶୁଖିଲା ଦିଶୁଛ । କ'ଣ ଦେହ ଅସୁସ୍ଥ ଅଛି ? ଦେଖି ତୁମର ଦେହ..........।" ପ୍ରେମଲତା ଉଠି ଆସି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ।

— "ନାହିଁ ପ୍ରେମ, ଦେହ ମୋର ଭଲ ଅଛି ।"

"ତା'ହେଲେ ଏମିତ ମନମରା ପରି ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିଛ କାହିଁକି ? ଆଜିପରି ଦିନରେ ତୁମେ ଏମିତ ମନମରା ହୋଇ ବସିଲେ ମୋ ସନ୍ତାନର ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ । ଆଜି ପରି ଦିନରେ ତୁମେ କ'ଣ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁନାହଁ ପ୍ରିୟ ।"

—"ଏଁ ହଁ ।" ପ୍ରିୟନାଥ ପୁଣି ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ପ୍ରେମଲତା ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ହାତ ଧରି ପଲଙ୍କ ନିକଟକୁ ଭିଡ଼ି ଆଣିଲେ । ଦୁଗ୍ଧ ଫେନନିଭ ଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଶାୟିତ ନବଜାତକଟି ପ୍ରତି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି କହିଲେ—"ଦେଖ, ଏହି ତୁମର ଦାନ—ତୁମର ସନ୍ତାନ । ଠିକ୍ ତୁମରି ନାକ, ତୁମରି ଅଧର ଶିଶୁଟି ଆଣିଛି । ଶିଶୁଟିର ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ତୁମରି ସ୍ୱାକ୍ଷର । ଆଜି ତୁମର ସନ୍ତାନର ନାମକରଣ ଉତ୍ସବରେ ତୁମେ ଏତେ ବିମର୍ଷ କାହିଁକି ପ୍ରିୟ ।"

ପ୍ରିୟନାଥ ନିର୍ନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନବଜାତକଟିକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ହଁ, ଶିଶୁଟିର ସର୍ବାଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କରି ସ୍ୱାକ୍ଷର ରହିଛି । ଶିଶୁଟି ତାଙ୍କର ଦାନ—ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ । ନିଜ ସନ୍ତାନର ନାମ କରଣ ଉତ୍ସବରେ ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦିତ ହେବା କଥା । ମାତ୍ର କାହିଁ, ସେତ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମନତଳେ ଏତେ ଟିକିଏ ଉତ୍ସାହ, ଉଦ୍ଦୀପନା ଜନ୍ମିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଯୋଏଁର ମନେ ହେଉଛି, ତାଙ୍କ ସନ୍ତାନର ନାମକରଣ ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରି ଯାଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିରାଟ ଉପହାସ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଉଛି । ପ୍ରେମଲତା କହନ୍ତି—ଏହା ତୁମର ଦାନ—ତୁମରି ସନ୍ତାନ । ମାତ୍ର ସଂସାର କ'ଣ ତାହା ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ? ଏହି ଦାନ

ମୂଳରେ ସଂସାରର ସ୍ୱୀକୃତ ଥିଲେ ପ୍ରିୟନାଥ କ'ଣ ବିଷଣ୍ଣ ବିମର୍ଷ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତେ ? ଏହି ଶିଶୁଟି ଯଦି ବାସ୍ତବିକ୍ ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ ଭାବି ପାଳିତ ହେଉଥାନ୍ତା, ତା' ହେଲେ ସେ କପଟ ଲୋକଲୋଚନ ଅନ୍ତରାଳରେ ରହିଗଲେ ? ସେ କପଟ ଆହାର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ନିଜ ସନ୍ତାନର ନାମ କରଣ ଉତ୍ସବରେ ସେ କିପରି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରିବେ ?

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ଦୀର୍ଘ ନୀରବତା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପ୍ରେମଲତା ନିରୁତ୍ସାହିତ ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲେ—"କ'ଣ ଭାବୁଛ ପ୍ରିୟନାଥ ।"

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ସଂବିତ୍ ଫେରି ଆସିଲା । ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭଙ୍ଗୀରେ ପଚାରିଲେ—"ଏଁ, ? ନା ତ, ଭାବିବି କ'ଣ ? ଶିଶୁଟିର କି ନାମ କରଣ କରାଗଲା ?"

—"ଦେବଦତ୍ତ । ଦୀର୍ଘଦିନର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ପରେ ଦେବତାଙ୍କ ମହାନ୍ ଅନୁଗ୍ରହ । ତେଣୁ ଦେବ ଦତ୍ତ ନାମ ରଖାଗଲା ।" ପ୍ରେମଲତା ସ୍ନେହ କୋମଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶିଶୁଟିକୁ ଚାହିଁଲେ ।

—"ବାଃ ! ସୁନ୍ଦର ନାଁ'ଟିତ......।" ପ୍ରିୟନାଥ ମନରଖା କଥା କହିଲେ ।

ନାମଟିର ପ୍ରଶଂସା ଫଳରେ ଆପଣା ପ୍ରଶଂସା ସମ ପ୍ରେମଲତା ଅନୁଭବରେ ପୁଲକିତା ହେଲେ । କହିଲେ—'କୋଳରେ ଟିକିଏ ଧରିବ ଶିଶୁଟିକୁ......?"

ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ଅଧୀର କଣ୍ଠରେ କହି ଉଠିଲେ..."ନା, ନା । ଥାଉ । ମୋର ଉଷ୍ଣ ସ୍ପର୍ଶରେ ଶିଶୁଟି ଆଘାତ ପାଇ ପାରେ......।"

ପ୍ରେମଲତା ଖିଲ୍ ଖିଲ୍ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । କହିଲେ—"ଭାରି ଡରକୁଳା । ନିଜ ସନ୍ତାନକୁ କୋଳରେ ଟିକିଏ ଧରିବାକୁ ବି ଡରୁଛ ......?"

—"ଏଁ, ହଁ······ନିଜ ସନ୍ତାନ······।"

ପ୍ରିୟନାଥ ପୁଣି ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ପ୍ରେମଲତା ବାରମ୍ବାର ଶିଶୁଟିକୁ 'ନିଜସନ୍ତାନ' କହି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସ୍ୱତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କୁ ସଚେତନ କରୁଥିଲେ । ଅଥଚ ଅପର ପକ୍ଷରେ 'ନିଜ-ସନ୍ତାନ' କଥା ପଦକରେ ପ୍ରିୟନାଥ ବାରମ୍ବାର ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ । ପ୍ରେମଲତା ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସାନ୍ତ୍ୱନା ସିକ୍ତ କୋମଳ ବାଣୀରେ ତାଙ୍କ ମନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ କହିଥିଲେ—"ପ୍ରିୟନାଥ, ତୁମେ ମୋର କେବଳ ବନ୍ଧୁ ନୁହଁ ତୁମେ ମୋର ନମସ୍ୟ । ତୁମେ ମୋର ନାରୀ ଜନମର ସାର୍ଥକତା ଆଣି ଦେଇଛ । ତୁମେ ମୋତେ ମାତୃତ୍ୱ ଗୌରବରେ ଗୌରବାନ୍ୱିତା କରିଛ । ତୁମେ ମୋ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଦୟା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛ ତାହା ଜୀବନରେ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁମର ମହାନ୍ ଦାନ ନିକଟରେ ମୁଁ ଆଜୀବନ ଋଣୀ ହୋଇ ରହିଲି—।"

ଅଥଚ ପ୍ରିୟନାଥ ସ୍ଥିର—ଗମ୍ଭୀର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ରୂପରେ ନିବଦ୍ଧ ନଥିଲା । ତାହା କେଉଁ କଳ୍ପ ଲୋକରେ ବିଚରଣ କରୁଥିଲା ।

—ସାତ—

—"ବାପରେ; ଆଜି କେତେଦିନ ବା ମୁଁ ବଞ୍ଚିବି ? ପାରିଲି ତାଳ, ଟିକିଏ ପବନ ହେଲେ ଝଡ଼ି ପଡ଼ିବି । ତୁ ଆଜି କେତେଦିନ ଏମିତି ବାଇଆ ହୋଇ ବୁଲିବୁ ? ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦୟାରୁ ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ ତ ପାଇଲୁ । ଏଥର ବାହାସାହା ହୋଇ ସୁନାନାକୀ ବୋହୂଟିଏ ଆଣି

ଙ୍ଗସାର କର । ତୋର ସଂସାର ଦେଖିଲେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଆଖି ବୁଜିବି ।”

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ବିଧବା ମା’ର ଚିଠି । ଗତ ଛ’ବର୍ଷ ଧରି ବୁଢ଼ୀ ବାରମ୍ବାର ପୁଅ ନିକଟକୁ ସେଇ କଥା ଲେଖିଛନ୍ତି । ଚିଠିଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟରେ ଅନାଥିନୀ ବିଧବାର କରୁଣ କାତର ମିନତି ଫୁଟି ଉଠିଛି । ମାତ୍ର ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ହୃଦୟ ତରଳି ନାହିଁ ।

ଅଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧାଠାରୁ ପୁଣି ଖଣ୍ଡିଏ କରୁଣ ମିନତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିଠି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହୋଇଛି । ଅତୀତରେ ଏହି ଧରଣର ଚିଠି ହସ୍ତଗତ ହେଲେ ତାଙ୍କ ଅଧରରେ କାରୁଣ୍ୟର ହାସ୍ୟ ଫୁଟୁଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ବିଧବା ମା’ଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ସୂଚକ ଉତ୍ତର ଲେଖୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଅଧୁନା ପ୍ରିୟନାଥ ମା’ଠାରୁ ଶୁଭ ପରିଣୟ ବାର୍ତ୍ତାବହ ଚିଠାଟିଏ ପାଇଲେ ମନେ ମନେ ବିରକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । କିଟକି ନର୍ଦ୍ଦମାର ଅପୂର୍ବ ଗନ୍ଧରେ ପଥଗ୍ରସ୍ତ ନାସିକା କୁଞ୍ଚିତ ହେଲା ପରି ନିଜର ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ସମ୍ବଳିତ ଚିଠି ପାଇ ପ୍ରିୟନାଥ ଭ୍ରୂ କୁଞ୍ଚିତ କରନ୍ତି । ହୃଦୟର ଗଭୀର ଅସନ୍ତୋଷ ଫଳରେ ତାଙ୍କର କୁହୁଳୁଥିବା ମନ ଝିଲ୍‌କାଏ ପବନରେ ହଠାତ୍ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହୋଇଉଠେ । ସେ ଚିଠିଟିକୁ ତଳକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇ କହନ୍ତି—“ଧ୍ୟାତ୍ । ଖାଲି ବିବାହ, ବିବାହ । ଏ ମରଣୋନ୍ମୁଖୀ ବୃଦ୍ଧା ମାନଙ୍କର ସଂସାରରେ ଆଉ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ବିବାହ କରି ଏମାନେ ଯେପରି ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ଉଠିଗଲେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଉଠାଇ ନ ପାରିଲେ ତାଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ହଜମ ହେବ ନାହିଁ···।”

ବିଧବା ବୁଢ଼ୀର ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଫଳରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଅହେତୁକ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ଘଟିଛି, ତା’ ମୂଳରେ ତାଙ୍କ ମାନସ ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ବିକଟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ସୂଚନା

ମିଳୁଛି । ନବୀନ ତାରୁଣ୍ୟରେ, ଯେତେବେଳେ ସେ ନୂଆ ଚାକିରି ପାଇ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳ ହେଲେ, ସେତେବେଳେ ବିବାହ କରିବା ଲାଗି ସେ ନିଜର ସମ୍ବଳ-ସ୍ୱଳ୍ପତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତନ ହୋଇଥିଲେ । ସେଇଥିପାଇଁ ସେ ମା'ର ଅନୁରୋଧକୁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା ମୂଳରେ ସେହି ପୁରାତନ ଫର୍ମୁଲାଟି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବାହ କରିବା ଲାଗି ତାଙ୍କର ସେପରି ଆନ୍ତରିକ ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ ।

ଗତ ଏକବର୍ଷ ଧରି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ମନରେ ବିରାଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ସବ୍‌ଜଜ୍ ପତ୍ନୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଲା ଦିନୁ ଏହି ଅଭାବନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ତାଙ୍କଠାରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉଛି । ଗତ ଏକବର୍ଷ ଧରି ସେ ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଗୃହରେ କେବଳ ବେତନଭୋଗୀ ଗୃହଶିକ୍ଷକ ରୂପେ ନାହାନ୍ତି, ସେ ନିଜକୁ ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ପରିବାରରେ ଜଣେ ଘନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା; ତନ୍ୱୀ ଗୃହକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଅଯାଚିତ ଆନ୍ତରିକତା ଲାଭ କରି ସେ ଜଣେ ନୂଆ ମଣିଷ ପାଲଟି ଯାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଖିଆ ପିଆ, ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ, ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପ୍ରତି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ସବୁବେଳେ ସଜାଗ ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରହୁଛି । ଷାଠିଏ ଟଙ୍କିଆ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକର ସମସ୍ତ ସାଂସାରିକ ଅଭାବ ଅନାଟନ ଜଣଙ୍କର ଅଯାଚିତ ଅନୁଗ୍ରହରେ ଦୂରୀଭୂତ ହେଉଛି । ତେଣୁ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ମନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନର ବିରାଟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମୂଳରେ କେବଳ ଏହି ଗୋଟିଏ କାରଣ ନିହିତ ନ ଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ତାଙ୍କର ଭାବପ୍ରବଣ ହୃଦୟର ଗୋଟାଏ ଅଂଶ ବଡ଼ ଅଭାବନୀୟ ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଉପବାସ କ୍ଲିଷ୍ଟ,

ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଜୀବନର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ବଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ନିଭୃତ କୋଣରେ ଏକ ଅଭିନବ ଧାରଣା ଜାତ ହେଲା ଯେ, ସେ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ବିବାହ କରି ସାରିଛନ୍ତି । ମା'ଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁଯାୟୀ ପୁଣିଥରେ ବିବାହ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେନାହିଁ ।

ହଁ, ଗତ ଏକବର୍ଷ ତଳେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ବିବାହ ରୂପକ ସେହି ଶର ଉପସ୍ଥିତ ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟଟି ବିତି ସାରିଛି । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ସଂସର୍ଗରେ ଆସିଲା ଦିନୁଁ, ତାଙ୍କର ଅଯାଚିତ ଅନ୍ତ-ରଙ୍ଗତା ଲାଭ କଲାଦିନୁ ସେହି ଶୁଭ ଅନୁଷ୍ଠାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ସାରିଛି । ହଁ, ସେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ପରିଣୟ ମୂଳରେ ସାମାଜିକ ଅନୁମୋଦନର ଆବ-ଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିନାହିଁ, ଆଇନଗତ ସ୍ୱୀକୃତିର ଦରକାର ପଡ଼ିନାହିଁ । ଏହି ପରିଣୟ ମୂଳରେ ଦୁଇଟି ଉପବାସ କ୍ଳିଷ୍ଟ ଅନ୍ତର, ଦୁଇଟି ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ଆତ୍ମାର ଉନ୍ମୁଖତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଏହି ମିଳନ ମୂଳରେ ସୃଷ୍ଟିର ଚିରନ୍ତନ ସତ୍ୟ ନିଜର ଜୟ ଘୋଷଣା କରିଛି । ଦୁଇଟି ସମଦୁଃଖୀ, ସମବୟସୀ ଆତ୍ମାର ବନ୍ଧନ ମୂଳରେ ଏକ ବନ୍ଧନହୀନ ଗ୍ରନ୍ଥି ଉଭୟଙ୍କ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ସାରିଛି ।

କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥି ଅଧିକ ଦୃଢ଼ତର ହେଲା ସେହିଦିନ, ଯେଉଁଦିନ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଧରି ଗୋଟିଏ ନବଜାତକ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅଙ୍କ ମଣ୍ଡନ କଲା । ପ୍ରିୟନାଥ ଆଜିଯାଏ ନିଜକୁ କେବଳ ସ୍ୱାମୀ ରୂପେ କଳ୍ପନା କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ନବ ଜାତକଟିକୁ ଧରି ପ୍ରକୃତରେ ଆଜି ପ୍ରେମଲତା ଆଜି ତାଙ୍କୁ ପିତୃତ୍ୱ-ଗୌରବରେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ପ୍ରିୟନାଥ ଆଜି କେବଳ ଜଣେ ସ୍ୱାମୀ ନୁହନ୍ତି, ପିତା ମଧ୍ୟ । ଏ ସଂସାରରେ ତାଙ୍କର ପିତୃତ୍ୱ-ସ୍ମାରକ ସନ୍ତାନଟିଏ ଅଛି । ଆଜି ସେହି ସନ୍ତାନର

ଅନୁଦାନୀ ତାଙ୍କର ଶଯ୍ୟା ସଙ୍ଗିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ବିଧବା ମା'ର ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁଯାୟୀ ପୁଣିଥରେ ନୂତନ ସାଂସାରିକ ବନ୍ଧନରେ ଛନ୍ଦି ହେବା ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଆଜିକାଲି ପ୍ରିୟନାଥ ବିରକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରି ମା'ର ଚିଠି ଗୁଡ଼ିକୁ ଦୂରକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେବା ସ୍ୱଭାବିକ ।

ମାତ୍ର ଅପରପକ୍ଷରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ମନର ସନ୍ଧାନ ରଖିବାକୁ ନିର୍ବୋଧ ପ୍ରିୟନାଥ ଚେଷ୍ଟା କରି ନାହାନ୍ତି । ସେ ନିଜ ମନର ଅଭିନବ ସନ୍ଧାନ ଫଳରେ ଏତେଦୂର ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ, ବିଭ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ଯେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ-ପରିଚୟ ଲାଗି ମୂଳରୁ ଚେଷ୍ଟିତ ନ ଥିଲେ । ଯାହାଙ୍କୁ ସେ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁତ୍ର ରୂପେ କଳ୍ପନା କରି ଆନନ୍ଦର କୁହେଳି ସନ୍ତରଣରେ ବ୍ୟସ୍ତ, ସେମାନେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସ୍ୱତ୍ୱକୁ କେତେଦୂର ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ? ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅଯାଚିତ ଅନୁଗ୍ରହ ମୂଳରେ ତାଙ୍କର କେତେ ପରିମାଣ ଅନ୍ତରିକତା ନିହିତ ଅଛି, ତାହା ସରଳ ବିଶ୍ୱାସୀ, ନିର୍ବୋଧ ପ୍ରିୟନାଥ ମାପିଛନ୍ତି କି ? ସେ ତ ନିଜ ଜୀବନର ଅପୂର୍ବ ସାଫଲ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦ-ବିଭୋର । ଅନ୍ତର ତଳର ଅଭିନବ ଆବିଷ୍କାର ଜନିତ ଆନନ୍ଦ, କୃତୀପଣା ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ମନକୁ ମତୁଆଲା କରି ଦେଇଛି । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ମନର ସନ୍ଧାନ ରଖିବାକୁ ତାଙ୍କର ଅବସର କାହିଁ ?

ପ୍ରିୟନାଥ ଅହେତୁକ ଆନନ୍ଦରେ ବିଭୋର ହୋଇ ବେଳେ ବେଳେ ନୀରବ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଅନାଇ ରହନ୍ତି । ପ୍ରେମଲତା ନିଜର ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ ଆଜିକାଲି ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ । ନିଜ ଶିଶୁଟିର ଯତ୍ନ ନେବାରେ, ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ପ୍ରତି ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବାରେ, ଆଉ ଶାଶୂ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ସେବାରେ ତାଙ୍କର ଦିନ ଗୁଡ଼ାକ କେତେବେଳେ କଟି ଯାଉଛି, ତାହା ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ

ରଖି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ, ଦାସୀଙ୍କୁ ଧରି ସେ ନିଜ ସଂସାରର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ତାଙ୍କର ଅବସର ନାହିଁ ।

ସଂସାରର ବହୁବିଧ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲାବେଳେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ଅବାଞ୍ଛିତ, କୌତୂହଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ତାଙ୍କ ଉପରେ ନିବଦ୍ଧ ଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ, ସେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସହିତ ଦୃଷ୍ଟି ବିନିମୟ କରି ହସି ଦିଅନ୍ତି । ଯାହାକର କୃତଜ୍ଞତା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହସ । ତା' ପରେ ଶୀଘ୍ର କ୍ଷିପ୍ର ଗତିରେ ସେଠାରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରେ ମନୋନିବେଶ କରନ୍ତି ।

ଆଜିକାଲି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ କ୍ୱଚିତ ଏକାକିନୀ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରିୟନାଥ ଭେଟନ୍ତି । ଦିନରାତି ସବୁବେଳେ ସେ ପ୍ରାୟ ଶାଶୂ, ଶଶୁର, ସ୍ୱାମୀ, ନଣନ୍ଦ କିମ୍ବା ଚାକର, ଦାସୀ ଗହଣରେ ସଂସାରର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଏକାନ୍ତରେ ଭେଟିବାର ସୁଯୋଗ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଘଟେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ତାଙ୍କର ଉପବାସ କ୍ଲିଷ୍ଟ ତରୁଣ ବୁକୁତଳେ ପ୍ରିୟନାଥ ବେଳେ ବେଳେ ଗୋଟାଏ ଅଦୃଶ୍ୟ କଣ୍ଟକର ଅସହ୍ୟକର ପୀଡ଼ା ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ।

ପରକ୍ଷଣରେ ସେ ନିଜ ହୃଦୟକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ପ୍ରେମଲତା ଓ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସମ୍ପର୍କ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି, ତାହା ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶନୀୟ ନୁହେଁ । ତା'ଛଡ଼ା କୁଳ ସନ୍ତାନର ଅବାଞ୍ଛିତର ପ୍ରେମଲତା ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସାରର ଝଞ୍ଜାଳରେ ଛନ୍ଦହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ପୁଣି ଶାଶୂ ଶଶୁର, ସ୍ୱାମୀ, ନଣନ୍ଦ, ଆତ୍ମୀୟ ପରିଜନ ବେଷ୍ଟିତା ହୋଇ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସହିତ ଏକାନ୍ତରେ ଆଳାପ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଉ ନାହାନ୍ତି । ଏପରି

ସ୍ଥଳେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଭିମାନ କରିଯାଇ ନ ପାରେ । ନିର୍ବୋଧ, ସରଳ ପ୍ରିୟନାଥ ନିଜ ମନର ଅବସାଦ, ବିମର୍ଷତାକୁ ନିଜ ହାତରେ ପୋଛି ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ।

ଶିଶୁଟିର ଶୟନ କକ୍ଷରେ କେହି ନ ଥିଲା ବେଳେ ପ୍ରିୟନାଥ ବେଳେ ବେଳେ ଚୋରପରି ନୀରବ-ଶଙ୍କିତ ପଦରେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । କୌତୁହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ନିଦ୍ରିତ ଶିଶୁଟିର ଅଙ୍ଗ ଲେହନ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର କେବଳ ସେତିକରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ତୃପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ଧୀର-କମ୍ପିତ କରପଲ୍ଲବରେ ଶିଶୁଟିର ନବନୀତ କୋମଳ ଅଙ୍ଗ ସ୍ପର୍ଶ କରନ୍ତି । ଅତି ସେହି ସ୍ପର୍ଶ ଫଳରେ ତାଙ୍କର ଗାତ୍ର ରୋମାଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଉଠେ, ଅନ୍ତରରେ ଶିହରଣ ଖେଳିଯାଏ । ସେ ନିଜକୁ ଅତି ଆୟତ୍ତାଧୀନ କରି ରଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନାରେ ଉନ୍ମାଦପରି ସେ ଶିଶୁଟିକୁ ଶୂନ୍ୟେ ଶୂନ୍ୟେ ଉଠାଇ ଆଣି ନିଜର ବକ୍ଷତଳେ ଜକାଇ ଧରନ୍ତି । ତା'ର କୋମଳ ଗଣ୍ଡଦେଶ, କପୋଳରେ ଅଜସ୍ର ଚୁମ୍ବନ ଢାଳି ନିଜର ଅତୃପ୍ତ ପ୍ରାଣକୁ ଶୀତଳ କରନ୍ତି ।

ସହସା ପୁରୁଷ ହସ୍ତର ରୁକ୍ଷ ସ୍ପର୍ଶ, ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ସ୍ନେହ ପ୍ରକାଶ ଜନିତ ଅଶ୍ଳେଷ ପୀଡ଼ନ ଫଳରେ ନିର୍ବୋଧ ଶିଶୁଟି ଚିତ୍କାର କରି କାନ୍ଦି ଉଠେ । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସମ୍ବିତ୍ ଫେରିଆସେ । ସେ ଶଙ୍କିତ ଦୃଷ୍ଟି ତୋଳି କନ କନ ହୋଇ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଥରେ ଚାହିଁ ବ୍ୟସ୍ତ ଚଞ୍ଚଳ ଭଙ୍ଗୀରେ ଶିଶୁଟିକୁ ଶେଯରେ ଶୁଆଇ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରେମଲତା କ୍ଷିପ୍ର ପଦକ୍ଷେପରେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି ଧରା ପଡ଼ିଯାଏ । ତାଙ୍କର ଅସହାୟ ଭଙ୍ଗୀ ଓ ଶଙ୍କିତ ଚଞ୍ଚଳ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରେମଲତା ମୁହଁରେ ଅଞ୍ଚଳ ମାଡ଼ି ହସନ୍ତି । ଧୀର ଅସ୍ପଷ୍ଟ କଣ୍ଠରେ କହନ୍ତି—"କହୋ ଚୋର । ଲୁଚେଇ

ଲୁଚେଇ କ'ଣ କରୁଛ ? କ'ଣ ବାପ-ପୁଅ ଶଲ୍ଲା ଶଲ୍ଲି ହେଉଛ ? ନା ଏକାନ୍ତରେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଗୋପନୀୟ ପରାମର୍ଶ ଚାଲିଛି ?"

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅଧର କୋଣରେ ଅପରାଧୀର ସଲଜ ହସ । ସେ ନୀରବରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଉପରୁ ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ଶିଶୁଟିକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାଲାଗି ସେ ସଂକୋଚ ବୋଧ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମାନସିକ ଚଞ୍ଚଳତା ଆଉ ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୃଦୟ ଏହା ମୂଳରେ ଅନ୍ତରାୟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ ।

ମା'ଙ୍କ କଣ୍ଠଧ୍ୱନି କିମ୍ବା ମା'ଙ୍କ ଅପୂର୍ବ ମଧୁର ଅଂଗଗନ୍ଧ ଶିଶୁଟି ଉପଲବ୍ଧି କଲାପରି ମନେ ହୁଏ । ଯେପରି ମନେହୁଏ, ସେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତି ସୂଚନା ପାଇଛି । ମାତ୍ର ତାଙ୍କର କୋଳ-ସ୍ପର୍ଶ ନ ପାଇ ସେ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଅଧିକ କଣ୍ଠ ଫଟାଇ କ୍ରନ୍ଦନ କଲା । ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ –"ଦିଅ ପ୍ରିୟନାଥ ! ମୋ କୋଳକୁ ଦିଅ । ତୁମେ ତାକୁ ବୋଧ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମର ସେ କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ତୁମେ ସୃଷ୍ଟି କରିପାର, ମାତ୍ର ପାଳନ କରି ପାର ନାହିଁ । ଦିଅ ତାକୁ, ମୋ କୋଳକୁ ଦିଅ...... ।"

ପ୍ରେମଲତା ହସ୍ତ ପ୍ରସାରଣ କରି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ବକ୍ଷ ଦେଶରୁ ଶିଶୁଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ମାତା ଅଙ୍ଗର ମଧୁର ଗନ୍ଧ ଆଉ ବକ୍ଷର କୋମଳ ସ୍ପର୍ଶ ଲାଭରେ ଶିଶୁଟି ଅଷ୍ଟପ୍ରହରୂପେ କ୍ରନ୍ଦନରୁ ବିରତ ହେଲା । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅଧରରେ ବିଜୟିନୀର ସନ୍ତୋଷ ସୂଚକ ହାସ୍ୟ ଫୁଟିଉଠିଲା । ସେ କହିଲେ—"କ'ଣ ଭାବୁଛ, ପ୍ରିୟନାଥ ! ମୋ ପ୍ରତି କ'ଣ ତମର ହିଂସା ଜାତ ହେଉଛି...... ?"

"ହିଂସା ? କାହିଁକି ?" ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ବିସ୍ମୟ ।

—"ତୁମେ ଯେତେ କୃତ୍ରିମ ବିସ୍ମୟ ପ୍ରକାଶ କର ଅଭିନୟ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ତୁମର ମନୋଗତ ଭାବ ମୋ ନିକଟରେ ଗୋପନୀୟ ନୁହେଁ । ମୁଁ ଠିକ୍ ବୁଝିଛି, ନିଜ ସନ୍ତାନଟି ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରକାଶ କରିବା ବାଟରେ ତୁମେ ଏଠାରେ ନାନା ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛ । ତୁମ ମନରେ ଭୟ ଓ ସଂକୋଚ ଜାତ ହେଉଛି । ତେଣୁ ତୁମେ ନିଭୃତରେ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋତେ ହିଂସା କରୁଛ । କାରଣ ତୁମର ସନ୍ତାନଟିକୁ କୋଳରେ ଧରି ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ମୁଁ ପାଇଛି । ସେତିକି ସୌଭାଗ୍ୟ ତୁମର ଆସିନାହିଁ ବୋଲି ତୁମ ମନରେ ଅହେତୁକ ଧାରଣା ଜନ୍ମିଛି ।"

—"ଅହେତୁକ ଧାରଣା ! ତା' ମୂଳରେ କ'ଣ ଏତେ ଟିକିଏ ସତ୍ୟତା ନାହିଁ ?"

—"ବାସ୍ତବତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହୁଏତ ଅଛି । ମାତ୍ର ସେଥିଲାଗି ତୁମେ ମନେକ୍ଷୁଣ୍ଣ କରୁଛ କାହିଁକି ପ୍ରିୟନାଥ ? ଏହା ଫଳରେ ତୁମର ମାନସ-ରାଜ୍ୟରେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟିବ ଆଉ ବ୍ୟବହାରରେ ଅକାରଣ ଅଭାବନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ତା' ଦ୍ୱାରା ତୁମେ ମାନସିକ ଅଶାନ୍ତି ଭୋଗିବ । ଆଉ ତା' ଫଳରେ ଆମର ସମ୍ପର୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ କୌଣସି ଅସତର୍କ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଉଭୟଙ୍କ ଜୀବନ ଛାରଖାର କରିଦେବ ।"

—"ମୋତେ ତୁମେ କ'ଣ କରିବାକୁ କହୁଛ ପ୍ରେମ ?" ପ୍ରିୟନାଥ ଅସହାୟ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ ।

—"ତୁମେ ସହଜ ସାଧାରଣ ହୁଅ ପ୍ରିୟନାଥ । ଏପରି ଭାବପ୍ରବଣ ହୃଦୟ ଧରି ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ତୁମେ ସହଜ ସରଳ

ଗଡ଼ରେ ଅଟେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ପଦେ ପଦେ ପରାଜୟର ଗ୍ଲାନି ଆଉ ଅସନ୍ତୋଷ ତୁମକୁ ପଥଭ୍ରଷ୍ଟ କରିବ । ତୁମେ ନିର୍ବିକଳ୍ପ ଭଙ୍ଗୀରେ ତୁମର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଅ । ତୁମ ବ୍ୟବହାରରେ କାହାରି କିଛି ସନ୍ଦେହ କରିବାର ଅବକାଶ ନଥାଉ ।"

—"ମାତ୍ର ତା' ଫଳରେ ମୋର ଦଗ୍ଧ ହୃଦୟ ଶୀତଳ ହେବ କି ? ମୋର ପ୍ରାଣର କ୍ଷୁଧା ତୃପ୍ତି ଲଭ କରିବ କି ?"

—"ଦେଖ ପ୍ରସୂନାଥ, ତୁମେ ତରୁଣ ସୁଲଭ ଭାବପ୍ରବଣତା ଜନିତ ନିତାନ୍ତ ଅବାନ୍ତର କଥା ଉତ୍ଥାପନ କରୁଛ । ମୁଁ ବୁଝି ପାରୁଛି, ତୁମେ ତୁମର ସନ୍ତାନ ପ୍ରତି କିଛି ଆନ୍ତରିକତା, କିଛି ସ୍ନେହ ମମତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ଲାଗି ଛଟପଟ ହେଉଛ । ମାତ୍ର ସେତିକି ପ୍ରକାଶ ମୂଳରେ ମୁଁ ତ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା ସୃଷ୍ଟି କରିନାହିଁ । ତୁମେ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ, ଅକୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତରେ ଶିଶୁଟି ପ୍ରତି ବାତ୍ସଲ୍ୟ ମମତା ଢାଳିଦେଇ ତୃପ୍ତିଲଭ କରିପାର । ମାତ୍ର ତା' ଫଳରେ ସଂସାରର ସନ୍ଦେହ ସୂଚକ ଭ୍ରୁକୁଟୀ ଯେପରି ଜାତ ନହୁଏ, ସେଥିଲାଗି ତୁମକୁ ସତର୍କ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।"

ଶିଶୁଟିର କ୍ରନ୍ଦନ ଶୁଣି ଶାଶୁ ଜାନକୀ ଦେବୀ ବେପେଇ ଘରୁ ଉଠି ଅସି ଥିଲେ । ହଠାତ୍ ଶାଶୁଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବରେ ପ୍ରେମଲତା ସଂଯତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଜାନକୀ ଦେବୀ କହିଲେ—"କ'ଣ ସତର୍କ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ କି ବୋହୂ ?"

କ୍ଷୀପ୍ର ହସ୍ତରେ ମଥାରେ ଓଢ଼ଣା ଟାଣି ପ୍ରେମଲତା କହିଥିଲେ —"ଛୁଆ-ପିଲଙ୍କୁ ପାଳିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଣ୍ଡାବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ଶିଶୁଟିଏ ଜନ୍ମହେଲେ ତା'ର ନାନାଦି ଅମଙ୍ଗଳ ପ୍ରତି ଘରର ମା' ଜେଜମା ପ୍ରଭୃତି କିପରି ସର୍ବଦା ସତର୍କ ରହୁଥାଆନ୍ତି ସେହି କଥା କହୁଥିଲି......।"

ଜାନକୀ ଦେବୀ ପାକୁଆ ପାଟି ବିସ୍ତାର କରି ହସିଥିଲେ । କହିଲେ — "କହ ନାହିଁ ପୁଅ, ଖାଲି ଜଂଜାଳ । ସବୁବେଳେ ପିଲା ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବାକୁ ହୁଏ......ଶୁଣିବ ପୁଅ, ଏହି ମୋ ପୁଅ ସତିଆ କଥା......ଅବିକା ସିନା ଜଜ୍ ସାହେବ ହେଇଛି...... ଧନେ ତ ପିଲା ଥିଲା......ହଁ, ସେତେବେଳେ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ଗୁଡୁଣ୍ଡିଲାଣି....,ସେଦିନ ଗୁଡଗୁଣୀଟା ବଜାରକୁ ଯାଇଛି ଦାଣ୍ଡକ ଲାଗି ମୁଁ ଗାଈଆଘରକୁ ଗଲି । ଫେଣୁ ଆସି ଦେଖି, ପୁଅଟା ଗି ମୁଣ୍ଡ ଘଣ୍ଟାରକଟା କରୁଛି......ପାଟି ଭିତରୁ ମେଞ୍ଚାଏ ।"

ସମସ୍ତେ ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ମାନସ ଆକାଶରେ ହଠାତ୍ ଉଇଁ ଥିବା ମେଘ ଖଣ୍ଡିକ ଭାସିଗଲା । ସେ ସହଜଭାବରେ ନିଃଶ୍ୱାସ ନେଲେ । ଅଜ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୃଦୟ ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ସରଳ କଥା ସ୍ରୋତରେ ବିଧୌତ ହୋଇ ନିର୍ମଳ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

— ଆଠ —

ଧନଗୁଣ୍ଡିକ ବାପର ଅଳସ ମନ୍ଥର ଗତିରେ ଅତିବାହିତ ହେଲାପରେ ପ୍ରିୟନାଥ ବୋଧ କରୁଛନ୍ତି । ଯେପରି ନିଷ୍ପ୍ରାଣ ଅଜ କରୁଣ ଏହି ଧନଗୁଣ୍ଡିକ । ଏଠି ଟିକିଏ ସଜୀବତା, ଏଠି ଟିକିଏ ସରସତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉ ନାହିଁ । କମିତ ଉତ୍ସାହହୀନ, ନୂତନତାବିହୀନ, ନୀରସ, ଅସୁସ୍ଥକର ହୋଇ ଉଠିଛି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସମସ୍ତ । କଟକର ନାଲି ସଡ଼କର ଧାବମାନ ଦଦାଣ୍ଡି ବଗିଗାଡ଼ି ସଂଲଗ୍ନ ଘୁରିଙ୍କା ଖଚଗାଁଟି ମାଲିକର ଅପରୁ, ଅଭ୍ୟାଗ୍ରର କମ୍ପା ଅର୍ଦ୍ଧାହାରରେ ହଠାତ୍ ମରିଯାଇଁ ତା'ର ଦୁର୍ବିସହ ଜୀବନରୁ ମୁକ୍ତି ପାଏ ନାହିଁ । କମ୍ପା କଟକ ଦାଣ୍ଡରେ ଜୀଇଲା ପରି ଜୀଇ

ଛୁଟେନ ନାହିଁ । କଚୁଆନର ଚାବୁକ୍ ମାଡ଼ରେ ଯେତିକି ବେଗରେ ଦୌଡ଼ିପାରେ, ଚାବୁକ୍ ନବାଜିଲେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ବେଗରେ ଦୌଡ଼େ । ଠିକ୍ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ — ଠିକ୍ ଏ ନୂତନତ୍ୱ ନାହିଁ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସଂସାରରେ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରିୟନାଥ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ବଗି ଗାଡ଼ିର ଖଚର ସହିତ ତୁଳନା କରନ୍ତି ।

ବର୍ଷକ ତଳେ ଏହି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସଂସାରରେ ସେ ଜୀବନର ନୂତନ ଆସ୍ୱାଦନ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ-ପିଷ୍ଟ, ଅନାହାର କ୍ଲିଷ୍ଟ ନିଷ୍ପ୍ରାଣ ଜୀବନ ରୂପ ରସ ଗନ୍ଧରେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିଥିଲା । ପୁଷ୍ପର ସୌରଭ ସମ, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟସମ ଜୀବନଟା ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଜୀବନଟା ଏଡ଼େ ମଧୁର, ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ତାହା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରିୟନାଥ ଉପଲବ୍ଧି କରିନଥିଲେ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଜୀବନ ଯେପରି ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ କାଞ୍ଚନରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ଅଥଚ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ପରେ କାଞ୍ଚନର ସେହି ନୟନ ପ୍ରୀତିଦ ଅପୂର୍ବ କାନ୍ତି ଲିଭିଗଲା କିପରି ? ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଜୀବନ ଏପରି ଦୁର୍ବିସହ ହୋଇ ଉଠିଲା କାହିଁକି ?

ଆଜିକାଲି ପ୍ରେମଲତା ଆଉ ଧରି ଛୁଇଁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ଏହି ହତଭାଗ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଟି ସହିତ ଲୁଚକାଳି ଖେଳ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସମ୍ମୁଖକୁ ଅତି ବେଶୀ ଏକାକିନୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଯେପରି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଏଡ଼େଇ ଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ହଠାତ ଏକାକିନୀ ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ପଡ଼ିଗଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟସ୍ତତାର ଅଳିକର ସେଠାରୁ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି ।

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଏହି ନିର୍ମମ ବ୍ୟବହାର

ଶୈଳସମ ଭାରି ହୁଏ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅଡ଼େଇ ହେବା ଭାବ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଧରା ପଡ଼ୁଛି । ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅନାଦର ବ୍ୟବହାର ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ବେଳେବେଳେ ସେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଭିମାନ କରନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ଉଠେ, ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ଉଭୟଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ-ରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଦେଇ ସମସ୍ତ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିଦେବେ ! ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରତଳେ କୁହୁଳୁଥିବା ଦୁର୍ବିସହ ଅଶାନ୍ତିର ନିର୍ବାଣ ଆଣିଦେବେ ।

ପ୍ରିୟନାଥ ନିଜ ମନର ନିଆଁରେ ନିଜେ ଜଳି ପୋଡ଼ି ଦଗ୍ଧ ହେଲେ । ସ୍କୁଲ ଯିବା ଲାଗି ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ନାହିଁ – କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ଶରୀରରେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ । ନିରୁତ୍ସାହିତ ମନର ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଫଳରେ ସେ ପଙ୍ଗୁ ଅଥର୍ବ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଅନ୍ତରର ଉତ୍ସାହ, ଉଦ୍ଦୀପନା, ସାମର୍ଥ୍ୟ ସବୁ ସେ ହରାଇ ବସିଲେ । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ମନର ଅବସ୍ଥା ଏହି ସ୍ତରରେ ଥିଲା ବେଳେ ହଠାତ୍ ଦିନେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ ନିର୍ଜନ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସହିତ ଭେଟ ହେଲା । ଫସଲ ଅମଳ କରିବା ସମୟ ଆସିଥିବାରୁ ଭାଗଚାଷୀ ଓ ସଞ୍ଜାଦାରମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଶସ୍ୟ ଆମଦାନି କରିବା ଲାଗି ଶାଶୁ ଶଶୁର ଯାଇଛନ୍ତି । ସ୍ୱାମୀ ଓ ନଣନ୍ଦ କଲେଜ ଓ ସ୍କୁଲକୁ ଯଥାରୀତି ବାହାରି ଗଲେଣି । ଝିଅ ପିଆ ସାର୍ ନବୀନ ଯୌବନା ରଙ୍ଗ ରୁକ୍‌ମଣୀ ଖଣ୍ଡିକଢ଼ା ଦେବାକୁ ବାହାରି ଗଲେଣି । ଏହି ଅବସରରେ ପ୍ରିୟନାଥ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଶୟନ କକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।

ପଲଙ୍କ ସଂଲଗ୍ନ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଟିଏ ଶଯ୍ୟାରେ ଛ' ମାସର ଶିଶୁ ଦେବଦତ୍ତ ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଛି । ପ୍ରେମଲତା

ପଲଙ୍କ ଉପରେ ବସି ଶିଶୁଟି ଲାଗି ଖଣ୍ଡିଏ ସ୍ୱେଟର ବୁଣୁଥିଲେ । ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଆକସ୍ମିକ ଆବିର୍ଭାବରେ ସେ ଚମକିପଡ଼ିଲେ । ହଠାତ୍ ଏ ଉପସର୍ଗ କିପରି ଜୁଟିଲା ! ମନର ବିରକ୍ତିକୁ ମନରଖା କୃତ୍ରିମ ହସରେ ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇ ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ "ଆରେ, ତୁମେ କ'ଣ ଆଜି ସ୍କୁଲକୁ ଯାଇ ନାହଁ ମାଷ୍ଟରବାବୁ ! କଣ ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ ?

ପ୍ରେମଲତା ଆଜିକାଲି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ମାଷ୍ଟରବାବୁ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ନାମଧରି ସମ୍ବୋଧନ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଆଜି ଆଉ ନାହିଁ । ଏହା ପ୍ରିୟନାଥ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆଜିର 'ମାଷ୍ଟରବାବୁ' ସମ୍ବୋଧନରେ ସେ ବିଶେଷ ମନୋକ୍ଷୁଣ୍ଣ ନକରି କହିଲେ—"ହଁ, ଦେହଟା ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ । ତେଣୁ ସ୍କୁଲକୁ ନ ଯାଇଁ ତୁମ ପାଖକୁ ଆସିଲି ପ୍ରେମ ।"

ହଠାତ୍ ଅଷାଢ଼ ଆକାଶରୁ ଅଶନି ପାତର ଦାରୁଣ ଚମକ ଲାଗିଲା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସ୍ନାୟୁତଳେ । ପ୍ରିୟନାଥ ତା' ହେଲେ ଗୋଟାଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଧରି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଏହି ନୀରବ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଆସିଛନ୍ତି । ନିର୍ଜନ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରେମଲତା ଏହି ରୁକ୍ଷ ସ୍ୱଭାବ ସମ୍ପନ୍ନ ପୁରୁଷଟି ନିକଟରେ ଟିକିଏ ବିଚଳିତା ହୋଇ ଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରତଳ ଗୋଟାଏ ଅନାଗତ ଆଶଙ୍କାରେ ଆଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ଯଥା ସମ୍ଭବ ନିଜର ଶଙ୍କା-କମ୍ପିତ ଅନ୍ତରକୁ ସଂଯତ କରି କଣ୍ଠରେ ବିସ୍ମୟ ଫୁଟାଇ ପଚାରିଲେ—"ମୋ ପାଖକୁ ? ତୁମେ ଖାଲି ନିର୍ବୋଧ ନୁହଁ ମାଷ୍ଟରବାବୁ, ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ । ତୁମର ଅବାନ୍ତର କଥା ବୁଝିବା ନିହାତ କଷ୍ଟକର ।"

—"ମୋ କଥା ତୁମେ ବୁଝୁଛ ପ୍ରେମ ! ନୀରବ ନିର୍ଜନ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଆଜି ମୁଁ ନୂଆ ହୋଇ ତୁମ ନିକଟକୁ ଆସିନାହିଁ ଯେ,

ତୁମେ ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏମିତି କେତେଟା ବିଗତ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ମୁଁ ତୁମ ଶୟନ କକ୍ଷରେ ଆଉ ତୁମେ ମୋ ଶୟନ କକ୍ଷରେ କଟାଇଛେଁ । ଆଜି ହଠାତ୍ ମୁଁ ତୁମ ନିକଟରେ ଦୁର୍ବୋଧ ହୋଇ ଉଠିଲି କିପରି ?”

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ କାମନାର ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନି । ମୁଖ ଗମ୍ଭୀର ଆଉ ଅଧର ପ୍ରାନ୍ତ ଶୁଷ୍କ ବିବର୍ଣ୍ଣ । ଦୁରନ୍ତ କାମନାର ଏହି ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ଅଗ୍ନିଶିଖା ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରେମଲତା କ୍ରମେ ଝାଉଁଳି ପଡ଼ିଲେ । ଗୋଟାଏ ଅନାଗତ ଆଶଙ୍କାରେ ତାଙ୍କର ନିଶ୍ୱାସ ଦ୍ରୁତତର ହେଲା । ସେ ଯଥା ସମ୍ଭବ ନିଜକୁ ସଂଯତ କରି କହିଲେ—“ମାଷ୍ଟରବାବୁ, ତୁମ ମନର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ନୁହେଁ । ଯାଅ, ତୁମ ଘରେ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ କରିବ । କୌଣସି ଅବାଞ୍ଛିତ ଅମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଥମେ ତୁମର ମନର ଅବସ୍ଥା ସହଜ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ପଥକୁ ଆଣିବା ଉଚିତ—।”

ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଝଲକାଏ ତପ୍ତ ରକ୍ତ ଉଠି ଆସିଲା । ସେ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନାରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଗତିରେ ଉଠିଯାଇ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଶିରୀଷ କୋମଳ କର ପଲ୍ଲବକୁ ଚାପି ଧରିଲେ । ଆଉ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରେମଲତା ଅତି ସଂହାରକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରି ଗୋଟାଏ ଝଟକାରେ ନିଜର ହସ୍ତ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ କବଳରୁ ମୁକ୍ତ କଲେ । ଆଉ ଦର୍ପିତ ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲେ—“ତୁମେ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏଠାରୁ ବାହାରି ଯାଅ ମାଷ୍ଟରବାବୁ । ନଚେତ୍ ବିପଦର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ — ।”

ସହସା ପ୍ରିୟନାଥ ସମ୍ବିତ୍ ଫେରି ପାଇଲେ । ସେହି ତନ୍ୱୀ ସୁନ୍ଦରୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ପ୍ରଳୟଙ୍କରୀ କରାଳମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନରେ ଭୟପାଇ ସେ ଦୁଇ ପାହୁଣ୍ଡ ପଛକୁ ଘୁଞ୍ଚି ଆସିଲେ । ତା'ପରେ ସାହସ

ଯନ୍ତ୍ରଣାକର କହିଲେ – 'ମୁଁ ବୁଝୁଛି ପ୍ରେମ । ତୁମର ଆଉ ମୋ ଠାରେ ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ତୁମର କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି……ତୁମର ଯୋଜନା ସଫଳତା ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଛି । ମଦିରାଶୂନ୍ୟ ପାତ୍ର ପରି ତୁମେ ଏଣିକି ମୋତେ ଫିଙ୍ଗିଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛ । ମୋତେ ନିଷ୍ପେଷିତ କରି ମୋ ଜୀବନର ସବୁ ରସ ନିଗାଡ଼ି ଚପୁଡ଼ି ଉପଭୋଗ କରି ସାରିବା ପରେ ମୋତେ ସମ୍ବଳହୀନ ରିକ୍ତ କାଙ୍ଗାଳ ରୂପେ ସାଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ଛାଡ଼ିଦେବା ତୁମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।"

—"ନା, ମାଷ୍ଟରବାବୁ ! ତୁମକୁ ରିକ୍ତ କାଙ୍ଗାଳରୂପେ ଦେଖିବାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ । ତେଣୁ ତୁମକୁ ମୋର ଅଯାଚିତ ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ଗୌରବ ମୁଁ ଦେଇଛି । ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ମଣିଷରୂପେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ତୁମର ଯାହା ଲୋଡ଼ା ମୁଁ ଅକୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତରେ ଦେଇପାରେ……।"

"ମୁଁ ଯଦି କହେ, ତୁମ ଛଡ଼ା ମୋର ଆଉ କିଛି ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ— ।"

" ମୁଁ କହିବି, ତୁମେ ନିର୍ବୋଧ ମାଷ୍ଟରବାବୁ ! ତୁମ ଆଉ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ସାମାଜିକ କିମ୍ବା ଆଇନଗତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ତୁମ ଆଉ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଆଉ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ବିରାଟ ପାର୍ଥକ୍ୟ । ତା'ଛଡ଼ା ମୁଁ ବିବାହିତା । ଅଶେଷ ଯଶୋଗୁଣ ସମ୍ପନ୍ନ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ ସ୍ୱାମୀ ମୁଁ ପାଇଛି । କି ବିଭବ ଆଶାରେ ମୁଁ ମୋର ସମସ୍ତ ସୁଖ ସୌଭାଗ୍ୟକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକର ହସ୍ତ ଧାରଣ କରିବି ?"

"ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ସେ ବିଭବକୁ କ'ଣ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ପ୍ରେମ ? ସେତିକି ଚିହ୍ନିବା ମୂଳରେ ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧିର ଆବଶ୍ୟକତା ତାହା ବର୍ଷକ ପୂର୍ବେ ତୁମର ଆସିଥାନ୍ତା ।"

—"ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ମାଷ୍ଟରବାବୁ, ତୁମର ବେଶକ୍ତ ପୌରୁଷ ଅଛି । ବର୍ଷକ ପୂର୍ବେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଲାଗି କାଙ୍ଗାଳଣୀ ସାଜିଥିଲି, ବର୍ଷକପରେ ତା'ର ଆବଶ୍ୟକତା ଆଉ ଅନୁଭବୁନାହିଁ ।"

—"କାରଣ ସେ ଶବ୍ଦ ତୁମେ ପାଇ ସାରିଛ......ସେ ଅବଶ୍ୟକତା ତୁମର ପୂରଣ ହୋଇ ସାରିଛି......।" ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ବଦ୍ରୂପ ।

—"ଠିକ୍ ବୁଝିଛ ମାଷ୍ଟର ବାବୁ । ସେ ଅବଶ୍ୟକତା ମୋର ଆଉ ଅନୁଭବୁନାହିଁ । ତେଣୁ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକର ହାତଧରି ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ପୁଣି କାଙ୍ଗାଳଣୀର ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ବାହାରିବି, ଏପରି ନିର୍ବୋଧ ମୁଁ ନୁହେଁ ।"

—"ନା, ପ୍ରେମ । କିଏ କହେ ତୁମେ ନିର୍ବୋଧ ? ତୁମେ ଅସୀମ ଚତୁର ! ଖାଲି ଚତୁର ନୁହେଁ, ଏକାନ୍ତ ନିଷ୍ଠୁର । ମାତ୍ର ପ୍ରେମ, ତୁମର ଅସୀମ ଚତୁରତା ମଧ୍ୟ ମୋର ସାମାନ୍ୟ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ପାଣିଫାଟି ଯିବ. ଏ ଧାରଣା ପ୍ରତି ତୁମେ ସଚେତନ ଅଛ ? ସାମାନ୍ୟ ଇଙ୍ଗିତରେ ମୁଁ ତୁମର ସୁଖର ସଂସାର ଛାରଖାର କରିଦେଇ ପାରେ, ଏ କଥା କେବେ ଭାବିଛ ?"

ହଠାତ୍ ପ୍ରେମଲତା ଖିଲ୍ ଖିଲ୍ ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ । ମାୟାବିନୀର ବଦ୍ରୂପଭୋଳା ଅସହ୍ୟଂକର ହସ । କହିଲେ—"ମୋ ସଂସାର ଛାରଖାର ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତୁମେ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଜେଲ୍ ହତା ମଧ୍ୟରେ ଘଣ୍ଟା ଗଣୁଥିବ ମାଷ୍ଟରବାବୁ ! ତୁମ ଅବ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିଥିବା ସମ୍ପର୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ରହସ୍ୟ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ଉଦ୍ଘାଟିତ ହେଲେ ମୋ ଜୀବନର ଯେଉଁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟିବ ବୋଲି ତୁମେ କଳ୍ପନା କରୁଛ, ତାହା ଅର୍ଥହୀନ ଅଳୀକ କଳ୍ପନା ।

ଅଭିଜାତ୍ୟର ଅସୀମ ଶକ୍ତି, ଦୁରନ୍ତ ପ୍ରଭାବ ସମ୍ମୁଖରେ ତୁମର କଳ୍ପନା ଧୂଆଁ ପରି ମିଳେଇ ଯିବ । ଆଜି ଅଭିଜାତ-ସମ୍ଭୂତା, ସବ୍‌ଜଜ୍ ପତ୍ନୀର ସମ୍ମାନହାନୀ ଅଭିଯୋଗରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ତୁମକୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଅମଙ୍ଗଳର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ମାଷ୍ଟରବାବୁ ! ତେଣୁ ଜଣେ ହିତାକାଙ୍‌କ୍ଷୀ ବନ୍ଧୁ ରୂପେ ମୁଁ ତୁମକୁ ଏତିକି ଉପଦେଶ ଦେବି ଯେ, ଏପରି ଅପଚେଷ୍ଟାରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ନିଜର ଅମଙ୍ଗଳ ଡାକି ଆଣ ନାହିଁ ।"

ସହସା ପ୍ରିୟନାଥ ଥକ୍‌କା ହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଲେ । ସତେତ, ସେ କାହା ସହିତ ଯୁକ୍ତି କରୁଛନ୍ତି ? କାହା ନିକଟରେ ମୂଲ୍ୟହୀନ ଧମକ ବାଣୀ ଶୁଣାଉଛନ୍ତି ଅଭିଜାତ ସମ୍ଭୂତା, ସବଜଜ୍ ପତ୍ନୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର କେଶାଗ୍ର ସୁଦ୍ଧା ସ୍ପର୍ଶ କରିବାର କ୍ଷମତା ତାଙ୍କର ନାହିଁ । ସେ ବା ତାଙ୍କର କି କ୍ଷତି କରି ପାରିବେ ? ଅଭିଜାତ୍ୟର ଧନ ମାନ, ପ୍ରଭାବ ପ୍ରତିପତ୍ତି ବଳରେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଯୁକ୍ତି, ସମସ୍ତ ସତ୍ୟ ପ୍ରଳାପରେ ପରିଣତ ହେବ । ଯେ କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ତଥାକଥିତ ସମାଜ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ପାଗଳ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରି ଜେଲ ହତା କିମ୍ବା କାଙ୍କେ ଗାରଦର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ପାରନ୍ତି । ତେଣୁ ପ୍ରିୟନାଥ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଧମକରେ ବୋଧଶକ୍ତି ରହିତ ହୋଇ ଥକ୍‌କା ହୋଇ ବସି ପଡ଼ିଥିଲେ । କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହିବା ପରେ ହଠାତ୍ ଅସହାୟ କାତରତା ପୂର୍ଣ୍ଣ କଣ୍ଠରେ କହି ଉଠିଲେ "ପ୍ରେମ, ତୁମେ ଏପରି ହୃଦୟହୀନା ପାଷାଣୀରେ ପରିଣତ ହୁଅନାହିଁ ପ୍ରେମ । ତୁମ ଲାଗି ମୁଁ ସବୁକିଛି ତ୍ୟାଗ କରିଛି । ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ, ସମ୍ମାନ, ସବୁକିଛି ମୁଁ ତୁମ ସ୍ୱାର୍ଥ ଲାଗି ବଳିଦାନ କରିଛି । ଅନ୍ତତଃ ସେତିକି ଖାତିରରେ ତୁମେ ମୋ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ଆଚରଣ ପ୍ରକାଶ କରିବ ନାହିଁ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଅଛି । ମାତ୍ର

ପ୍ରେମ, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ଜୀବନ ଧରି ବଞ୍ଚିବି କିପରି ? ମୋର ନିଜସ୍ୱ ସବୁ କିଛି ହରାଇ ରିକ୍ତ ସମ୍ବଳହୀନ ହୋଇ ମୁଁ ବଞ୍ଚିବି କିପରି ? ମୋତେ ଉପାୟ କୁହ ପ୍ରେମ......।"

—"ଉପାୟ ମୁଁ ବତାଇବି ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ । ତୁମେ ସ୍ୱଭାବ ସୁଲଭ ଭାବ ପ୍ରବଣତାରେ ଏପରି ବାତୁଳ ହୁଅ ନାହିଁ । ନିଜକୁ ସର୍ବହରା ରିକ୍ତ ବୋଲି ମନେକଲେ ତୁମେ ସଂସାରରେ ଅଣ୍ଟା ସଳଖି କରି ଚାଲି ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ନିଜକୁ ସମ୍ବଳହୀନ ରୂପେ କଳ୍ପନା କରୁଛ କାହିଁକି ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ? ସଂସାରରେ ତୁମେ ରିକ୍ତ ନୁହଁ—ତୁମର ସବୁ କିଛି ଅଛି । ତୁମେ ହୃଦୟବାନ, ଦୟାବାନ୍ ବିବେକ ବନ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ । ତୁମର ପରମ ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ ମା' ଅଛନ୍ତି । ସର୍ବୋପରି ତୁମର ପରମ ହିତାକାଙ୍କ୍ଷୀ ବାନ୍ଧବୀ ରୂପେ ମୁଁ ଅଛି । ସଂସାରରେ ମଣିଷ ହୋଇ ବଞ୍ଚି ରହିବା ମୂଳରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗେଇବି ।"

—"ତୁମେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇବ ?" ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅଧର କୋଣରେ ନିର୍ବୋଧର ଶୁଷ୍କ ହାସ୍ୟ ଫୁଟିଲା ।

—"ହଁ, ପ୍ରିୟନାଥ, ମୋତେ ବିଶ୍ୱାସ କର । ମୁଁ ତୁମକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗେଇବି । ତୁମେ ମୋ ଲାଗି ଯେଉଁ ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ କରିଛ, ତୁମେ ମୋତେ ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ଦେଇଛ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତୁମ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ । ତା ବିନିମୟରେ ମୁଁ ତୁମକୁ ସଂସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁ ଦିଗରୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ । ତୁମେ ଏଥର ବିବାହ କର ପ୍ରିୟନାଥ......"

—"ବିବାହ ।।" ପ୍ରିୟନାଥ ସହସା ଆକାଶରୁ ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରେମଲତା ତାଙ୍କୁ କ'ଣ ମନରଖା କଥା କହୁଛନ୍ତି ନା ଏହା

ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରର ଇଚ୍ଛା ? କିଏ ଜାଣେ, ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଏହି କଥା ମୂଳରେ ପୁଣି କେଉଁ ନୂତନ ଯୋଜନା ରହସ୍ୟ ଲୁଚି ରହିଛି । ପ୍ରିୟନାଥ ନିର୍ବୋଧ ପରି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ ।

ପ୍ରେମଲତା ହସିଲେ । ରହସ୍ୟମୟୀର ହସ । କହିଲେ—'ହଁ, ମାଷ୍ଟ୍ର ବାବୁ, ଏଥର ତୁମର ବିବାହ କରିବାର ଲଗ୍ନ ଆସିଛି । ଆଜି ତୁମେ ବିବାହ ନ କଲେ, ମୋର ଆଶଙ୍କା ହୁଏ, ତୁମେ ପାଗଳ ହୋଇଯିବ । ତେଣୁ ଯଥା ସମ୍ଭବ ଶୀଘ୍ର ବିବାହ କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ତୁମକୁ ଉପଦେଶ ଦେବ ।"

ପ୍ରେମଲତା କ'ଣ ରହସ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ନା ଏହି ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରତି ଉପହାସ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଛନ୍ତି ? ପ୍ରିୟନାଥ ବିବାହ କରିବେ ? ସହାୟ ସମ୍ବଳ ହୀନ, ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ ଜୀବନରେ ଏପରି ସୌଭାଗ୍ୟ କ'ଣ ଆସେ ? ସେ ବିସ୍ମିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ ।

ପ୍ରେମଲତା ଗଡ୍‌ରେଜ୍ ଆଲମାରୀର ସେଲ୍‌ଫରୁ ବିଡାଏ ନୋଟ୍ ଆଣି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ କମ୍ପିତ ହସ୍ତରେ ଧରାଇ ଦେଲେ । କହିଲେ—"ଏହି ପାଞ୍ଚ ଶହ ଟଙ୍କା ରଖିଥାଅ ମାଷ୍ଟ୍ରବାବୁ । ତୁମର ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷେ ଜଣେ ହିତାକାଂକ୍ଷିଣୀର ସାମାନ୍ୟ ଉପହାର । ଆଉ କେବେ ବିବାହ ଖର୍ଚ୍ଚ ଲାଗି ଏହା କମ୍ତି ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ।"

ପାଞ୍ଚଶହ ଟଙ୍କାର ନୋଟ୍ ବିଡ଼ା ହାତରେ ଧରି ପ୍ରିୟନାଥ ନିର୍ବାକ ନିସ୍ପନ୍ଦ ଭାବରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ସେ ଯେତିକି ବିସ୍ମିତ ନ ହେଲେ ତା'ଠୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ ବ୍ୟଥିତ ହେଲେ । ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ ନିକଟରେ ପାଞ୍ଚହେ ଟଙ୍କା ଅଭାବିତ । ମାତ୍ର ଏହା କ'ଣ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷେ

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର କେବଳ ଶୁଭେଚ୍ଛା ସୂଚକ ଉପହାର ? ଏହି ଅର୍ଥ ଦାନ ମୂଳରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର କ'ଣ ସ୍ୱାର୍ଥଗନ୍ଧ ନାହିଁ ? ଏହା କ'ଣ ଅଭିଜାତ୍ୟ ଦୂଷିତ ତଥା କଥିତ ଉଦାରତା ଓ ମହାନୁଭବତାର ବିଜ୍ଞାପନ ନା ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗର ପୁରସ୍କାର ?

ପ୍ରିୟନାଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲେ । କହିଲେ, "ପ୍ରେମଲତା ଦେବୀ, ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଓ ଆତ୍ମଦାନ ବିନିମୟରେ ମୁଁ ତୁମ ଠାରୁ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଦାନ ପାଇଛି, ସେତିକିରେ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ ମଣୁଛି । ମୋର ଦାନକୁ ଅର୍ଥ ବିନିମୟରେ ଅପମାନ କଲେ ମୁଁ ଦୁଃଖିତ ହେବି । ଜୀବନରେ ବିବାହ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପଲବ୍ଧି କଲେ ତାହା ଅର୍ଥର ଅସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ହେତୁ ଅଟକି ଯିବ ନାହିଁ । ତୁମର ବଦାନ୍ୟତା ଲାଗି ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି । ଟଙ୍କା ତୁମେ ଫେରାଇ ନିଅ । ତାହା ମୋର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ବୁଝିପାରୁଛି ତୁମର ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସାରରେ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଉପସର୍ଗ ହୋଇ ଉଠିଛି । ତେଣୁ ତୁମର ସ୍ୱାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଆଜିଠାରୁ ତୁମ ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଉଛି—।"

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ନିର୍ବାକ ବିସ୍ମିତ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରିୟନାଥ ନୋଟ ବିଡ଼ାଟି ପଲଙ୍କ ଉପରେ ରଖି ଦେଇ ନୀରବ ପଦକ୍ଷେପରେ ସେଠାରୁ ନିଷ୍କ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ।

୮ ଅ

ବକ୍ସିବଜାର ସେହି ପୁରାତନ ଅଖ୍ୟାତ ଗଳିର ପଚା ନର୍ଦ୍ଦମା କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ସେହି ପଲସ୍ତରା ବିହୀନ ଦରଭଙ୍ଗା ମେସ୍ ଘରେ ତକ୍ତପୋସ ଉପରେ ଶୋଇ ପ୍ରିୟନାଥ ଗୃହେଟି ଅସ୍ୱସ୍ତିକର ମାସ

କଟାଇଦେଲେଣି । ଏହି ଟଙ୍କଭେଦନ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଦେହେଶ୍ୱର ଏକ ଅଭାବନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ମୁଖ ଶୁଷ୍କ ବିବର୍ଣ୍ଣ—ଯୌବନର କମନୀୟ କାନ୍ତିର ଲେଶ ନାହିଁ । ଆଖି କୋଟରଗତ । ଆଖିତଳେ କଳାଗାର ସୁସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ବାରି ହେଲଣି । ମଥାର କେଶ ସହିତ ତେଲର ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ବେଶଭୂଷା ପ୍ରତି ଯତ୍ନ ନାହିଁ । ଲୋକଟି ଯାପରି ଟେଗ ଟିଏ ଅଙ୍କମା କାହାଣୀର ବାବନାଭୂତ ପରି ମନେ ହେଉଛନ୍ତି । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ଏହି ରୁକ୍ଷ ଉଦାସୀନ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ମନରେ ଦୟା ଜାତ ହେଉଛି ।

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ନିକଟରୁ ଅଭିମାନ କରି ବିଦାୟ ହୋଇ ଆସିବାର ଆଜକୁ ଚାରିମାସ ଗତ ହେଲଣି । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଥରୁଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଆଉ ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରୀତିଧାରାକୁ ଟିଉସନ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ତା' ଛଡ଼ା ପ୍ରୀତିଧାରା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦଶମଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଛି । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଯୋଗ୍ୟତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରୀତିଧାରାଙ୍କୁ ଏଣିକି ଶିକ୍ଷା ଦେବାଲାଗି ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ବିଶେଷ କିଛି ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ ପ୍ରୀତିଧାରାକୁ ଟିଉସନ କରିବାର ଆଳ କରି ପୁଣି ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହେବା ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ । ତା'ଛଡ଼ା ଅପର ପକ୍ଷରୁ ମଧ୍ୟ ଏ ଦିଗରେ କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉନାହିଁ । ତେଣୁ ଗତ ଚାରିମାସ ହେଲା ସେ ଆଉ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଶୁଭାକାଂକ୍ଷିଣୀ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରିୟନାଥ ବିବାହ ଲଗ୍ନରେ ଯୋଗଦେବା ଲାଗି ଗାଁକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ମନର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଗାଁକୁ ଯାଇ ବିଧବା ମା'ର ଅଶ୍ରୁସଜଳ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖରେ ଛିଡ଼ା ହେବାର ସାହସ ସଞ୍ଚୟ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ପରାଜୟର

ଗ୍ଲାନି ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରି ତୋଳିଛି, ତାଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ କରି ତୋଳିଛି, ତା' ଫଳରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅନ୍ତର ତଳେ ଯୌବନ ସୁଲଭ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ଶୁଷ୍କ ପାଲଟିଯାଇଛି । ସେହି ଶ୍ୟାମଳ ମଞ୍ଜୀ ଭୋଳକୁ···ସେହି କୋମଳ ମାଛା କୋଡ଼କୁ ସେ ଫେରି ଯିବେ କେଉଁ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ଧରି ?

ହଁ, ପ୍ରେମଲତା କହିଥିଲେ—"ମୁଁ ତୁମକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇବି ।" ଏହି ଧନଗର୍ବିତା, ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ପ୍ରେମଲତା ତାଙ୍କୁ ଆଜି କେଉଁ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଦେବାଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ? ଅଭିଜାତ—ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଏହି ଦସ୍ୟୁ—ନାରୀ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ବିଭବ, ଛଳ—କୌଶଳରେ ଲୁଟି ତାଙ୍କୁ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ପଙ୍ଗୁ କରି ଛାଡ଼ିଲା ପରେ ଆଜି କି ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇବାକୁ ବାକି ରଖିଲେ ?

ପ୍ରେମଲତା କହିଥିଲେ—"ସାଂସାରିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ସବୁ ଦିଗରୁ ତୁମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବି ।" ଅଭିଜାତର ଏହି ମହାନୁଭବତା ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଉପହାସ ପରି ମନେ ହୁଏ । ଯାହାର ଜୀବନରେ ସମସ୍ତ ସଂସାରିକ ଲିପ୍ସାର ଚଳାଚଳି ଭ୍ରୂଣ ହତ୍ୟା କରିସାରିଛି, ତାକୁ ସଂସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁଣି କେଉଁ ଦିଗରୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ଅଭିଜାତ ସମାଜ ହାତଟେକି ବସିଛି ? ଏହି ମହୀୟସୀ ମହିଳାଙ୍କର ତଥା କଥିତ ବଦାନ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚିନ୍ତା କରି ପ୍ରିୟନାଥ ମନେ ମନେ ହସୁଥିଲେ ।

ଗତ ଗୁରୁବାର ହେଲା ସେ ସ୍କୁଲ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେଉଁଠିକୁ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍କୁଲରୁ ଫେରି ସେ ନୀରବରେ ଇଜିଚେୟାର୍ ଖଣ୍ଡିକରେ ଶୋଇ ଆକାଶ ପାତାଳ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି ।

ନିଜ ଜୀବନର ଉତ୍ପତ୍ତି, ଇତିବୃତ୍ତ ଆଉ ଅନାଗତ ପରିସମାପ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଜୀବନର ବୈଫଲ୍ୟ, ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା, ହୃଦୟର ଦୁର୍ବଳତା ଯେ ଘଟଣା ମୂଳରେ କେଉଁ ଗୂଢ଼ତତ୍ତ୍ୱ ଥାଇପାରେ ତାହା ସେ ମାସ ମାସ ଧରି ଗବେଷଣା କରିଛନ୍ତି ।

ସେତ ବେଶ୍ ଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଶାନ୍ତ, ସରଳ, ସୁଶୀଳ ଆଉ ନିର୍ବୋଧ । ସେ ସହରର ନକଲି ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତାବରଣରେ ବଢି ନ ଥିଲେ । ସହର ଜୀବନର କୌଣସି ଅଶ୍ଳୀଳତା ତାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନଥିଲା । କୌଣସି ଦୂଷିତ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକତାରେ ସେ ପାଦ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ନ ଥିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଶାର ମନୋମୁଗ୍ଧ ଶ୍ୟାମଳା ପଲ୍ଲୀ ପ୍ରକୃତିରେ ବଢି ଉଠିଛନ୍ତି...ତାରି ପ୍ରଭାବ ତା'ରି ପ୍ରେରଣାରେ ସେ ଗଢ଼ି ଉଠିଛନ୍ତି । ସେଇ ଶାନ୍ତ ସରଳ ଜୀବନ ଉପରେ ଅଚାନକ ଏହି ଅଭାବନୀୟ ବୈଫଲ୍ୟ ଘଟିଲା କାହିଁକି ? କାହାର ଅଦୃଶ୍ୟ ଇଙ୍ଗିତ ଏହା ମୂଳରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଛି ?

ହଁ, ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତରେ ତାଙ୍କର ସରଳ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଛି । ସେହି ଧନମାନ ଗର୍ବିତା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ମହିଳାଙ୍କ ଅକଲ୍ୟାଣକର ସ୍ପର୍ଶରେ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଯୌବନ ବିଦଗ୍ଧ ହୋଇଛି । ସେହି ଅଭିଜାତ ଦର୍ପିତା ରମଣୀଙ୍କ ବିଷ ନିଶ୍ୱାସରେ ତାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏହି ଦୁର୍ବିସହ ପରିଣତି ଲାଗି କେବଳ ପ୍ରେମଲତା ଦାୟୀ ।

ପ୍ରେମଲତା ତାଙ୍କୁ ଅଯାଚିତ ଭାବରେ ପ୍ରଲୋଭିତ କରିଛନ୍ତି । ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ ଲାଗି ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଦେହ ସମର୍ପଣ କରିଛନ୍ତି । ହଁ, ନିଜର ଏକାନ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ ଲାଗି...ଟୋକିଏ ଦେବ ଦୁର୍ଲଭ, ନବଜାତ କୋମଳ ଶିଶୁ ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗରେ

ଏହି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ମହିଳା, ଜଣେ ନିର୍ବୋଧ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ ନିକଟରେ ଦେହଦାନ କରି ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସମ୍ଭୋଗ ଆଉ ଯୌବନର ଆସ୍ୱାଦନ ପ୍ରତି ସଚେତନ କରାଇଛନ୍ତି । ଅବଶେଷରେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧି ପରେ, ଯେତେବେଳେ ସେହି ଉପବାସ କ୍ଲିଷ୍ଟ ଅସ୍ଥି ଯୌବନ ସମ୍ଭୋଗରେ, ଉନ୍ମାଦ ହୋଇ ଉଠିଛି, ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ପ୍ରେମଲତା ଅବଲୀଳା କ୍ରମେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଆଡେଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ? କାହିଁକି ଏହି ହତାଦର... କାହିଁକି ଏହି ଅସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ? ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅବମାନନା କରି ସେ ଏହି ରମଣୀଙ୍କୁ ଯେଉଁ ବିଭବଦାନରେ ବିଭବବତୀ କଲେ ତା'ର କଣ ଏହି ପ୍ରତିଦାନ ? ଏହି ପୁରସ୍କାର ଆଶାରେ ସେ କ'ଣ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଏହି ଦର୍ପିତା ରମଣୀଙ୍କ ପାଦତଳେ ବଳିଦାନ କରିଥିଲେ ?

ପ୍ରେମଲତା କହିଥିଲେ—"ତୁମେ ମୋ ଲାଗି ଯେଉଁ ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ କରିଛ, ତୁମେ ମୋତେ ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟ ବିଭବ ଦେଇଛ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ତୁମ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ । ତୁମର ମହାନ୍ ଦାନ ନିକଟରେ ମୁଁ ଆଜୀବନ ଋଣୀ ହୋଇ ରହିଲି—।"

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଏହି ଉକ୍ତିରେ କେତେଦୂର ସତ୍ୟତା ନିହିତ ଅଛି । ଏହା କ'ଣ ନିଚ୍ଛକ ମନରଖା ଲୌକିକତା, ନା ଅଭିଜାତ ସୁଲଭ କୃତ୍ରିମ ସାନ୍ତ୍ୱନା ବାଣୀ ? ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ସେହି ତଥାକଥିତ କୃତଜ୍ଞତାର ନିଦର୍ଶନ କାହିଁ ? କାହିଁ ତାଙ୍କ ସେହି ପୂର୍ବର ଆନ୍ତରିକତା ....କାହିଁ ତାଙ୍କର ସେହି ଉପଚିତ ଆତ୍ମଦାନ, ଯାହା ପ୍ରେମନାଥଙ୍କ ପାଦତଳେ ଢାଳିଦେବା ଲାଗି ସେଦିନ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ସହସ୍ର ସାଧ୍ୟ ସାଧନା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ?

ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ ବିନିମୟରେ ପ୍ରିୟନାଥ ସ୍ୱର୍ଗର ଇନ୍ଦ୍ରପଦ କାମନା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ କେବଳ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ କାମନା କରନ୍ତି । ସେହି କାମନା ଯାହା ପ୍ରେମଲତା ନିଜେ ତାଙ୍କ ମନରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ···ଆଜି ଯାହା ମୂଳରେ ଜଳୁଥିବା ଅଗ୍ନିର ଇନ୍ଧନ ଯୋଗାଇ-ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ ଓ ଅମୂଲ୍ୟ ଜୀବନ ଦାନ ବିନିମୟରେ ପ୍ରେମଲତା କ'ଣ ଏତିକି କୃତଜ୍ଞତା ଦେଖାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ?

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର କୃତଜ୍ଞତାକୁ ବୋଧହୁଏ ବ୍ୟବସାୟୀ ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରୁ ତଉଲ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅଭିଜାତର ଅର୍ଥଦାନକୁ ବୋଧହୁଏ କୃତଜ୍ଞତାର ନିଦର୍ଶନ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେଇଥିପାଇଁ ପ୍ରେମଲତା ସେଦିନ ପଚାଶହ ଟଙ୍କାର ନୋଟ ବିଡ଼ା ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ହାତରେ ଧରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଂସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ସେ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ ।

ସହସା ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅନ୍ତର ବିଷାକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଛି, ଛି, ଅପାତ୍ରରେ ସେ ଆତ୍ମଦାନ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁଠି ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନାହିଁ, ଯେଉଁଠି ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଓ ଆତ୍ମଦାନ ରୂପକ ଅତିମାନବିକ ସାହସିକତା ଟଙ୍କାରେ ତଉଲ ହୁଏ, ସେଠାରେ ନିର୍ବୋଧ ସମ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ସାରିଥିବାରୁ ପ୍ରିୟନାଥ ଅନୁତାପ କଲେ । ଏହି ତଥାକଥିତ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ଧନମାନ ଗର୍ବିତା ପ୍ରେମଲତା ମାନବିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏତେ ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରିୟନାଥ ଧାରଣା କରି ନଥିଲେ ।

ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଅନ୍ତର ତଳେ ଯୁଗଯୁଗର ସଂସ୍କାର-ନିବଦ୍ଧ ଗୋଟାଏ ଅଚେତନ ଯୁଗ ଶର ଲୌହ କପାଟ ନିମିଷକେ

ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହେଲା । ବିଦ୍ରୋହର ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନି ସ୍ରୋତ ସେଥିରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶାନ୍ତ ସରଳ ହୃଦୟ ତଳେ ଗଭୀର ଆଲୋଡନ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅଗ୍ନିର ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗ ଖେଳିଲା । ଲୋଷ୍ଟ୍ରାଘାତ-କୁପିତ ସରୀସୃପ ସମ ସେ ତକ୍ତପୋଷ ଉପରୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରି ତଳେ ଦର୍ପିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ଯେ କୌଣସି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏହି ଅଭିଜାତ ଗର୍ବିତା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ହତାଦର ଓ ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରଦର୍ଶନ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇ ପାରିବେ । ଯେଉଁ ବିଭବ-ଗୌରବରେ ଆଜି ପ୍ରେମଲତା ସଂସାରରେ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦା ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି, ସେହି ବିଭବ ମୂଳରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ସ୍ୱତ୍ୱ ଅଛି । ପ୍ରିୟନାଥ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନିଜର ଅସ୍ମ୍ୱଟିକୁ ଛଡ଼ାଇ ଆଣି ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଦର୍ପିତ ଶିର ନିଜ ପାଦତଳେ ଲୋଟାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ।

—"ଆରେ ମାଷ୍ଟରବାବୁ ଯେ ! ଆସ, ଆସ, ଭିତରକୁ ଆସ......।" ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥ ସଂବିତ୍ ଫେରି ପାଇଲେ । ଅନ୍ତର ତଳର ବିଦ୍ରୋହାଗ୍ନି ଆଜି ମାନସିକ ଉତ୍ତେଜନା ଫଳରେ ସେ ବୋଧଶକ୍ତି ରହିତ ହୋଇଥିଲେ । ହୃଦୟର ଗଭୀର ଆଲୋଡନ ଜନିତ ଦୁର୍ବାର ଉତ୍ତାପ ଓ ଉତ୍ତେଜନାରେ ଚାଳିତ ହୋଇ ସେ ଯେ କେତେବେଳେ ଆସି ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଫାଟକ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି-ଲେଣି ତାହା ସେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିନାହାନ୍ତି । ହଠାତ୍ ଦ୍ୱିତଳ ବାରଣ୍ଡାରୁ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ କଣ୍ଠ ଧ୍ୱନିରେ ସେ ସଚେତନ ହେଲେ ।

ଦୀର୍ଘ ଚାରି ମାସ ପରେ ଶରତର ଗୋଟିଏ ନୀରବ ଅଳସ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ପ୍ରିୟନାଥ ତାଙ୍କର ଯୌବନର ସାର୍ଥକ-ପୀଠ ସେହି ପୁରାତନ ସବ୍‌ଜଜ୍ ଗୃହରେ ପୁଣି ପାଦ ଦେଲେ । ପ୍ରେମଲତା

ସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ—"ଆରେ, ମାଷ୍ଟରବାବୁ ଯେ ! ଆସ, ଆସ ଭିତରକୁ ଆସ…।"

ପ୍ରିୟନାଥ ସ୍ଥିର ଗମ୍ଭୀର ଭଙ୍ଗୀରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ନୀରବ ପଦକ୍ଷେପରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ— "ଆଜିଯାଏ କେଉଁଠି ଥିଲ ମୋଟେ ଦେଖା ଦର୍ଶନ ନାହିଁ ଯେ । କ'ଣ ଗାଁକୁ ଯାଇଥିଲ କି । ବାହା-ଘର କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଧହୁଏ ସାରିଦେଇ ଆସିଛ, ନୁହେଁ ?

ପ୍ରେମଲତା ତୀର୍ଯ୍ୟକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ହସିଲେ । ମାତ୍ର ଅପର ପକ୍ଷରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଗଲା ନାହିଁ । ସେ ପୂର୍ବପରି ସ୍ଥିର ଗମ୍ଭୀର ଦୃଷ୍ଟି ତୋଳି ନିର୍ବାକ ନିସ୍ପନ୍ଦ ଭାବରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ରହିଲେ । ପ୍ରେମଲତା ଲଜ୍ଜିତ ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲେ-"ଆରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ରହିଲ ଯେ ମାଷ୍ଟର ବାବୁ । ବସ ସେ ଚୌକିରେ । ଏତେ ଶୁଖିଲା ଦିଶୁଛ କାହିଁକି ? କ'ଣ ଦେହ ଭଲ ନଥିଲା; ନା ଖିଆ ପିଆର ଅସୁବିଧା ହେଉଛି ?"

ପ୍ରିୟନାଥ ଚୌକୀଟି ଟାଣିନେଇ ବସିଲେ । କହିଲେ—"ନା, ମୋର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ନାହିଁ । ଧନ୍ୟବାଦ…।"

—"ତା ହେଲେ ଏତେ ଶୁଖିଲା ଦିଶୁଛ କାହିଁକି ?

—"ଶୁଖିଲା ଦିଶିବାଟା ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ପ୍ରତୀକ ପ୍ରେମଲତା ଦେବୀ । ସେଥିପାଇଁ ଚଞ୍ଚଳିତ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ ।"

ହଠାତ୍ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ମାପି ଚୁପି କଥା କହିବା ନୀତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପ୍ରେମଲତା ମନେ ମନେ ଟିକିଏ ବିଚଳିତ ହେଲେ । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର କ୍ଷତ ବୋଧହୁଏ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଶୁଖି ନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ରଣା କାତର ହୃଦୟକୁ ଧରି କାଳେ ପ୍ରିୟନାଥ କୌଣସି ଅପ୍ରିୟ କଥା କହି ଉଠିବେ, ସେହି ଭୟରେ ପ୍ରେମଲତା ମଧ୍ୟ ଆଳାପ

ଅଲୋଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜକୁ ସଂଯତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହିବା ପରେ ପ୍ରେମଲତା କହିଲେ —"ମୋ ଉପରେ ଅଭିମାନ କରି ତମେ ଚାଲିଗଲ । ମୁଁ ସିନା ଦୋଷ କରିଛି, ମାତ୍ର ପ୍ରୀତିଧାରା ଙ୍କ ଦୋଷ କଲେ ? ତାଙ୍କର ପଢ଼ାପଢ଼ି କ'ଣ ଚାଲିବ, ସେ କଥା ତ ଭାବିଲ ନାହିଁ—"

ହଠାତ୍ କଥା ମଝିରେ ବାଧା ଦେଇ ପ୍ରିୟନାଥ କହିଲେ— "ପ୍ରେମଲତା ଦେବୀ, ଅର୍ଥ ବିନିମୟରେ ମୁଁ ପ୍ରୀତିଧାରାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଉ-ଥିଲି । ମାତ୍ର ମୋ ଅନ୍ତେ ତାଙ୍କର ପଢ଼ାଟା କିପରି ଚାଲିବ ସେ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଧୃଷ୍ଟତା ମୋର ନାହିଁ । ସେ ଚିନ୍ତା ତାଙ୍କର ଅଭିଭାବକ ବା ଅତ୍ମୀୟ କରିବେ । ବିଗତ ଦିନର ମାନ ଅଭିମାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କୌଣସି ଅବାନ୍ତର କଥା ଉତ୍ଥାପନ କରି ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ମୁଁ ଆସିନାହିଁ ପ୍ରେମଲତା ଦେବୀ । ମୁଁ ବଡ଼ ଜରୁରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିଛି ..... ।"

ସହସା ପ୍ରେମଲତା ଟିକିଏ ବିଚଳିତା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଜରୁରୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ପାରନ୍ତି ? ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହିସାବ ନିକାଶ ବହୁପୂର୍ବରୁ ସରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଆଜି କ'ଣ ବାକି ରହିଲା, ଯାହା ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ପୁଣି ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରକୁ ଟାଣି ଆଣିଛି ? ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ରୁକ୍ଷ ରୁଗ୍ର ଓ ଗମ୍ଭୀର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରେମଲତା ମନେମନେ ଟିକିଏ ଦ୍ରବୀଭୂତା ହେଲେ । ନିଜକୁ ସଂଯତ କରି ସହଜ ସରଳ ଭଙ୍ଗୀରେ ପଚାରିଲେ—"କି ଜରୁରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ମଷ୍ଟ୍ରବାବୁ ?"

—"ଦେବଦତ୍ତ କାହିଁ ?"

—"ମୋ ଘରେ ଶୋଇଛି......ଓ । ପୁଅକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଚ......ଏଇ ଜରୁରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ।" ପ୍ରେମଲତା ଖିଲ୍ ଖିଲ୍

ହୋଇ ହସି ଉଠିଲେ ।

—"ନା ପ୍ରେମଲତା ଦେବୀ । ପୁଅକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିନାହିଁ, ପୁଅକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବାକୁ ଆସିଛି...... ।"

—"ନେଇ ଯିବାକୁ ଆସିଛ । କେଉଁଠିକୁ ନେବ......।"

—"କାହିଁକି ? କେଉଁଠିକୁ ମାନେ ? ମୋର କ'ଣ ଘର ନାହିଁ ?

ମୋ ପୁଅ ମୋ ଘରକୁ ଯିବ; ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କ'ଣ ଅଛି ?"

—"ତମ ପୁଅ......ତମ ଘର...।"

ପ୍ରେମଲତା ଆକାଶରୁ ଖସିଲେ । ମାଷ୍ଟରବାବୁ କ'ଣ ପ୍ରଳାପ କରୁଛନ୍ତି ନା ସଜ୍ଞାନରେ କଥା କହୁଛନ୍ତି ? ପ୍ରେମଲତା ବିସ୍ମିତ-ଶଙ୍କିତ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଚାହିଁରହିଲେ ।

ପ୍ରିୟନାଥ ସ୍ପଷ୍ଟ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"କାହିଁକି, ଏଥେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କ'ଣ ଅଛି ପ୍ରେମ ? ତୁମେ କ'ଣ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଛ ଯେ; ଏ ସନ୍ତାନ ମୋର ସୃଷ୍ଟି ନୁହେଁ ? ମୁଁ ମାନୁଛି ଯେ; ତୁମେ କେବଳ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ନୁହଁ, ବିଶେଷ ଚତୁରୀ ମଧ୍ୟ । ତଥାପି ମୋର ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମେ ଯେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ନାହିଁ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ମୋର ଅଛି । ଆଉ ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ଏସ ସୃଷ୍ଟିର ସ୍ୱତ୍ୱ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପିତାର ପ୍ରାପ୍ୟ । ତେଣୁ ମୁଁ ଆସିଛି ମୋ ସନ୍ତାନକୁ ଏଠାରୁ ନେଇ ଯିବା ଲାଗି......।"

ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ନାଗୁଣୀ ପରି ପ୍ରେମଲତା ହିଂସ୍ର-ଅଗ୍ନିବର୍ଷୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥିଲେ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ଏହି ଅର୍ବାଚୀନ ନିର୍ବୋଧ ଶିକ୍ଷକ ଉପରକୁ ଲମ୍ଫ ପ୍ରଦାନ କରି ତାଙ୍କର ବକ୍ଷ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ କରି ପକାନ୍ତେ । ଗୁହରେ

ସେପରି କୌଣସି ଶକ୍ତିବାନ ଯୁବକଭୃତ୍ୟ ଥିଲେ ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଦ୍ଧ-ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଦାନରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ଫାଟକ ବାହାର କରି ଦିଅନ୍ତେ । ମାତ୍ର ଏ ସବୁର ଅଭାବ ଦୃଷ୍ଟେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ ସଂଯମ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଅଧର କୋଣରେ କୃତ୍ରିମ ହାସ୍ୟଛଟା ଖେଳାଇ କହିଲେ—"ହଜୁ, ପୁଅକୁ ନେବେ । ଏତେ ତରତର କାହିଁକି ? ସେ ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିତାନ୍ତ ଶିଶୁ । ଚାଲି ବି ଶିଖିନାହିଁ । ଆଉ କିଛିଦିନ ପରେ ନେଲେ କ'ଣ ଚଳିବ ନାହିଁ......?"

"ନା, ନା, ମୁଁ ଆଜି, ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୋ ସନ୍ତାନକୁ ନେବାକୁ ଚାହେଁ ।" ପ୍ରିୟନାଥ ଉତ୍ତେଜିତ ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲେ ।

—"ଏମିତି ପାଟି କରୁଛ କାହିଁକି ମାଷ୍ଟରବାବୁ ? ହଜୁ, ମୁଁ ଦେଖେ, ପୁଅ ନିଦରୁ ଉଠିଲାଣି କି ନାହିଁ ।"

ପ୍ରେମଲତା ଉଠିଯାଇଁ ଉପର ମହାଲକୁ ଗଲେ । ପ୍ରିୟନାଥ ବୈଠକଘରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସି ରହିଲେ । ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନକୁ ଫେରାଇ ଦେବା ଲାଗି ପ୍ରେମଲତା ବିଶେଷ ଅସମ୍ମତା ନୁହନ୍ତି ଦେଖି ପ୍ରିୟନାଥ ସନ୍ତୋଷ ଅନୁଭବ କଲେ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ବିଶେଷ ଉଚ୍ଚବାଚ୍ୟ ନ ଘଟିବାରୁ ସେ ସ୍ୱସ୍ତିର ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିଲେ ।

ପ୍ରାୟ ଦଶ ମିନିଟ୍ ପରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଜିପ୍ ଆସି ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଫାଟକରେ ଅଟକିଲା । ସେଥିରୁ ଜଣେ ଏସ୍, ଆଇ ଆଉ ଦୁଇଜଣ କନେଷ୍ଟବଲ୍ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ସବ୍‌ଜଜ୍‌ଙ୍କ ବୈଠକ ଘରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ପ୍ରିୟନାଥ ହଠାତ୍ ସମ୍ମୁଖରେ ପୋଲିସ୍ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖି ହତଚକିତ ହେଲେ । ଠିକ୍ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଭିତର ପରଦା ଟେକି ପ୍ରେମଲତା ଆବିର୍ଭୂତା ହେଲେ । ଏସ୍, ଆଇଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି

କହିଲେ—"ଆସନ୍ତୁ । ହେଇ ଦେଖନ୍ତୁ, ଏଇ ସେ ଲୋକ । ପ୍ରାୟ ଅଧଘଣ୍ଟା ହେଲା ଆସି ଏମିତି ଚୁପ୍ ହୋଇ ବୈଠକ ଘରେ ବସି ରହିଛି । ଘେର, କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କି ପଚାରିଲେ କିଛି ଗୁଣ୍ଠା ପଡ଼ୁନାହିଁ......। ଘରେ ପୁରୁଷ ଲୋକ କେହି ନାହାନ୍ତି..... ତେଣୁ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଟେଲିଫୋନ୍ କରି ବିରକ୍ତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।"

ଏସ୍.ଆଇଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ଟାଣିଆଣି ଜିପ୍‌ରେ ବସାଇ ଦିଆ ଯାଇଥିଲା ଆଉ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରି ଜିପ୍‌ଟି ଥାନା ଅଭିମୁଖରେ ଛୁଟିଥିଲା । ବାରଣ୍ଡା ଉପରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ଅଧର କୋଣରେ ବିଜୟିନୀର ହାସ୍ୟ ଛଟା ଫୁଟିଥିଲା ।

—ଦଶ—

ଛ' ସପ୍ତାହ କାଳ ଜେଲ୍‌ହତା ମଧ୍ୟରେ ନଡ଼ିଆ କତା ଛେଚି, ଖାଣ୍ଟି ଘଣାପେଡ଼ା ସୋରିଷ ତେଲ ତିଆରି କରି ଯେତେବେଳେ ପ୍ରିୟନାଥ ମୁକ୍ତିର ଆଲୋକ ପାଇଲେ, ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଆକାଶରେ ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟି ଯାଇ ସାରିଥିଲା । ପର ଜଣଙ୍କ ଗୃହରେ ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶ ଲାଗି, ଚୋରି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମନ୍ଦ ଅଭିପ୍ରାୟରେ ବିନାନୁମତିରେ ଅନ୍ୟ ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ ହେତୁ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କର ଛ' ସପ୍ତାହ କାରବାସ ହୁକୁମ ହୋଇଥିଲା । ଏପରି ଅମୂଳକ ଅଭିଯୋଗ ଖଣ୍ଡନ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରିୟନାଥ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ନାହିଁ ; ଏ ଢଙ୍ଗରେ ଅଭିଯୋଗ ତାଙ୍କ ଉପରେ ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା ।

ସରକାରୀ ଓକିଲ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ—"ତୁମେ ସବ୍ ଜଜ୍ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଗୃହରେ ତାଙ୍କ ବିନାନୁମତିରେ କାହିଁକି ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲ ?"

ନିର୍ବୋଧ ଅବିଚଳିତ କଣ୍ଠରେ ପ୍ରିୟନାଥ ଉତ୍ତର କରିଥିଲେ, "ମୋ ପୁଅକୁ ଆଣିବାକୁ ଯାଇଥିଲି—।"

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ କଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ଧୂର୍ତ୍ତ ଆଇନଜ୍ଞ ଖପ୍ କରି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—'ତୁମେ କେତେ ବର୍ଷ ତଳେ ବିବାହ କରିଥିଲ ?"

—"ମୁଁ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଅବିବାହିତ......।"

—"ଓ ! ତୁମେ ଆଜିସୁଦ୍ଧା ଅବିବାହିତ ! ବେଶ, ବେଶ୍ । କିନ୍ତୁ ପୁତ୍ର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ କଟକ ସହରରେ ଏପରି ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଛ ।"

ହଠାତ୍ କଚେରୀ ମଧ୍ୟରେ ହାସ୍ୟରୋଳ ଉଠି ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ ନିର୍ବୋଧ ନିର୍ବାକ କରି ଦେଲା ! ପ୍ରିୟନାଥ କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ସାହସ ସଞ୍ଚୟ କରି ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯିବା ସମୟରେ ହଠାତ୍ ଓକିଲ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ---"ତୁମର କ'ଣ ମାନସିକ ବିକୃତି ଘଟିଛି ?

—"ନା..........।" ପ୍ରିୟନାଥ ଦୃଢ଼ କଣ୍ଠରେ ଉତ୍ତର କଲେ ।

—"ତୁମେ କିପରି ଜାଣିଲ ? ତୁମେ କ'ଣ ଡାକ୍ତରୀ ପଢ଼ିଛ ?"

ପୁଣି ଥରେ ହାସ୍ୟରୋଳ ଉଠିଲା । ସରଳ ନିର୍ବୋଧ ପ୍ରିୟନାଥ ବିସ୍ମିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ଚୁହିଁ ରହିଲେ । ଓକିଲଙ୍କର ଏହି ସବୁ ଅବାନ୍ତର ପ୍ରଶ୍ନର ଯଥାର୍ଥତା ଉପଲବ୍ଧି କରି ନ ପାରି ସେ ଅଧିକ ନିର୍ବୋଧ

ପାଲଟି ଗଲେ । ତାଙ୍କର ମନେହେଲା ଯେ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ଉପହାସ କରୁଛନ୍ତି । ଯେପରି ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରୁଛନ୍ତି । ସେ ନିଜ ଚିନ୍ତାରେ ନିଜେ ନିମଗ୍ନ ଥିଲାବେଳେ ହାକିମ ରାୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ତରଫରୁ କୌଣସ ଓକିଲ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ନଥିଲେ । ତାହାଲରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ଅଭିଜାତ୍ୟ-ପ୍ରଭାବ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରିୟନାଥ ସନ୍ଦେହ କରିଥିଲେ । ଯଥା ସମୟରେ ହାକିମଙ୍କ ରାୟ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇ ଦିଆଗଲା ।

ଦୀର୍ଘ ଛ' ସପ୍ତାହ ପରେ ପ୍ରିୟନାଥ ଯେତେବେଳେ ଜେଲ ହତାରୁ ମୁକ୍ତିପାଇ ନିଜର କର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଲାଗି ଆଉ କୌଣସି କର୍ମ ଖାଲି ନଥିଲା । ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ୟ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରା ଯାଇଥିଲା । ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ପରି ବିକୃତ ମସ୍ତିଷ୍କ, ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କାର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରିବା ନିରାପଦ ଜନକ ନୁହେଁ ବୋଲି ସେକ୍ରେଟାରୀ ଦୋଷବାଣୀ ଶୁଣାଇଥିଲେ ।

ଦୀର୍ଘ ଛ' ବର୍ଷର କର୍ମ କ୍ଷେତ୍ର ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସ୍କୁଲରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ସେ ବକ୍ସିବଜାରର ସେହି ପୁରାତନ ଦରଭଙ୍ଗା ମେସ୍ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲେ । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସତୀର୍ଥ ଶିକ୍ଷକ ଆଉ ପ୍ରିୟ ଛାତ୍ରବୃନ୍ଦ ବିଶେଷ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲାପରି ମନେ ହେଲା ନାହିଁ । ଜଣେ ଯୁବକ ସତୀର୍ଥ ଗୋପୀନାଥ ମିଶ୍ର ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥାରେ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି କହିଥିଲେ, "ପ୍ରିୟନାଥ, ତୁମର ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ଚାକିରୀ ନାହିଁ । ମେସ୍‌ରେ ସିନା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବହୁ ଦେଇଟା ଦିନ କଟେଇ ପାରି । ମାସ ଖିଅ ପିଅ ଖର୍ଚ୍ଚ ତୁଲାଇବ କିପରି ?"

ପ୍ରିୟନାଥ ବ୍ୟଥିତ-ନିରୁତ୍ସାହିତ ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଥିଲେ— "ଚାକିରି ପାଇଁ ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ମୋତେ ଗୋଟାଏ ମାସ ସମୟ ଦିଅ ଗୋପିନାଥ । ମାସକ ଭିତରେ ଚାକିରିଟିଏ ଯୋଗାଡ଼ ନହେଲେ ମୁଁ ଗାଁକୁ ଚାଲିଯିବି ।

ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ବେଦନା ସିକ୍ତ କରୁଣ ବାଣୀରେ ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ ଗୋପୀନାଥ ମିଶ୍ରଙ୍କ ହୃଦୟ ଆର୍ଦ୍ର ହେଲାପରି ମନେ ହେଉ ନାହିଁ । ତଥାପି ସେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କୁ କୌଣସି ନିଶ୍ଚିତ ବାଣୀ ଶୁଣାଇ ନଥିଲେ । କେବଳ ମୁଖ ଗମ୍ଭୀର କରି ନୀରବରେ ସେଠାରୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ।

ଆଉ ପ୍ରିୟନାଥ୍ ସତୀର୍ଥ ଅନୁଗ୍ରହ, ମେସ୍‌ର ବଳକା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟରୁ କିଛି ଉଦରସ୍ଥ କରି କଟକର ନାଲି ସଡ଼କରେ ପଦବ୍ରଜରେ ଚାଲି ଚାଲି ଅଫିସ୍, ସ୍କୁଲ୍ ଓ ଦପ୍ତରରେ ଚାକିରି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ବୁଲିଲେ । ମାତ୍ର ଚାକିରିଟିଏ ଲାଗି ଖାଲି ଯୋଗ୍ୟତା, ଅଭିଜ୍ଞତା ବା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଯୋଗ୍ୟତା, ସୁପାରିଶ୍ ପତ୍ର । ଆଉ ସେହି ସୁପାରିଶ୍ ପତ୍ର ଅଭିଜାତ ସମାଜରୁ ଆସିଥିବା ଉଚିତ । ଯେଉଁ ସମାଜ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସାବଲୀଳ ପଥରେ ବିରାଟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକତା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ତେଣୁ କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଲାଗି ସହରର ସବୁ ଦପ୍ତର, ସମସ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଦ୍ୱାର ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା ।

କପର୍ଦ୍ଦକହୀନ କାଙ୍ଗାଳ ପ୍ରିୟନାଥ କେବଳ ନିଜର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ସମ୍ବଳ କରି ମେସ୍‌ର ତକ୍ତପୋସ୍ ଉପରେ ଶୋଇ ଶୋଇ ଗଭୀର ଚିନ୍ତାରେ ନିମଗ୍ନ ହେଲେ । ଅତୀତ ଦିନର ପୃଷ୍ଠା-ଗୁଡ଼ିକ ଓଲଟାଇଁ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ମନେହେଲା ଯେ, ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏହି ଶୋଚନୀୟ ଦୁର୍ଦଶାର ମୂଳରେ କେବଳ ଯେ ମଲ୍ଲିକା ଦାୟୀ ।

ସେହି ଅଭିଜାତ ଗର୍ବିତା, ଧନମାନ ଦର୍ପିତା, ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ମାୟାବିନୀ ତାଙ୍କୁ ମାୟା ମରୀଚିକାରେ ପ୍ରଲୋଭିତ କରି ତାଙ୍କର ସବୁକିଛି ନିଜସ୍ୱ ଲୁଟିନେଲେ । ତାଙ୍କର ସର୍ବସ୍ୱ ଲୁଟି ତାଙ୍କୁ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ରିକ୍ତ କାଙ୍ଗାଳ କରି ସୁଦ୍ଧା ସେ ତାଙ୍କର ହେଲେ ନାହିଁ । କି ବଣା ପ୍ରିୟନାଥ ଦରିଦ୍ର ।

କେବଳ ପ୍ରେମଲତା ନୁହନ୍ତି, ତାଙ୍କର ନିଜ ସୃଷ୍ଟ ସନ୍ତାନ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ନୁହେଁ । ନିଜ ସନ୍ତାନ ଉପରେ ନିଜର ସ୍ୱତ୍ୱ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ଲାଗି ସାମାଜିକ ଅନୁମୋଦନ ତଥା ଆଇନର ଅନୁମତି ଲୋଡ଼ାହୁଏ, ଏହାଠାରୁ ବିସ୍ମୟକର କଥା ସଂସାରରେ କ'ଣ ଥାଇପାରେ ? ଆଉ ଏହି ଅନୁମୋଦନ ବା ଅନୁମତି ଲାଗି ଲୋଡ଼ା ଅର୍ଥ ଆଉ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଦାମ୍ଭିକତା । ମାତ୍ର ପ୍ରିୟନାଥ ଦରିଦ୍ର ।

ଦରିଦ୍ର ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଆଜି ତଥାକଥିତ ଅଭିଜାତ ନିହାତି ନିର୍ମମ ଭାବରେ ଓଲଟ ପାଲଟ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଧନମାନ ଗର୍ବିତା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ସାମାନ୍ୟ ଇଙ୍ଗିତରେ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଜୀବନ ଉପର ଝଡ଼ ସମ୍ମୁଖରେ ତୁଳାର ଦଶା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ, ତାହା ସଦ୍ୟ ଜେଲ୍ ଫେରନ୍ତା ପ୍ରିୟନାଥ ବୁଝି ସାରିଲେଣି । ତେଣୁ ଏହି ଅଗ୍ନି ସମ୍ଭବା ନାରୀଟି ସହିତ ଆଉ ଅଧିକ କ୍ରୀଡ଼ା କରିବାର ସାହସ ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କର ନାହିଁ ।

ମାତ୍ର ଯେଉଁଠି କ୍ରୀଡ଼ା କରିବା ଲାଗି ମାନସିକ ଉତ୍ସାହ ବା ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତି ନଥାଏ, ସେଠାରେ ଜୀବନର ସାବଲୀଳ ପ୍ରାଣ-ଉତ୍ସ ମଧ୍ୟ ଶୁଷ୍କ ପାଲଟି ଯାଏ । ସେହି ଅଭାବନୀୟ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲା । ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟ ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ହେଲା । ସେ ସଂସାରର ସହଜ ସରଳ ସମସ୍ୟା ଗୁଡ଼ିକର ବିକୃତ ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେ ସ୍ଥିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେଲେ ଯେ,

ଅଭିଜାତ ଗର୍ବିତା ପ୍ରେମଲତା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ସବୁ କିଛି ଲୁଟି ନେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରେମଲତା ତାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା କରିଛନ୍ତି··· ···ତାଙ୍କ ପୌରୁଷର ଅବମାନନା କରିଛନ୍ତି··· ତାଙ୍କ ଯୌବନର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବିଭବକୁ ଚୋରି କରିଛନ୍ତି······ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ସନ୍ତାନକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ଅଜ ତା'ର ପ୍ରତିଦାନ ସ୍ୱରୂପ ଅପମାନ ଦେଇଛନ୍ତି······ଜେଲ୍ ଦେଇଛନ୍ତି······ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ମୁକ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି ······ଶେଷରେ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ କାଙ୍ଗାଳର ଭିକ୍ଷା ବୃତ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ଅଭିଜାତ-ସମ୍ଭୂତା ମହିଳା ଟି ଯଦି ଏହି ଦରିଦ୍ର ନିର୍ବୋଧ ଶିକ୍ଷକର ସବୁକିଛି ଲୁଟି ନେଇ ପାରିଲେ, ତେବେ ତାଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ ଜୀବନଟିକୁ ବାଦ ଦେଲେ କାହିଁକି—?

ଏହି କନ୍ଦର୍ପକାନ୍ତି କାଙ୍ଗାଳ ପ୍ରିୟନାଥ କଠିନ ଦାଣ୍ଡରେ ନିଜର ଅନ୍ନସଂସ୍ଥାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିକାରଗ୍ରସ୍ତ ହୃଦୟ ଧରି ବାମନାଭୂତ ପରି ଘୂରି ଘୂରି ବୁଲୁଥିବାବେଳେ, ଅଭିଜାତ ଦର୍ପିତା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ପ୍ରେମଲତା ନିଜ ପ୍ରାସାଦରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଚାଳିତ ପଙ୍ଖା ତଳେ ବସି ସତ୍ୟଜିତ୍ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଗୃହ ପରିବେଷଣ କରୁଥିଲେ । ଆଜି ସ୍ୱାମୀ ସୋହାଗିନୀ, ପୁତ୍ର-ଗରବିଣୀ, ପତିବ୍ରତା ପତ୍ନୀଙ୍କର ଆଦର ଆପ୍ୟାୟନରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ରେ ନିଜକୁ ମହା ସୌଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ମନେକରୁଥିଲେ ।

ସ୍ୱାମୀ ସଂସାରରେ ସୁଖ—ସୌଭାଗ୍ୟର ସ୍ୱପ୍ନ ପୁରୀରେ ବିଚରଣ କରୁଥିବା ବେଳେ ଦିନେ ପ୍ରେମଲତା ଖୋଲିଏ ନିର୍ଜନ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ପାଇଲେ । ଚିଠି ଟିର ହସ୍ତାକ୍ଷର ଦେଖି ସେ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ଏହି ହସ୍ତାକ୍ଷରର ସ୍ରଷ୍ଟା ତାଙ୍କର ଅତୀତ ଦିନର ଏକାନ୍ତ ପରିଚିତ ପ୍ରିୟନାଥ । ଓ, ପ୍ରିୟନାଥ ତାହାହେଲେ ଜେଲରୁ ମୁକୁଳିଲେଣି ? ଏହି ନିର୍ବୋଧ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ

ନିକଟକୁ କ'ଣ ଲେଖିଛନ୍ତି । କ'ଣ ଆଉ କିଛି ପୁରସ୍କାର ଆଶା କରନ୍ତି ?

ପ୍ରେମଲତା କୌତୂହଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖରେ ଚିଠିଟି ଖୋଲିଲେ –

ଶ୍ରଦ୍ଧେୟା ପ୍ରେମଲତା ଦେବୀ,

ଚିଠିଟି ପାଇ ବିସ୍ମିତା ହେବ ନାହିଁ । ତୁମେ ମୋର ଏକାନ୍ତ ହିତାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ ବୋଲି ନିଜକୁ ବିଜ୍ଞାପିତା କରିଥିଲ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତୁମକୁ ଚିଠି ଲେଖିବାର ଧୃଷ୍ଟତା ମୋର ଅଛି ।

ଆଜି ଜେଲରୁ ଫେରି, କର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ବିତାଡିତ ହୋଇ, କପର୍ଦ୍ଦକହୀନ କାଙ୍ଗାଳ ବେଶରେ କଟକ ଦାଣ୍ଡରେ ଘୂରିବୁଲି ଥିବା ବେଳେ ମୁଁ ଯଥାର୍ଥ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛି ଯେ ତୁମ ପରି ହିତାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ ମୋର ସଂସାରରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । ତୁମେ କେବଳ ମୋର ପରମ ହିତାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ ନୁହଁ—ପରମ ଶୁଭାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ ମଧ୍ୟ । ତୁମର ଶୁଭେଚ୍ଛା ବଳରେ ମୁଁ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଜୀଇଁ ରହିଛି ।

ତୁମେ ଥରେ କହିଥିଲ ଯେ, ତୁମ ଆଉ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଅଭିଜାତ୍ୟ ଆଉ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ବିରାଟ ପାର୍ଥକ୍ୟ । ସେ ଦିନ ମୁଁ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇଥିଲି । ତେଣୁ ଏହି ବଡ଼ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଚେତନ ନଥିଲି । ଆଜି ତୁମ ବାଣୀର ସତ୍ୟତା ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛି । ଆଜି ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛି, ଅଭିଜାତର ବିଷ ନିଶ୍ୱାସରେ ଦରିଦ୍ର ପଳେ ପଳେ ଦଗ୍ଧ ହୁଏ । ଅଭିଜାତର ନିର୍ମମ ପେଷଣରେ ଦରିଦ୍ର ମଣିଷ ସ୍ତରରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସି ପଶୁରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଆଜି ମୁଁ ବୁଝୁଛି ପ୍ରେମଲତା, ଅଭିଜାତ୍ୟ—ପ୍ରଭାବ ଓ କ୍ଷମତା ବଳରେ

ତୁମେ ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ ଜୟ ଲାଭ କରିଛ ଆଉ ମୁଁ ଦରିଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ, ପରାଜୟ ବରଣ କରିଛି ।

ତୁମର କଥାନୁଯାୟୀ ମୁଁ ଜଣେ ନିର୍ବୋଧ ଓ ଭାବ ପ୍ରବଣ ଶିକ୍ଷକ । ସଂସାର ଦାଣ୍ଡରେ କାଙ୍ଗାଳର ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତି ଧରି ମୁଁ ବଞ୍ଚି ରହିପାରେ ମାତ୍ର ପରାଜୟର ଶୁଷ୍କମାଲ୍ୟ ଗଳାରେ ଲମ୍ବାଇ ଆଉ ରହିବାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ମୋର ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏ ଚିଠିଟି ତୁମର ହସ୍ତଗତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ନୂଆ ରାଇଜରେ ପହଞ୍ଚି ସାରିଥିବି ।

ତୁମେ ସୁଖୀ ହୁଅ ପ୍ରେମ ! ମୋ ଲାଗି ସନ୍ତାନଟିର କପାଳରେ ଗୋଟିଏ ଚୁମା ଦେବ । ଇତି । ତୁମର କେହିନୁହେଁ,

ପ୍ରିୟନାଥ ପତି ।

ପ୍ରେମଲତା ନିର୍ବାକ୍ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ ବସି ରହିଲେ । ବାସ୍ତବିକ୍ ପ୍ରିୟନାଥ କେଉଁ ଧରଣର ଲୋକ ? ସେ ଖାଲି ନିର୍ବୋଧ ଓ ଭାବ ପ୍ରବଣ ବ୍ୟକ୍ତି; ତାହାନୁହେଁ, ସେ ଜଣେ ବିକୃତ ମସ୍ତିଷ୍କ ଉନ୍ମାଦ । ସଂସାରରେ ପ୍ରେମ ଲାଗି ପୁଣି ମଣିଷ ପାଗଳ ହୋଇ ପାରେ ଏ ଧାରଣା ଧନ ମାନ ଗର୍ବିତା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତା ପ୍ରେମଲତାଙ୍କର ନାହିଁ । ତେଣୁ ପ୍ରିୟନାଥଙ୍କ ଚିଠିଟି ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ପ୍ରହେଳିକା ଛଡା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ପ୍ରେମଲତା ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ଭଙ୍ଗୀରେ ସ୍ୱଗତୋକ୍ତି କରିଥିଲେ । —"ତୁମ ପରି ନିର୍ବୋଧ ସଂସାରରେ ବଞ୍ଚି ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ପ୍ରିୟନାଥ ।"

ନିର୍ବିକାର ଚିତ୍ତରେ ପ୍ରେମଲତା ଚିଠିଟିରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିଥିଲେ । ଠିକ୍ ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ନିଦ୍ରିତ ଶିଶୁଟି ଚିତ୍କାର କରି କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । ପ୍ରେମଲତା ହଠାତ୍ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । କ୍ଷିପ୍ର ଗତିରେ ଉଠି ଯାଇଁ ପଲଙ୍କ ନିକଟରେ ଛିଡ଼ା ହେଲେ । ଶିଶୁଟିକୁ ହିଂସ୍ର କ୍ଷୁଧିତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ ।

ପ୍ରିୟନାଥର ଆତ୍ମା—ପ୍ରିୟନାଥର ଆତ୍ମଜ ଏହି ଶିଶୁଟି । ପ୍ରିୟନାଥର ରକ୍ତ ଏହି ଶିଶୁଟି ଦେହରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି । ପ୍ରିୟନାଥର ସଂସ୍କାର ଏହାର ରକ୍ତରେ ।

ପ୍ରେମଲତା ଦାନ୍ତରେ ଦାନ୍ତ ଚାପି ଅସ୍ପଷ୍ଟ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ "ତୁ ବି କ'ଣ ତୋ ବାପ ପରି ନିର୍ବୋଧ ଭାବ ପ୍ରବଣ ହେବୁ ? ତୁବି କ'ଣ ଉନ୍ମାଦ ପାଗଳ ହେବୁ ? ତୋର ପୁଣି କି ଅଭିଯୋଗ ତୋର ପୁଣି କି ଅଭାବ ? ତୋତେ ମୋର ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ମମତା, ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଦେଇଛି । ତତେ ଅଭିଜାତ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଦେଇଛି, ତତେ ନର୍ଦ୍ଦମାରୁ ଟେକି ଆଣି ସମାଜର ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନରେ ବସାଇଛି । ଆଉ ତୋର କି ଅଭିଯୋଗ ? ତୋର ନିର୍ବୋଧ ବାପର ଅବାନ୍ତର ଅଭିଯୋଗ ଲାଗି ତାକୁ ନିର୍ମମ ଶାସ୍ତି ଦେଇଛି । ତୁ କି କ'ଣ ସେହି ଶାସ୍ତି କାମନା କରୁଛୁ କୃତଘ୍ନ ।"

ହଠାତ୍ ଶିଶୁଟିକୁ ଆଘାତ କରିବାକୁ ହସ୍ତ ପ୍ରସାରଣ କରି ପ୍ରେମଲତା ଗୋଟାଏ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ତାକୁ ବକ୍ଷରେ ଉଠାଇ ଧରି ଅଜସ୍ର ଚୁମ୍ବନ ଦାନରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ କରି ତୋଳିଲେ । ଆବେଗ ଜଡ଼ିତ କମ୍ପିତ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—"ନାହିଁ ରେ ମୋ ସୁନା, ମୋ ଧନ, ତୋତେ ମୁଁ ଶାସ୍ତି ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ମୋର,—ଏକାନ୍ତ ମୋର । ଏ ସଂସାରରେ ଆଉ କାହାର ଦାବୀ ତୋ ଉପରେ ନାହିଁ । ଆଉ କାହାର ଦାବୀ ମୁଁ ସହି ପାରିବି ନାହିଁ ତୁ ମୋର ତପସ୍ୟାର ସିଦ୍ଧି—ତୁ ମୋର ଉପାଲବ୍ଧ ଧନ...।"

ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ସତ୍ୟବାଣୀ ମଣ୍ଡପରେ ବସି ଚା' ପାନ କରୁ କରୁ । ସଦ୍ୟ ଆସିଥିବା ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ବୁଲାଇ ଆଣୁଥିଲେ । ହଠାତ୍ କାଗଜର ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅଟକି ଗଲା । କୌତୁହଳୀ ବଶତଃ ଧମ୍ପ ଦଟି ସମସ୍ତ ଥରେ ପଢ଼ି

ସାର ଟିକଏ ଉତ୍ତେଜିତ ଭଙ୍ଗୀରେ ପ୍ରେମଲତାଙ୍କୁ କହିଲେ —"ଅରେ, ଦେଖିଲଣି ପ୍ରେମ ! ଆମର ସେହି ମାଷ୍ଟରବାବୁ ମଃ ସେ କି କାଣ୍ଡ କରିଛନ୍ତି, ଦେଖିଲଣି ? ହେଇ ଶୁଣ—

ଯୁବକ ଶିକ୍ଷକର ଆତ୍ମହତ୍ୟା

ଆଜି ସକାଳେ କଲେଜବଜାରର ଗୋଟିଏ ପୁରାତନ ମେସ୍ ଘରେ ଜଣେ ଯୁବକ ବିଷପାନ ଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିବାର ସମ୍ବାଦ ମିଳିଛି । ଯୁବକଟିର ନାମ ପ୍ରିୟନାଥ ପତି ଏବଂ ସେ ଗୋଟିଏ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁ ଥିଲେ ବୋଲି ମେସର ଲୋକେ କହନ୍ତି । ନିକଟରେ ସେ କୌଣସି କାରଣରୁ ଜେଲ୍ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗି ଫେରିଥିଲେ । ଜେଲରୁ ଫେରି ତାଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ ବିକୃତ ଘଟିଥିବା କଥା ସନ୍ଦେହ କରା ଯାଉଥିଲା । ଆତ୍ମହତ୍ୟାର ରହସ୍ୟ ଜଣା ପଡ଼ି ନାହିଁ । ପୋଲିସ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଧମାଧମ—"

ପ୍ରେମଲତା ଅସହିଷ୍ଣୁ କଣ୍ଠରେ ବାଧା ଦେଲେ—"ଥାଉ ଥାଉ ଅଉ ପଢ଼ିବା ଦରକାର ନାହିଁ । ଆତ୍ମହତ୍ୟାର ରହସ୍ୟ ! ଗୋଟାଏ ପାଗଳର ଆତ୍ମହତ୍ୟା ମୂଳରେ ପୁଣି କି ରହସ୍ୟ ଥାଇପାରେ—? ଉଠିଲ ତୁମେ ! ତୁମର କ୍ଲବ୍ ଯିବା ସମୟ ଗଡ଼ିଗଲାଣି । ଏଇ ନିଅ, ଧର ତୁମର ବାଡ଼ି ଆଉ ଉତ୍ତରୀୟ……।"

ସତ୍ୟବାଦୀ ମହାପାତ୍ରେ ହାତଘଣ୍ଟାକୁ ଦୃଷ୍ଟିବ୍ୟସ୍ତ ଭାବରେ ଉଠି ପଡ଼ିଲେ । "ଅରେ, ସତେତ ! ଅସି ସାତଟା ବାଜିଲଣି ।"

ପ୍ରେମଲତାଙ୍କ ହାତରୁ ଉତ୍ତରୀୟ ଗ୍ରହଣ କରୁ କରୁ ସତ୍ୟବାଦୀ କହିଲେ—"ବାସ୍ତବିକ କ'ଣ ଲୋକଟା ପାଗଳ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ପ୍ରେମ ! କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ।…"

—"ଲୋକେ ହଠାତ୍ ପାଗଳ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି…ସେଥିଲାଗି ଶିକ୍ଷା-ସାଧନା କରିବାକୁ ପଡେ ନାହିଁ । ପ୍ରିୟନାଥ ଦରିଦ୍ର

ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଥିଲା । ଯୁକ୍ତିର ଅଭାବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱଭାବର ବିକୃତି ଘଟିଥାଏ···· ଆଉ ତା'ର ପ୍ରଭାବ ମସ୍ତିଷ୍କରେ ପଡ଼ି ମଣିଷକୁ ପାଗଳ କରେ······। କିନ୍ତୁ ତୁମର କ'ଣ ହେଲା, ଲୁହତ ? ତୁମେ କ'ଣ ପାଗଳ ହେଲ ନା କ'ଣ ? ଗୋଟାଏ ପାଗଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏତେ ମୁଣ୍ଡବଥା କାହିଁକି ? ତୁମେ କ୍ଲବ୍ ଯିବ ନାହିଁ ?"

—"ଏଁ, ହଁ ହଁ—ଏଇ ବାହାରିଲି—ବଡ଼ ଡେରି ହେଇଗଲା ।"

ସତ୍ୟବାଦୀବାବୁ ସିଗାରେଟଟି ଧରି ଟିକିଏ ନିରୁତ୍ସାହିତ ଭଙ୍ଗୀରେ କ୍ଲବ୍ ଅଭିମୁଖରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ପ୍ରେମଲତା ବାତାୟନ ନିକଟରେ ନୀରବ ନିସ୍ପନ୍ଦ ଭାବରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ସହସ୍ର ତାରା ଖଚିତ ନୀଳ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ଆଭିଜାତ୍ୟ-ଗର୍ବ, ଧନ ମାନର ଅହମିକା, ଆଉ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ଅଭିମାନ ଧରି ସେ ବୋଧହୁଏ ଏହି ଅନନ୍ତ ଅସୀମ ଗଗନତଳେ ନିଜର ସତ୍ତା ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲେ ।

Printed & Published by M. K. Behera
at Nababharat Press. Cuttack-2